

การจัดการความรู้ พิธี "เหนเอ็นหล่อโบง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง
KNOWLEDGE MANAGEMENT: NEH-EN LOH BONG BY MORGAN TRIBE, PHAYAM
ISLAND IN RANONG

ปราณิสรา แซ่ลิ่ม

การจัดการความรู้ พิธี "เหนือน้ำลือโบง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ปริญญาานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

KNOWLEDGE MANAGEMENT: NEH-EN LOH BONG BY MORGAN TRIBE, PHAYAM
ISLAND IN RANONG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF EDUCATION
(Art Education)

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2022

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การจัดการความรู้ พิธี "เหนเอ็นหล่อโบง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ของ

ปราณิสา แซ่ลิ่ม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์)

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุขสันติ แวงวรรณ)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ วรรณวิไชย)

ชื่อเรื่อง	การจัดการความรู้ พิธี "เหนเอ็นหล่อโบง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง
ผู้วิจัย	ปราณีสา แซ่ลิ่ม
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติภรณ์ นพอุดมพันธุ์

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง 2) เพื่อจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ (Knowledge Spiral : SECI Model) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 17 คน แบ่งได้เป็น 1) ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีเหนเอ็นหล่อโบง จำนวน 2 คน 2) ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อโบง” จำนวน 15 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน 3 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการวิจัยพบว่า การประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีเหนเอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม จ.ระนอง โดยผู้รู้ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน มีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.97, S.D. = 0.04) และโดยบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนมอแกน ประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์มีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ระดับดีมากเช่นกัน (ค่าเฉลี่ย = 4.88, S.D. = 0.27) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดพบว่า ประเพณีเหนเอ็นหล่อโบงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยามจังหวัดระนอง ได้เข้าสู่ขั้นวิกฤตสูญหาย ชาวชุมชนมอแกนรุ่นหลังไม่รู้จักรับประเพณีรากเหง้าของชาติพันธุ์ตนเอง เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากอดีต ปัจจัยการแทรกแซงจากสังคม ส่งผลให้แนวคิด อัตลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีเกิดการถดถอย พิธีกรรม เครื่องเซ่นไหว้ ไม่ได้ถูกจัดขึ้นตามที่เคยจัดในอดีต ประเพณีได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของคนในชุมชนโดยอาศัยองค์ความรู้จากคนรุ่นเก่า การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนไม่มีภาษาเขียน มีเพียงภาษาพูด จึงไม่มีการจดบันทึก เน้นการจดจำและเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตนเอง การจัดการความรู้โดยใช้ SECI Model จึงเป็นการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ ที่เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น จากการเรียนรู้ผ่านสื่อวีดิทัศน์ที่รื้อฟื้นและรวบรวมองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงในการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบง

คำสำคัญ : องค์ความรู้พิธีเหนเอ็นหล่อโบง ; ชาติพันธุ์มอแกน ; ประเพณีเหนเอ็นหล่อโบง ; SECI Model

Title	KNOWLEDGE MANAGEMENT: NEH-EN LOH BONG BY MORGAN TRIBE, PHAYAM ISLAND IN RANONG
Author	PRANISA SAELIM
Degree	MASTER OF EDUCATION
Academic Year	2022
Thesis Advisor	Assistant Professor Kittikorn Nopudomphan

The purpose of this dissertation is as follows: (1) to study the knowledge of the Na En Lor Bong ceremony of the Morgan community in Phayam Island, Ranong; (2) to manage the knowledge of the Na En Lor Bong ceremony of the Morgan community in Phayam Island, Ranong; and (3) the application of the Knowledge Spiral (SECI Model). The target population in this dissertation were 17 people, divided as follows: (1) two direct descendants of Morgan community participated in the Na En Lor Bong ceremony; (2) the 15 seniors and Morgans who have participated in the Na En Lor Bong ceremony. There were a group of three tool inspection experts. The statistical data used for analysis were mean and standard deviation. The results indicated an evaluation video media efficiency of the Na En Lor Bong ceremony of the Morgan community in Phayam Island, Ranong. The Morgans were knowledgeable about the Morgan ethnic group, and overall performance was at very good level ($x = 4.97$, S.D. = 0.04) and an important third party, with the overall performance at very good level ($x = 4.88$, S.D. = 0.27) with a statistical significance at 0.05. Overall, it was at the highest level. The Na En Lor Bong ceremony of the Morgan community in Phayam Island, Ranong have entered a crisis stage. the new generation of Morgan are unaware of their ethnic traditions, due to lifestyle changes, social intervention factors, the concept of identity, culture and tradition retrogressed, and the ceremony was not as organized as it was in the past. Traditions have been modified according to the suitability of the people in the community and based on the knowledge of the older generation. It is difficult to inherit culture and traditions because the Morgan lived without written language; there is only an oral tradition and no written records. The focus is on memorization and learning by experience. Knowledge management using the SECI model is a new type of learning management and the learning is easier and faster. From learning through video media that revived and gathered knowledge from real experiences in organizing the Ne En Lor Bong ceremony.

Keyword : the knowledge of the "Na En Lor Bong" ceremony ; Morgan ; Nae En Lo Bong ceremony ; SECI Model

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จและสมบูรณ์ได้ด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า คอยดูแล ให้ข้อคิด คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ แก้ไขข้อบกพร่อง มอบองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดทำปริญญาานิพนธ์ ตลอดจนระยะเวลาในการดำเนินการจัดทำ ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งอาจารย์ที่ปรึกษายังคอยช่วยติดตาม และกระตุ้นกระบวนการคิด การบวนการค้นคว้าหาความรู้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหาและข้อมูล ดร.สายชล ปัญญชิต อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ ผศ.ดร.ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพอาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ ผศ.ดร.มนตา ตูลย์เมธากา อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้องของเครื่องมือวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม ไปจนถึงพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะช้าง และเกาะเหลาในจังหวัดระนอง ทุก ๆ คน ที่ให้ความไว้วางใจในการให้ข้อมูล และการมีส่วนร่วมในทุก ๆ กระบวนการของการดำเนินวิจัยให้ผ่านลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยมีความรู้สึกซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่งในมิตรภาพและความกรุณาที่มอบให้แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อธนาวัฒน์ แซ่ลิ้ม คุณแม่เฉลียว วงศ์สาโรจน์ เป็นอย่างสูงที่ได้ให้การสนับสนุน ส่งเสริมทางด้านการศึกษา ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจในการประสบความสำเร็จนี้ รวมถึงเพื่อน ๆ สาขาศิลปะการแสดงศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่คอยรับฟังปัญหา และคอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในทุกเรื่อง การศึกษาในระดับปริญญา มหาบัณฑิตนี้ คุณค่าประโยชน์และคุณความดีใด ๆ ที่เกิดจากปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด

ปราณีสา แซ่ลิ้ม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์	3
ความสำคัญ.....	3
ประโยชน์ของงานวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบความคิด	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1
1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับมอแกน	2
1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวลีในประเทศไทย	2
1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวมอแกน.....	3
1.1.2 สภาพทั่วไปของชาวมอแกน.....	4
1.1.3 สภาพทางสังคม	6
1.2 วัฒนธรรมและความเชื่อของชาวมอแกน.....	7
1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน.....	8

1.3.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน	8
1.3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน	9
1.4 ความแตกต่างของชาวเล มอแกน มอแกลน และ อูรักลาโว้ย	10
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management).....	11
2.1 ความเป็นมาของการจัดการความรู้.....	11
2.2 การจัดการความรู้ (Knowledge Management).....	13
2.3 โมเดลและทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (KM)	14
2.3.1 ประเภทของความรู้.....	17
2.3.2 ระดับของความรู้.....	18
2.4 กระบวนการพัฒนาความรู้.....	18
2.5 การดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน.....	22
ภูมิปัญญามักเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเนื่องจากการถ่ายทอดและสืบทอดความรู้ให้แก่บุคคล อื่นในและนอกชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป การดำรงชีวิตและพัฒนาอาชีพใน ชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ซึ่งภูมิปัญญาที่มีในชุมชนอาจต้องปรับปรุง หรือสร้างสรรค์ใหม่เพื่อเหมาะสม และเมื่อเกิดการถ่ายทอดหรือสืบทอดภูมิปัญญา ผู้รับภูมิปัญญานั้นก็นำไปสู่การถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้ ภูมิปัญญาในชุมชนควรเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์ในการดำรงชีวิต	22
2.6 แนวทางการดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน	22
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	33
1. ประชากรที่ศึกษา.....	34
2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	34
2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย	34
2.2 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	36

2.3 ขั้นตอนดำเนินการเก็บข้อมูล.....	37
2.4 การดำเนินการบันทึกข้อมูล.....	37
3. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
4. การนำเสนอผลการวิจัย.....	38
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	39
บทที่ 5 สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ.....	90
ความมุ่งหมายของงานวิจัย.....	90
สมมติฐานงานวิจัย.....	90
ขอบเขตของการวิจัย.....	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้.....	91
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	92
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	93
การจัดทำวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
อภิปรายผล.....	95
ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้.....	103
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	103
บรรณานุกรม.....	105
ภาคผนวก.....	108
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ.....	109
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์และเครื่องมือในการดำเนินวิจัย.....	112
ภาคผนวก ค ตัวอย่างสื่อวีดิทัศน์พิธีแห่เอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัด ระนอง.....	125
ภาคผนวก ง หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรองคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณา โครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์.....	130

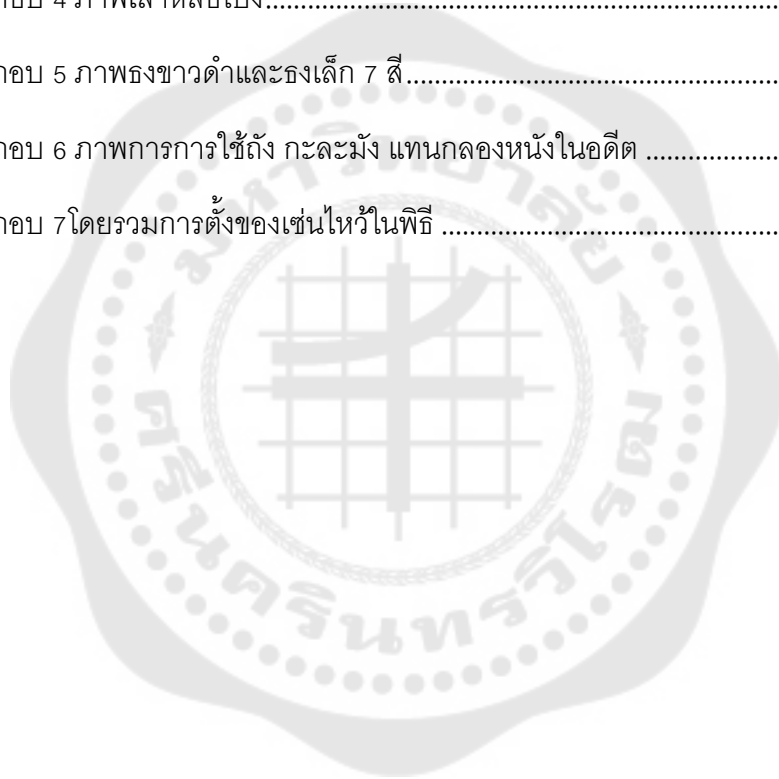

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ตารางแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมขององค์ประกอบสำคัญในการจัดพิธีแห่เทียนหล่อโบริง	57
ตาราง 2 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบขนมมงคล 9 อย่าง	59
ตารางที่ 3 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบอาหารคาว	61
ตารางที่ 4 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบผลไม้.....	62
ตารางที่ 5 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพเครื่องดื่ม	63
ตารางที่ 6 ตารางแสดงแผนกิจกรรมในการจัดการความรู้โดยใช้ทฤษฎี SECI	69
ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เทียนหล่อโบริง ของกลุ่ม ชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยผู้รู้ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน	87
ตารางที่ 8 ตารางแสดงผลการประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เทียนหล่อโบริง ของกลุ่ม ชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนมอแกน.....	88
ตารางที่ 9 ตารางแสดงรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย.....	92

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ตัวอย่างการทำ SECI Model.....	15
ภาพประกอบ 2 ภาพโดยรวมของศาลพิธิเห็นเอ็นแอลโงง	53
ภาพประกอบ 3 ภาพการทำสี่เสาหล่โงง	54
ภาพประกอบ 4 ภาพเสาหล่โงง.....	54
ภาพประกอบ 5 ภาพงฆาวดำและงเล็ก 7 สี.....	55
ภาพประกอบ 6 ภาพการการใช้ถั่ง กะละมั่ง แทนกลองหน่งในอดีต	56
ภาพประกอบ 7 โดยรวมการตั้งของเซ่นไหว้ในพิธิ	58

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

“ชาวเล” กลุ่มชาติพันธุ์ หรือ ชนพื้นเมืองที่ได้สร้างรากฐานอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย กระจายชุมชนอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ สตูล กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง ซึ่งอาศัยอยู่แถบชายฝั่งทะเลอ่าวไทยและชายฝั่งทะเลอันดามัน เมื่อรวมประชากรชาวเลทั้งหมดคาดว่าประมาณ 12,000-13,000 คน โดยสามารถแบ่งกลุ่มชาวเลในประเทศไทยออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่ม อูรักลาโว้ย อาศัยอยู่ในจังหวัด ภูเก็ต กระบี่ สตูล 2) กลุ่มมอแกน อาศัยอยู่ในจังหวัดพังงา และ 3) กลุ่มมอแกน อาศัยอยู่ในจังหวัดระนอง โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้รวบรวมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรของชาวเลทั้งสามกลุ่มเอาไว้ดังนี้

“ในปัจจุบันสามารถแบ่งชาวเลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ อูรักลาโว้ย (Urak Lawoi) มอแกน (Moklen) และมอแกน (MoKen) ชาวเลทุกกลุ่มตั้งบ้านเรือนอยู่ตามชายฝั่งทะเลหรือเกาะต่าง ๆ หรือในบริเวณที่ไม่ห่างจากชายฝั่งทะเลมากนัก ตั้งแต่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล คาดว่ามีประชากรชาวเลทั้งสามกลุ่มในประเทศไทยราว 12,000 คน โดยคาดว่ามีความประชากรชาวอูรักลาโว้ยอาศัยอยู่ในประเทศไทยราว 4,000 คน ประชากรชาวมอแกนอาศัยอยู่ในประเทศไทยราว 7,000 คน และ ประชากรชาวมอแกนอาศัยอยู่ในประเทศไทยราว 1,000 คน” (นฤมล อรุโณทัย และ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2557, น. 29)

การใช้ชีวิตอาศัยอยู่กับธรรมชาติหรือท้องทะเลเป็นหลัก ส่งผลให้กลุ่มชาวเลมีทักษะและความรู้ในด้านของการดูทิศทางลม ทิศทางน้ำ หรือการเอาตัวรอดจากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องของการหาอาหารจากท้องทะเลจนสามารถนำไปสู่การสร้างอาชีพได้ในปัจจุบัน กลุ่มชาวเลทั้งสามกลุ่มจึงมีความคล้ายคลึงกันทั้งทางด้านของภาษา ประเพณี และวัฒนธรรม โดยมีสิ่งหนึ่งที่ยึดโยงให้กลุ่มชาวเลได้ระลึกถึงชาติพันธุ์ของตนเองอยู่เสมอ นั่นคือ “ความเชื่อ” เชื่อในเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับป่าและท้องทะเล โดยเพื่อแสดงถึงความเคารพ และระลึกถึงรากเหง้าชาติพันธุ์ของตนเอง จึงมีการจัดพิธีประจำปี นั่นคือ “พิธีเหน็บเงินหล่อโบน” พิธีฉลองสำคัญประจำปีของชาวเล พิธีกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อบูชาเส้นไหว่บรรพบุรุษ โดยมีคนในชุมชนมอแกนร่วมกันจัดงานขึ้นปีละ 1 ครั้ง ในวันข้างขึ้น เดือน 5 ของทุกปี เป็นประเพณีที่สร้างเงื่อนไขในการรวมญาติ ที่ได้ออกไปทำงานนอกชุมชน หรือย้ายไปอาศัยอยู่เกาะต่าง ๆ ได้มาปิดเป่าโรคภัยอันตรายต่าง ๆ ไปจนถึงการร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน แต่ความเชื่อนี้กำลังจะ

สูญหายไปจากชาวเลมอแกน เกาะพยาม ระยะเวลากว่า 6 ปี ที่พิธีสำคัญอย่าง “พิธีเหน่เอ็นหล่อโบง” ในชุมชนมอแกน เกาะพยามนี้ไม่ได้ถูกจัดขึ้น เนื่องจากผู้นำในการทำพิธีหรือร่างทรงประจำหมู่บ้านมอแกน เกาะพยาม ที่ชาวบ้านเชื่อถือกันว่าสามารถสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ ได้เสียชีวิตด้วยความชราในปี พ.ศ. 2560 และยังขาดการสืบทอดมาจนถึงในปัจจุบัน รวมไปถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ “วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป” ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนมอแกนไม่รู้จักรitualที่สำคัญของชาติพันธุ์ตนเอง มีเพียงการบอกเล่าจากผู้ใหญ่แค่บางส่วนที่เอ่ยถึงเพียงชื่อประเพณี แต่ไม่มีการบอกถึงคุณค่า ความเป็นมาของชาติพันธุ์ตนเองอย่างภาคภูมิใจ ดังนั้นการรวบรวมความรู้และจัดบันทึกให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะชาวมอแกนไม่มีการจดบันทึก ไม่มีภาษาเขียน มีเพียงภาษาพูดกันเฉพาะกลุ่มเท่านั้น การรวบรวมองค์ความรู้ประเพณี “พิธีเหน่เอ็นหล่อโบง” นี้จึงสามารถสร้างคุณค่าให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนรุ่นใหม่ได้ สืบค้นหาและเกิดการเรียนรู้ถึงประเพณีของชาติพันธุ์ตนเองอย่างภาคภูมิใจ

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” ของชาวมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง เป็นตัวอย่างการจัดการความรู้ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ในการรวบรวมฐานความรู้และความสามารถที่อยู่ในตัวคน ผ่านสัญจรจากการส่งสื่อประสบการณ์ของลูกหลานไปยังรุ่นก่อนหน้า และชาวบ้านในชุมชนมอแกน แนวคิดนี้สามารถอธิบายด้วย SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi ที่แบ่งความรู้ของคนออกเป็น 2 ประเภท คือความรู้ชัดแจ้ง (Explicit) และความรู้ฝังลึก (Tacit) ซึ่งเสนอว่าเทคโนโลยีสามารถเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บและแลกเปลี่ยนความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

การสกัดความรู้ที่ฝังลึก (Tacit) ในตัวบุคคลครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมอแกนที่เติบโตมาพร้อมกับธรรมชาติและความเชื่อ ถึงแม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่องค์ความรู้ พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” นี้จะเป็นเหมือนเครื่องเตือนใจ ให้ชาวมอแกนได้เห็นคุณค่าในความเป็นมอแกน รักถิ่นฐาน และภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งจัดทำกรบันทึกในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์เพื่อการศึกษา จัดนำเสนอและเผยแพร่ช่องทาง Internet ให้บุคคลภายนอกชุมชนหรือบุคคลทั่วไปได้เห็นถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์มอแกนที่ให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ วิญญาณ และธรรมชาติผ่านพิธีหน่อเอ็นหล่อโบงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง
2. เพื่อจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ความสำคัญ

เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนองที่ได้สูญหายไปจากชุมชน ที่จะประกอบไปด้วยความเป็นมาและรายละเอียด ประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ทั้งหมด ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากบุตรหลานผู้ดำเนินพิธีและ ชาวมอแกนที่เคยมีส่วนร่วมในการทำพิธี โดยการจัดการความรู้ด้วยกระบวนการแบบ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi ซึ่งมีการบันทึกความรู้เป็นลายลักษณ์อักษรและเผยแพร่ด้วย รูปแบบของสื่อวีดิทัศน์เพื่อการศึกษา ที่สื่อสารด้วยภาษาพูดมอแกน มีบทพากย์และมีคำแปลเป็น ภาษาไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้กับทุกบุคคลที่ต้องการเรียนรู้

ประโยชน์ของงานวิจัย

1. กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเห็นคุณค่าในประเพณีของตนเองมากขึ้น
2. เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนและบุคคลที่สนใจในประเพณีพิธีเหนเอ็นหล่อโบง มีความ เข้าใจในประเพณีมากขึ้นด้วยการเรียนรู้จากการเผยแพร่สื่อ
3. สามารถใช้เป็นสื่อเพื่อประกอบการเรียนรู้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนเกาะพยาม จ.ระนอง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ศึกษา

ผู้สืบทอดประเพณี “เหนเอ็นหล่อโบง” เกาะพยาม จังหวัดระนอง จำนวน 17 คน โดย แยกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีเหนเอ็นหล่อโบง จำนวน 2 คน
2. ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วม ประเพณี “เหนเอ็นหล่อโบง” จำนวน 15 คน

ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาใน 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 1.1 ความสำคัญของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 1.2 ความเชื่อในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 1.3 คุณค่าของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
2. พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.1 สถานที่ วันเวลาในการจัดการดำเนินงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.2 องค์ประกอบในการจัดงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.3 ตำแหน่งการตั้งเส้นไหว้ในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.4 ของเครื่องไหว้ในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.5 พิธีกรรมในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
 - 2.6 กิจกรรมในงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง”
3. การสืบทอดของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

เกาะพยาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview)
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้เรื่อง พิธีเหนเอ็นหล่อโอง ในชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยการสกัดความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit) ในรูปแบบ SECI Model ทฤษฎีของ Nonaka และ Takeuchi ให้เป็นระบบ

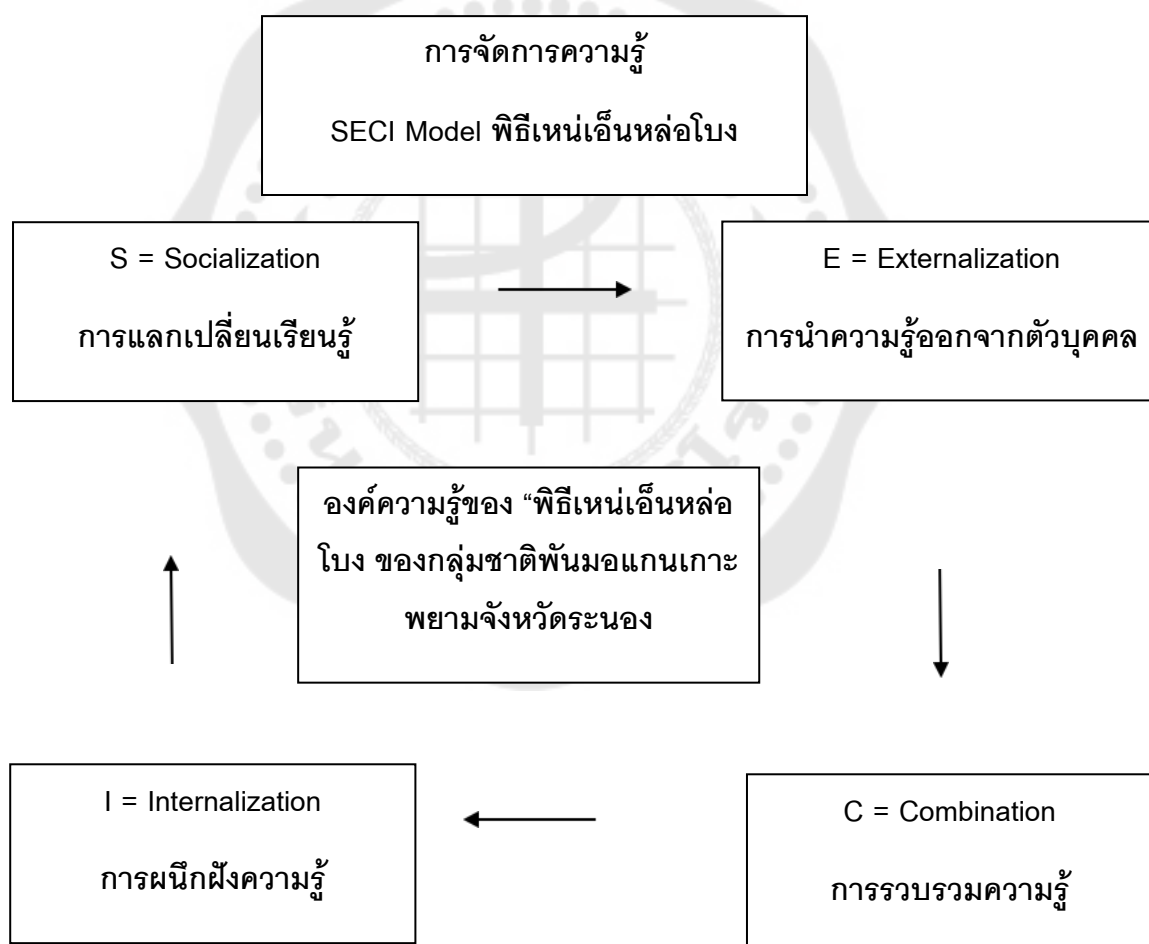
การเห็นคุณค่า หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ถึงความคุ้มค่าของตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความเชื่อมั่นและการยอมรับนับถือตนเอง สิ่งนี้เกิดขึ้นจากการประเมินตนเองโดยภาพรวม และแสดงออกมาในรูปแบบทัศนคติในแง่บวกที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์มอแกน

พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโบริง” หมายถึง ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณต่างๆ ในธรรมชาติ รวมทั้งการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ ของชาวมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

สื่อการเรียนรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้พิธีเหน็บเอ็นหล่อโบริงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนด้วยการบันทึกในรูปสื่อวีดิทัศน์การนำเสนอและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยภาษามอแกนและคำแปลภาษาไทย

มอแกน หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ริมชายหาดในชายฝั่งทะเล ตำบลเกาะพยาม จังหวัดระนอง

กรอบความคิด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องพิธี “เหน็บเอ็นหล่อโบบง” ใช้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดและอธิบายเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในพิธีนี้ของชาติพันธุ์มอแกน ผู้วิจัยสรุปและศึกษาระสำคัญจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับมอแกน

- 1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเลในประเทศไทย
 - 1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวมอแกน
 - 1.1.2 สภาพทั่วไปของชาวมอแกน
 - 1.1.3 สภาพทางสังคม
- 1.2 วัฒนธรรมและความเชื่อของชาวมอแกน
- 1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน
 - 1.3.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน
 - 1.3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน
- 1.4 ความแตกต่างของชาวเล มอแกน มอแกลน และ อูรักลาโว้ย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

- 2.1 ความเป็นมาของการจัดการความรู้ (SECI Model)
- 2.2 การจัดการความรู้ (Knowledge Management)
- 2.3 โมเดลและทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (KM)
 - 2.3.1 ประเภทของความรู้
 - 2.3.2 ระดับของความรู้
- 2.4 กระบวนการพัฒนาความรู้.
- 2.5 การดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน
- 2.6 แนวทางการดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับมอแกน

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน จาก นฤมล อรุโณทัย เพื่อเป็นข้อมูลในการในการสร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างของชาวในแต่ละกลุ่มที่มีอยู่ในประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงถึงวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างถูกต้องและมีหลักการ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวเลในประเทศไทย

คำว่า “ชาวเล” เป็นคำไทยปักษ์ใต้ที่มาจาก “ชาวทะเล” หมายถึง ผู้คนที่อาศัยบนชายฝั่งทะเลหรือเกาะน้อยใหญ่และมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับทะเล ความหมายเฉพาะของคำว่า “ชาวเล” หมายถึงกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีภาษาและวัฒนธรรมเฉพาะ อยู่ใกล้ทะเลอันดามัน วิถีชีวิตนี้มีความน่าทึ่งที่ชาวตะวันตกที่ได้พบเห็นเรียกชื่อว่า “Sea gypsy” หรือ “ยิปซีทะเล” เนื่องจากมีความคล้ายกับกลุ่มยิปซีในยุโรปที่เดินทางอพยพโยกย้ายไปเรื่อย ๆ ในประเทศไทยมีชาวเลจำนวน 3 กลุ่ม ซึ่งจำกัดอยู่เพราะจริง ๆ แล้วยังมีชนเผ่าเร่ร่อนทางทะเลอยู่หลายกลุ่มกระจายในหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายฝั่งหรือบนเกาะ ยังยึดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทะเลเช่น ดำน้ำหาหอยกุ้ง ปูตกปลา ทำลอบหรือลงอวนดักปลา บางส่วนอาจทำงานรับจ้างเช่น ขับเรือท่องเที่ยว และอาจทำงานในอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับทะเลเช่น รับจ้างทำสวน แรงงานก่อสร้าง หรือทำงานในธุรกิจตามร้านค้าหรือรีสอร์ท ซึ่งทำให้ชื่อ “Seagypsy” ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มชาวเลในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยึดถือในกลุ่มชนเผ่าเร่ร่อนทางทะเลอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่อาศัยบริเวณชายฝั่งหรือเกาะ และทำงานที่เกี่ยวข้องกับทะเล เช่น ดำน้ำหาหอยกุ้ง ปูตกปลา ทำลอบหรือลงอวนดักปลา บางคนทำงานรับจ้างเช่น ขับเรือท่องเที่ยว ในขณะที่อีกบางคนทำงานในอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับทะเล เช่น รับจ้างทำสวน แรงงานก่อสร้าง หรือทำงานในโรงงาน หรือเป็นลูกจ้างตามร้านค้าหรือรีสอร์ท ฯลฯ

ในปัจจุบัน ชาวเลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ อูรักลาโว้ย (Urak Lawoi) มอแกลน (Moklen) และมอแกน (Moken) พวกเขาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามชายฝั่งทะเลหรือเกาะต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้ชายฝั่งทะเล เช่น จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล ประชากรชาวเลทั้งสามกลุ่มในประเทศไทยประมาณ 12,000 คน อยู่ในบ้านสะพาน, แหลมตึกแก, เกาะลิหะ, หาดราไวย์ ในจังหวัดภูเก็ต, บ้านโตะบาหลิว, บ้านไนไร่, บ้านคลองดาว, บ้านสังกะอู้ บนเกาะลันตาใหญ่, บ้านแหลมตง บนเกาะพีพี, และชุมชนบนเกาะจำในจังหวัดกระบี่, ชุมชนบนเกาะบุโหลน, เกาะอาดังและเกาะหลีเป๊ะในจังหวัดสตูล ปัจจุบันคาดว่ามีการอนุรักษ์

ลาไว้อาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 7,000 คน นับว่าเป็นชาวเลที่มีประชากรมากที่สุด ในบรรดาสามกลุ่ม ส่วนชุมชนชาวมอแกนนั้น มีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดคือกว่า 20 แห่งเช่น บ้านทุ่งดาบและบ้านท่าแป๊ะไ้ย้อย และอีกหลายหมู่บ้านในอำเภอคุระบุรีรวมถึงบ้านทับตะวัน ลำแก่น ทุ่งหว้า น้ำเค็ม บางขะ ขนึม หินลาด ทับปลา เกาะนกและบ้านท่าใหญ่ ในอำเภอท้ายเหมืองจังหวัดพังงา นอกจากนี้ยังมีชุมชน ในอำเภอตะกั่วป่า บ้านท่าฉัตรไชยและบ้านเหนือ ในจังหวัดภูเก็ต ปัจจุบันคาดว่า มีประชากรมอแกนอาศัยอยู่ในประเทศไทย รวบรวม 4,000 คน ชาวมอแกนมีประชากรน้อยที่สุดในบรรดาชาวเลสามกลุ่ม มีชุมชนอยู่ในสามจังหวัดคือ ที่จังหวัดระนอง มีชุมชนอยู่ที่เกาะเหลา เกาะพยาม และเกาะช้าง ส่วนจังหวัดพังงา มีชุมชนที่หมู่เกาะสุรินทร์และมีบางส่วน อยู่ที่บ้านบางแบก บ้านบางลึก ส่วนจังหวัดภูเก็ตมีชุมชนที่หาดราไวย์ ปัจจุบันคาดว่า มีประชากรมอแกน อาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 1,000 คน

1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวมอแกน

จากภาษาออสโตรนีเซียนที่ชาวมอแกนใช้และการสืบสาวเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าที่เดินทางทางทะเลในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คาดกันว่าชาวมอแกนอาจมีการสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มโปรโตมาเลย์ (Proto Malay) ซึ่งเป็นคนพวกแรกที่อพยพมาอยู่ในบริเวณแหลมมลายู และต่อมากลุ่มนี้หันมาใช้ชีวิตทางทะเล เดินทางร่อนเร่ทำมาหากินตามหมู่เกาะและชายฝั่ง ครอบคลุมอาณาบริเวณตั้งแต่หมู่เกาะมะริดในเมียนมาร์ หรือพม่า ต่อเนื่องไปทางใต้และตะวันออกจนถึงหมู่เกาะในทะเลชูลูประเทศฟิลิปปินส์รวมทั้งเกาะและชายฝั่ง ในปัจจุบัน การเดินทางจำกัดลงมาก และคนกลุ่มเหล่านี้ก็แยกย้ายกระจัดกระจาย พัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมและภาษาก็ต่างกันออกไปจนแยกเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม มีหลายคนสงสัยว่าชาวมอแกนเป็นกลุ่มเดียวกับชาวมานีหรือที่รู้จักกันในชื่อของซาไกหรือไม่ชาวมอแกนกับชาวมานีมีลักษณะทางกายภาพต่างกัน ขณะที่กลุ่มมานีเป็นเนกริโต (negrito) กลุ่มมอแกน เป็นโปรโตมาเลย์ ภาษาที่ใช้ก็ต่างกัน ชาวมานีพูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งเป็นภาษากลุ่มมอญ เขมร และชาวมานีเองก็แยกได้เป็นกลุ่มย่อยๆ ที่มีภาษาถิ่นต่างกันออกไปอีก ส่วนชาวมอแกนพูดภาษาตระกูล ออสโตรนีเซียน และก็มีภาษาถิ่นย่อยๆ เช่นเดียวกัน ยังมีหลายคนที่น่าสนใจคิดว่าชาวมอแกนสืบเชื้อสายมาจาก ชนพื้นเมืองของหมู่เกาะนิโคบาร์-อันดามันในประเทศอินเดีย ซึ่งจริงๆ แล้ว ไม่ใช่เช่นนั้น ชนพื้นเมืองที่นั่น มีหลายกลุ่มและส่วนใหญ่เป็นเนกริโตเช่นเดียวกับชาวมานี

ชาวมอแกนส่วนใหญ่ยังใช้ชื่อเป็นภาษามอแกน ซึ่งอาจจะฟังดูไม่ค่อยคุ้นหูหรือสะกดยากสำหรับ คนที่ใช้ภาษาไทย แต่ชื่อเหล่านี้ก็มีความหมายที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เพราะชาวมอแกนนิยมนำชื่อ จากธรรมชาติที่คุ้นเคยมาตั้งเป็นชื่อลูกๆ ไม่ว่าจะเป็นชื่อปลา หอย

หรือสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ บ้างก็ตั้งชื่อตามต้นไม้ ผลไม้หรือดอกไม้ที่อยู่ในป่า บ้างก็ตั้งชื่อโดยหวังว่า ลูกๆ จะได้มีบุคลิกหรือความสามารถตามชื่อนั้นๆ อีกด้วย

ชื่อ “มอแกน” นั้นมีต้นกำเนิดจากตำนานเก่าแก่ของชาวมอแกน ซึ่งสันนิษฐานกันว่าเกิดขึ้นจากคำว่า “ละมอ” ในภาษามอแกน หมายถึง “จมน้ำ” และ “แกน” ซึ่งเป็นชื่อของน้องสาวของราชินีซีเปียน ผู้ครองแคว้นแคว้นในริมฝั่งทะเล ตำนานเรื่องนี้เล่าถึงกามัน กะลาสีเรือ ผู้มาจากดินแดนอันห่างไกล และเป็นผู้นำข้าวสารและไฟมาสู่วิถีชีวิตของมอแกน ต่อมา ราชินีซีเปียนและกามันรักกันจึงตัดสินใจแต่งงาน แต่น้องสาวของราชินีที่ชื่อ “แกน” กลับมาแย่ง “กามัน” คนรักของพี่สาวไป ราชินีซีเปียนจึงร้ายคำสาปให้ทั้งสองคนและพรรคพวกมอแกนต้องมีชีวิตเร่ร่อนอยู่ในทะเลตลอดไป จึงเป็นที่มาของชื่อ “(ละ)มอแกน” ตำนานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวมอแกนอาจเคยมีอาณาจักรหรือเคยตั้งถิ่นฐานถาวรบริเวณชายฝั่งทะเล อันที่จริงชนเผ่าเร่ร่อนหลายกลุ่มมีวิถีชีวิตที่สลับเปลี่ยนไปมาระหว่างการตั้งถิ่นฐานกับการอพยพโยกย้าย อันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยนานัปการ อาทิแหล่งทรัพยากรมีสภาพเปลี่ยนแปลงไป เกิดโรคระบาด หรือเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น หากเราลองคิดทบทวนดูก็จะพบว่า มุมมองที่ให้ภาพว่าชนเผ่าเร่ร่อนคือสังคมระดับล่างของวิวัฒนาการ ซึ่งจะพัฒนาต่อไปเป็นสังคมหลักปักฐานที่เจริญก้าวหน้า นั้นเป็นมุมมองที่เรียกว่าวิวัฒนาการนิยม (Evolutionism) ซึ่งค่อนข้างจะมองการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบเป็นเส้นตรง แต่ในปัจจุบัน เริ่มมีมุมมองที่ให้ภาพว่าสังคมสามารถเปลี่ยนไปมาระหว่างสังคมเร่ร่อนและสังคมหลักปักฐานอย่างมีพลวัตได้เช่นกัน (นฤมล อรุโณทัย และ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2557, น. 27-29)

1.1.2 สภาพทั่วไปของชาวมอแกน

ในสมัยก่อนบ้านของชาวมอแกนมีลักษณะเป็นเพิงหรือกระท่อมเพื่อพักพิงชั่วคราว ยกเว้นในบริเวณ ชุมชนหลักๆ ซึ่งจะมีบ้านที่ปลูกเป็นกระท่อมมีลักษณะที่เป็นหลักเป็นฐาน ในปัจจุบันการเดินทางจำกัดลงมาก พื้นที่เกาะและชายฝั่งถูกจับจองครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน หรือเป็นที่ดินของรัฐ การไม่มีแหล่งอาศัย แหล่งทำกินที่หลากหลายทำให้ชาวมอแกนเริ่มตั้งถิ่นฐานถาวรมากขึ้น มีการสร้างบ้านไม้ยกพื้นเสาสูงอยู่บริเวณ ริมชายฝั่งทะเล ตัวบ้านนิยมต่อระเบียง ปลูกพื้นด้วยฟากไม้ไผ่ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่สามารถหาได้ง่ายจากธรรมชาติ ภายในตัวบ้านมีการแบ่งพื้นที่การใช้งานอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นที่ทำครัว และบริเวณหลับนอน ชาวมอแกนนิยมปลูกบ้านอยู่ริมหาด เนื่องจากสามารถสังเกตเรือของตนเอง และเรือที่แล่นเข้ามาในอ่าว ได้สะดวก นอกจากนี้ ในช่วงเวลาน้ำขึ้น สามารถผูกเรือไว้กับเสาบ้าน การเดินขึ้นลงเรือสามารถทำได้ จากบ้านของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องว่ายน้ำออกไปเอาเรือที่จอดอยู่ด้านนอก ชาว

มอแกนยังสามารถตกปลา หรือแทงปลาได้จากกระเบียงบ้าน รวมทั้งอากาศในบ้านที่ปลุกอยู่ริมทะเลจะเย็นสบายกว่าบ้านที่ปลุกบริเวณ ด้านในชายหาด

ชาวมอแกนเป็นผู้เชี่ยวชาญการว่ายน้ำและดำน้ำ ทั้งเพศชายและเพศหญิงสามารถดำน้ำทั้งในลึกและตื้นในน้ำได้ดี กิจกรรมการดำน้ำของชาวมอแกนเน้นการแทงปลา หมวก ปลิงทะเล และสัตว์ทะเลอื่น ๆ อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำน้ำก็เพียงแค่แว่นตาดำน้ำคู่เล็ก ๆ ฌมวก และถุงตาข่ายที่ใช้ใส่สัตว์ทะเลที่จับได้ แม้ว่าผู้หญิงจะดำน้ำได้ดี ก็มักจะเก็บหาอาหารริมชายฝั่งเช่น ตามชายหาด แนวปะการัง หรือโขดหิน เครื่องมือในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือพื้นฐานและเรียบง่าย เช่น มีดพร้า เหล็กตอกและแกะเปลือกหอย ขวาน เบ็ดมือที่มีเพียงสายเบ็ดและตาเบ็ด ฌมวก เหล็กเกี่ยว และตะกร้าสานที่ทำด้วยไม้ไผ่ใช้ใส่หอย ปูและเพ็ญทราย อุปกรณ์พวกนี้ทำเองหรือหามาได้ง่ายแต่ละครัวเรือนก็จะมีของตนเอง ไม่ต้องไปยืมคนอื่น

ในสมัยก่อน อาหารหลักของชาวมอแกนคือหิวมัน หัวกลอย พืชผักยอดไม้ผลไม้ป่า ปลา ปู หอยชนิดต่าง ๆ และข้าวถือเป็นอาหารพิเศษที่หาได้ยาก ต่อมาเมื่อชาวมอแกนถูกดึงเข้ามาในระบบค้าขายแลกเปลี่ยน ข้าวจึงกลายเป็นอาหารหลัก และยังเป็นเครื่องประกันความอิ่มท้อง ชาวมอแกนขายเปลือกหอยและสัตว์ทะเลเพื่อซื้อข้าวสารในช่วงมรสุม ตะวันตกเฉียงใต้ที่การออกทะเลค่อนข้างยากลำบาก กับข้าวของชาวมอแกนมักจะใช้ต้มหรือย่างในระยะหลังก็มีการคั่วหรือผัดด้วยน้ำมันมากขึ้น ถ้ามีเครื่องปรุง เช่น กะปิพริก หอม กระเทียม ตะไคร้ น้ำปลา น้ำตาล ก็จะได้ลงไปให้รสชาติเข้มข้น ซอบาย หรือกับข้าวของ มอแกนมักจะมีรสเผ็ดและเค็มเป็นหลัก สมัยนี้ชาวมอแกนหันมาติดใจอาหารที่ไม่มีประโยชน์มากขึ้น เช่น บะหมี่สำเร็จรูป ขนมถุง และน้ำอัดลม ทั้งที่อาหารดั้งเดิมสดสะอาดมีรสชาติและมีความหลากหลาย ทำให้ชาวมอแกนไม่เคยเบื่ออาหารจากทะเล และป่า แต่เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องการทำมาหากินและการเก็บหาอาหารเหล่านี้มีมากขึ้น ทำให้ชาวมอแกน ต้องหันมาหาอาหารอื่น ๆ ที่มีคุณค่าทางโภชนาการน้อยกว่า ในอนาคตสุขภาพของชาวมอแกนคงจะเสื่อมถอยลง จากวิถีการบริโภคที่เปลี่ยนไปด้วย

หมู่บ้านมอแกนมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้ชายมักออกทะเลบ่อยครั้ง บางครั้งออกไปยังเกาะต่าง ๆ และอาจเสี่ยงต่ออันตรายและสูญเสียชีวิต ดังนั้น ไม่ค่อยเห็นผู้ชายในหมู่บ้านเมื่อไม่ออกทะเลหรือทะเลมีคลื่นลมหรือพายุหนัก ผู้หญิงมอแกนมีจำนวนมากกว่าผู้ชายในหมู่บ้าน ในปัจจุบัน ผู้ชายต้องทำงานตรากตรำยิ่งขึ้นเพื่อเงินใช้ใช้ในการซื้อข้าวสารและของใช้ส่งผลให้อายุขัยสั้นลง และมีผู้ชายหลายคนที่สูบบุหรี่เิบจากและเหล้าขาวทำให้เสี่ยงต่อภาวะความเสี่ยงสูงขึ้น ในสมัยก่อนนั้นการแบ่งบทบาทของหญิงชายไม่เด่นชัดเท่าในปัจจุบัน หญิงชายมักจะออกหากินด้วยกัน และส่วนใหญ่มักจะไปกันทั้งครอบครัวรวมทั้งลูกเล็ก ๆ ด้วยผู้หญิงมีงานที่

ถนัดคือเก็บหาหอยและปูบริเวณชายฝั่ง ในขณะที่ผู้ชายถนัดล่าสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ เช่น กระเบน ราชูและเต่าทะเล ผู้หญิงตัดใบเตยหนามสานเสื่อ ในขณะที่ผู้ชายสร้างเรือและสร้างบ้าน แต่ในสมัยนี้เมื่อมีการตั้งหลักแหล่งถาวรมากขึ้น ผู้หญิงจึงมักอยู่ดูแลบ้าน หรือเลี้ยงลูก ทำให้เกิดระยะห่างในครอบครัว และทำให้เกิดการแบ่งงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้หญิงชาวเลส่วนใหญ่ มีวิถีชีวิตที่อยู่นิ่งมากขึ้นทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่รับอิทธิพลมาจากภายนอก เช่นการจับกลุ่มเล่นไฟ

1.1.3 สภาพทางสังคม

ในอดีต ภาพลักษณ์ภายนอกของชาวเลมักถูกนำเสนอด้วยภาพของคนที่ตั้งกายด้วยเสื้อผ้าสกปรก ผิวคล้ำเนื้อตัวมอมแมม เคี้ยวหมากปากดำ เดินเท้าเปล่า ส่งผลให้ผู้คนทั่วไปมองชาวเลว่าเป็นคนยากจน หาเช้ากินค่ำ และอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขอนามัย การมองชาวเลว่าล่าหลังต่ำต้อย เป็น “วาทกรรม ทางสังคม” เป็นค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งถูกสร้างสมขึ้นจนกระทั่งครอบงำความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งการมองเช่นนี้นับว่าเป็น “อคติทางชาติพันธุ์” ที่มุ่งเน้นที่ข้อเสียหรือลักษณะนิสัยด้านลบ เป็นการ สร้างภาพลักษณ์ที่หยุดนิ่งและมองด้านเดียว ทั้งๆ ที่มีสิ่งดีๆ เกี่ยวกับ “ชาวเล” อยู่มากมาย แต่สิ่งเหล่านั้น กลับถูกละเลยไม่นำมากล่าวถึงหรืออ้างอิง คนในสังคมใหญ่ที่ได้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับชาวเลจะทราบดีว่าชาวเลส่วนใหญ่มีลักษณะนิสัย ที่น่ายกย่องอยู่หลายอย่าง การฟัง คิด และเชื่อต่อๆ กันมาทำให้เกิดการติดยึด กับภาพลักษณ์ที่ตายตัวทั้งที่คนๆ นั้นอาจจะยังไม่ได้เคยทำความรู้จักมักคุ้นกับคนหรือสิ่งที่มีอคติเลย อคติ ทางชาติพันธุ์เกิดจากการสั่งสมทางสังคม และเป็นสิ่งที่ถอดรื้อและทำให้จางหายไปได้ด้วยความรู้ความเข้าใจ ที่แจ่มแจ้งและลึกซึ้งยิ่งขึ้น การสร้าง “ทักษะทางวัฒนธรรม” จะทำให้ผู้คนสามารถอยู่อย่างเคารพให้เกียรติกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายหรือสังคมพหุวัฒนธรรม

ปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวอุรักลาไวยและชาวมอแกนได้รับสัญชาติไทยและถือบัตรประชาชนไทย เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานถาวร ส่งผลให้การติดต่อสื่อสารกับทางราชการเป็นไปด้วยความสะดวก จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ยังตกรสำรวจอยู่ต่างจากกลุ่มชาวมอแกนที่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่บริเวณเกาะต่าง ๆ ในทะเลอันดามัน ซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารกับทางราชการเป็นไปด้วยความยากลำบาก ที่ผ่านมามหาวิทยาลัย เห็นว่าชาวมอแกนเป็นเพียงกลุ่มเร่ร่อนกลุ่มเล็ก ๆ ที่เดินทางไปมาข้ามพรมแดนอยู่บ่อยครั้ง จึงไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ในเหตุการณ์สึนามิ พ.ศ. 2547 ชาวมอแกนได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น หลังจากนั้นไม่นาน ชาวมอแกนได้รับการสำรวจทะเบียนประวัติจากทางราชการ บางส่วนที่อาศัย

อยู่ที่เกาะสุรินทร์ พังงาได้รับสัญชาติไทยและถือบัตรประชาชนไทย ในขณะเดียวกัน ส่วนใหญ่ยังถือบัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร (บัตรเลขศูนย์) ส่วนมอแกนที่เกาะเหลาเกาะช้างและเกาะพยาม จังหวัดระนองยังไม่มีทั้งทะเบียนราษฎรและบัตรประชาชน ในขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาสถานะต่อไป (ข้อมูล ณ กันยายน 2556)

1.2 วัฒนธรรมและความเชื่อของชาวมอแกน

ประเพณีสำคัญของชาวมอแกนคือ “พิธีเห่นเ็นหล่อบอง” หรือพิธีฉลองเสาวิญญาณบรรพบุรุษ จัดขึ้นในเดือนห้าทางจันทรคติ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนฤดูกาล ในสมัยก่อน ชาวมอแกนหยุดทำงานเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน เพื่อร่วมงานเฉลิมฉลองในพิธีกรรมสำคัญประจำปี ชาวมอแกนจากเกาะอื่น ๆ จะมาร่วมพิธีอย่างคึกคัก บริเวณหน้าชายหาดจะมีเรือกำบังจอดเป็นทิวแถว พิธีกรรมนี้จะดำเนินต่อเนื่องไปตลอดทั้งวันและคืนจนเวลาล่วงเลยเข้าสู่วันที่สาม ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในพิธี คือโต๊ะหมอที่ประกอบพิธีและสื่อสารกับวิญญาณในธรรมชาติโต๊ะหมอหรือ ออลาง ปูตี และผู้เข้าร่วมงาน จะร้องเพลง เล่นรำมะนา กลอง และเข้าทรงอยู่บริเวณหน้าศาลบรรพบุรุษ พิธีกรรมนี้อาจจะประกอบไปด้วยการลอยเรือลอยเคราะห์หรือกำบังแห่มลอย หากมีองค์ประกอบนี้ ออลาง ปูตีและผู้ร่วมงานจะทยอยกันนำเรือลอยเคราะห์ขึ้นเรือกำบังมุ่งหน้าออกสู่ทะเลด้านนอกและออลาง ปูตีเป็นผู้ให้สัญญาณในการปล่อยเรือลอยเคราะห์ลงสู่ทะเล เพื่อให้ทะเลพัดพาเรือที่บรรจุความทุกข์โศก โรคภัยของครอบครัวและชุมชน ลอยออกไปสู่ทะเลโดยไม่หวนย้อนกลับมาอีก

พิธีเห่นเ็นหล่อบองเป็นพิธีสำคัญประจำปีที่ทำให้กลุ่มมอแกนจากเกาะต่าง ๆ รู้จักและเชื่อมกันมากขึ้น ก่อนที่จะต้องปรับเปลี่ยนการเดินทางจากเรือเป็นการตั้งค้ำที่ชายฝั่ง เพื่อหลีกเลี่ยงคลื่นลมที่รุนแรงขึ้น พิธีนี้คือช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้คนในครอบครัวและเพื่อนญาติพบเจอกัน ทำพิธีการถามข่าวคราวทุกข์สุข เหมือนกับพิธีกรรมในวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สร้างบรรยากาศร่วมกันในการรวมญาติ เสาวิญญาณบรรพบุรุษหรือเสาหล่อบองเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อในความสำคัญของความสัมพันธ์และความกระจำงในการเป็นกลุ่มเดียวกัน พิธีนี้เริ่มต้นที่ลานกลางหมู่บ้านที่มีเสาหล่อบองที่ใช้ในพิธี หลังจากนั้นผู้ที่มีสิทธิ์แสดงการติดต่อกับเหล่าวิญญาณธรรมชาติและเสาหล่อบอง เพื่อนำทางขึ้นไปตัดไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวมอแกนช่วยกันโค่นและแบกมาที่หมู่บ้าน ผู้ชายจะช่วยกันแกะสลักไม้ให้กลายเป็นเสาหล่อบอง 3 ต้น แต่ละต้นแทนความหมายของปู่และตา ย่าและยาย และลูกหลาน ส่วนผู้หญิงและเด็กในหมู่บ้านช่วยกันทำขนม 9 อย่างเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธี พิธีนี้ยังคงดำเนินไปตลอดช่วงบ่ายพร้อมกับดนตรีเปรียบเสมือนเสียงใจที่ติดตามพิธีกรรม ชาวมอแกนที่เหลือนในหมู่บ้านเข้าร่วมพิธีและมีผู้คนเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น

โดยเฉพาะคนที่คงรักษาประเพณีวัฒนธรรมเดิม และให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มกัน พิธีดำเนินไปตลอดกลางคืนจนกระทั่งถึงเช้าในวันใหม่

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน

1.3.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน

วิถีชีวิตที่อพยพโยกย้ายบ่อยครั้งถือเป็นวิถีเร่ร่อน วิถีชายขอบ เพราะว่าแนวคิดนโยบาย และระบบ กฎหมายในปัจจุบันมักจะยึดเอามุมมองของสังคมที่อยู่ติดที่และตั้งหลักปักฐานเป็นสำคัญ ระบบกรรมสิทธิ์ ก็มักต้องมีปัจเจกบุคคล เอกชน หรือรัฐ เป็นเจ้าของ ซึ่งต่างจากมุมมองของชนพื้นเมือง โดยเฉพาะชาวเล โดยสิ้นเชิง ชาวเลมอแกนในสมัยก่อนถือเอาเรือเป็นบ้าน และเดินทางไปมาตามเกาะและชายฝั่งทะเล เมื่อถึง ฤดูฝนก็ตั้งกระท่อมหรือเพิงชั่วคราว นอกจากนั้นยังไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เพราะสังคม มีพื้นฐานอยู่บนหลักคิดของการแบ่งปันกันใช้

ชาวเลทุกกลุ่ม ถึงแม้จะมีสัญชาติบัตรประชาชน แต่ส่วนใหญ่พบว่าเคยอาศัยและเคยทำการเกษตรหากินในพื้นที่นี้มานับร้อย ๆ ปี ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษได้ถูกจับจองครอบครองหรือประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง สาเหตุที่ทำให้ชาวเลไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้อยู่อาศัย และทำมาหากินในบริเวณนี้นานแล้ว ดังนี้

1. ชาวเลไม่ยึดติดกรรมสิทธิ์ที่ดินใด ๆ เพราะเชื่อว่าทรัพยากรทั้งหมด เช่น ที่ดิน พื้นที่ ชายฝั่ง หาดทราย และสัตว์น้ำในทะเล เป็นสิ่งที่ไม่มีเจ้าของ ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ทรัพยากรเหล่านี้ได้ โดยอิงตามหลักสิทธิชุมชนและการเอื้อเฟื้อกัน การอยู่อาศัยและการใช้พื้นที่เป็นสิทธิส่วนบุคคลที่ได้รับการยอมรับอยู่แล้ว

2. ในสมัยก่อน ชาวเลกับคนในท้องถิ่นไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับมากนักเพราะชาวเลมักจะเกรงกลัวคนแปลกหน้า โดยเฉพาะผู้ที่ป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำ ผู้ที่มีอำนาจอิทธิพล อีกทั้งทัศนคติของคนท้องถิ่นส่วนหนึ่งต่อชาวเล ก็เป็นไปในเชิงลบ ดังนั้น ชาวเลจึงไม่ได้รับความสนใจจากคนภายนอกและหน่วยงานรัฐ ไม่มีผู้ใด เข้ามาช่วยสนับสนุนการปกป้องคุ้มครองสิทธิของกลุ่มนี้โดยเฉพาะสิทธิในที่ดินอยู่อาศัย

3. ชาวเลเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ไม่รู้หนังสือ ไม่รู้กฎหมาย จึงเชื่อคนง่ายและไม่รู้เท่าทันคนภายนอก ที่เข้ามาเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ แม้ในปัจจุบันชาวเลจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว แต่คนรุ่นเก่าที่ไม่รู้หนังสือหรือคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่รู้เท่าทันคนภายนอกก็ถูกหลอกลวงบ่อยครั้ง นอกจากนั้น ชาวเลบางคน ก็ขายที่ดินหรือแลกเปลี่ยนที่ดินกับข้าวของจำเป็นไปโดย

รัฐทำไม่ได้ถึงการณ์ การที่ชาวเลไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินส่งผลต่อความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน และ ทำให้ไม่ได้รับ สาธารณูปโภคและบริการที่เหมาะสมและพอเพียง บ้านบางหลังในบางชุมชนถูกไล่ หรือ ทำให้ขาดที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิต ในขณะที่ชายฝั่งทะเลอันดามันพัฒนาไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก มีโรงแรม รีสอร์ท ที่พักราคาสูงหรือราคาแพงสำหรับคนไทยและ ต่างชาติที่มีสตาจค์จ่าย แต่ชาวเลซึ่งเป็นชนพื้นเมือง อยู่อาศัยและทำมาหากินในบริเวณนี้มาอย่าง ยาวนานกลับถูกละเลยและทอดทิ้ง มรดกทางวัฒนธรรมที่มี คุณค่ากำลังจะสูญหายไปท่ามกลาง การเข้ามาของกระแสทุนและพาณิชย์นิยม การปกป้องคุ้มครองผู้คนและ วัฒนธรรมที่เปราะบาง เช่นนี้ จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งก่อนที่ประเทศไทยจะสูญเสียวิถีวัฒนธรรมซึ่งเป็น เอกลักษณ์ไป อย่างไม่มีวันย้อนกลับมาได้

1.3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอแกน

ชาวเลมีประสบปัญหาหลากหลาย คล้ายกับกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ ทั้งการไร้รัฐ การถูกปฏิเสธสิทธิ ขั้นพื้นฐาน การขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และการถูกกีดกันในการเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการถูกผลักดันเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมาย และการทำงานที่เสี่ยง อันตราย ขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม และการถูกดูแคลนจากบุคคลที่ไม่ เข้าใจวัฒนธรรมชาวเล ปัญหาที่เจอเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่และมีรายละเอียดต่างกัน ดังนี้ 1) ปัญหา การไร้สัญชาติและการถูกปฏิเสธสิทธิ ชาวเลมอแกนยังคงเผชิญกับปัญหาการไร้สัญชาติทำให้ ไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐและไม่สามารถรับบริการพื้นฐาน บางครั้งยังถูกข่มขู่และเรียกเก็บเงินโดย บุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิ์ทางกฎหมาย และ 2) ปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย มีพื้นที่หลายแห่งที่เกิดการไล่ หรือฟ้องร้องเรื่องการบุกรุกทำให้เกิดความไม่มั่นคงและส่งผลกระทบต่อสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น ไฟฟ้าและน้ำประปา

ปัญหาเรื่องการทำมาหากินและการเข้าถึงทรัพยากร ในปัจจุบันนี้ ทั้งที่ดินและ ทรัพยากรธรรมชาติ ถูกจับจองครอบครองหรือประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง การทำมาหากินจึง ยากลำบากขึ้น ในขณะเดียวกัน ทรัพยากรทางทะเลก็ลดลง ผู้ที่มีทุนและอำนาจมากกว่าก็เข้าถึงได้ มากกว่า เกิดการพึ่งพาเก่าแก่หรือนายทุน มากขึ้น และถูกผลักดันเข้าไปเกี่ยวข้องกับการทำงานที่ เสี่ยงอันตรายหรือผิดกฎหมาย ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้ ในด้านการศึกษา นั้น ยังไม่มี แผนและแนวทางที่ชัดเจน เกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับสูงและการสนับสนุนอาชีพ ที่ต่อยอดจากความรู้และทักษะที่มีอยู่ ในปัจจุบัน มีเพียงบางโรงเรียนที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ ผสานวิถีวัฒนธรรม เพื่อให้ชาวเลเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมา ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตดั้งเดิมอัน

นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และทำให้คนในท้องถิ่น เห็นถึงคุณค่าของวิถีชีวิตนี้ด้วย ปัญหาการขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นปัญหาที่บั่นทอนความมั่นคงของบุคคล และชุมชน ปัจจุบันภาษามอแกนกำลังสูญหายอย่างรวดเร็ว ภาษานี้ไม่ได้รับการสืบทอดต่อในชุมชน การละเลยภาษานั้นทำให้วิถีอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับคำศัพท์เฉพาะในภาษาก็ค่อยๆ หายไป ความเคารพนอบน้อมต่อธรรมชาติและผู้อาวุโสในชุมชนลดน้อยลง นอกจากนี้ ผู้นำทางจิตวิญญาณและจารีตประเพณีซึ่งช่วยดำรงกฎระเบียบทางสังคมและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในชุมชนก็ลดลงเช่นกัน

ทั้งนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นควรให้ความสำคัญในการหาทางแก้ไขเพื่อเพิ่มความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวเลในแต่ละพื้นที่ และเผยแพร่ความรู้ให้กับคนที่ไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมของชาวเลเพื่อลดปัญหาด้านนี้อย่างยั่งยืน

1.4 ความแตกต่างของชาวเล มอแกน มอแกลน และ อูรักลาโว้ย

ชาวเลในเมืองไทยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ มอแกน มอแกลน และอูรักลาโว้ย ทั้งสามกลุ่มนี้มีรายละเอียดที่แตกต่างกันเกี่ยวกับภาษา พิธีกรรม และเรือแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวเลในแต่ละกลุ่มมีชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกชาวเลกลุ่มอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ชาวมอแกนเรียกตนเองว่า "มอแกน" ในขณะที่เรียกชาวมอแกลนว่า "อลัง ตามับ" คำว่า "อลัง" แปลว่า "คน" ส่วน "ตามับ" สันนิษฐานว่าเป็นชื่อเรียกสถานที่หรือคำบรรยายลักษณะภูมิประเทศ

ในเวลาเดียวกัน ชาวมอแกนเรียกชาวอูรักลาโว้ยว่า "อลัง ลอนตา" ซึ่งคำว่า "ลอนตา" สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า "ลันตา" ซึ่งเป็นเกาะที่มีชาวอูรักลาโว้ยอาศัยอยู่เป็นชุมชนใหญ่ คำเรียกชื่อชาวเลกลุ่มอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากกลุ่มของตนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงทั้งการติดต่อสัมพันธ์และความเข้าใจคนกลุ่มต่าง ๆ ชาวมอแกน มอแกลน และอูรักลาโว้ยเรียกคนไทยว่า "แซม" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวเลทั้งสามกลุ่ม มีความคุ้นเคยและติดต่อพบปะกับคนเชื้อสายไทยที่อยู่บริเวณนี้มาตั้งแต่ยังเรียกดินแดนและผู้คนบริเวณนี้ว่า "เสียม" หรือ "สยาม"

หากพิจารณาในรายละเอียด จะพบความแตกต่างที่ทำให้คนภายนอกสังเกตเห็นได้หลายประการ ในที่นี้คือภาษา แม้จะจัดอยู่ในตระกูลออสโตรนีเซียนเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มอูรักลาโว้ยมีภาษาที่แตกต่างกับกลุ่มอื่นอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่ภาษาของมอแกนและมอแกลนมีส่วนคล้ายคลึงกัน มีคำศัพท์ที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ และสามารถสื่อสารกันได้ถูกต้องและเข้าใจกันได้ เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับภาษาของกลุ่มที่ต่างกัน

รูปแบบเรือดั้งเดิมของกลุ่มมอแกน มอแกลน และอูรักลาไวกี้แตกต่างกัน แม้ว่าจะมีลักษณะเป็นเรือไม้ มีแจว และใบเรือเหมือนกัน แต่ในความจริงของคนที่เก่าแก่แล้ว กลุ่มมอแกนเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ใช้เรืองาม หรือเรือไม้ระกำที่มีรอยหยักเว้าที่หัวเรือและท้ายเรือ ส่วนเรือดั้งเดิมของชาวอูรักลาไวกี้เป็นเรือต่อด้วยไม้กระดาน ไม้แจวและใบเรือ และเรือมอแกลนนั่นเป็นเรือขุดเสริมกราบด้วยไม้กระดาน ไม้แจว และบางครั้งตีใบเรือด้วยเช่นกัน ในปัจจุบัน กลุ่มชาวอูรักลาไวกี้และมอแกลนได้ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร หันมาประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง รับจ้างทำสวน และอาชีพอื่น ๆ และมีการผสมผสานวัฒนธรรมไทยมากขึ้น บางกลุ่มยังรับคำเรียกชื่อว่า "ไทยใหม่" ส่วนกลุ่มมอแกนรักษาลักษณะของวัฒนธรรมไว้มากกว่ากลุ่มอื่น แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงเพราะรับอิทธิพลจากภายนอกเช่นกัน

พิธีกรรมสำคัญของชาวเลทั้งสามกลุ่มมีความแตกต่างกัน ชาวมอแกนเน้นที่การฉลองวิญญาณในธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ มีสัญลักษณ์เป็นเสาแคะสลักที่เรียกว่า "เสาหล่อโงง" และบางครั้งมีเรือลอยเคราะห์ที่เรียกว่า "กำบางชวาย" ส่วนชาวมอแกลนเน้นการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมีสัญลักษณ์เป็นศาลขนาดย่อมที่ทางใต้เรียกว่า "หลาทวด" รายละเอียดของพิธีกรรมของมอแกลนแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละชุมชน สำคัญที่สุดของชาวอูรักลาไวกี้คือพิธีลอยเรือ "ปือลาจัก" ที่ชาวบ้านจะนำข้าวกับข้าวหมากพลูรูปสลักซึ่งเป็นตัวแทนของคนในครอบครัว ข้าวตอก และมีการตัดเล็บตัดผมใส่ไปในเรือเพื่อเป็นการลอยเคราะห์ร้ายออกไปจากชุมชน ระหว่างเดือน 4-6 และเดือน 11-12 เป็นช่วงที่จัดพิธีกรรมสำคัญส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อระหว่างลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า วิถีชีวิตของชาวเลทั้งสามกลุ่มขึ้นอยู่กับจังหวะฤดูกาลของลมมรสุมเป็นอย่างมาก

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

2.1 ความเป็นมาของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ที่ผ่านมานในอดีตมักมีการจัดทำแต่อาจไม่มีการนำมาจัดทำให้เป็นระบบชัดเจนเสมอไป ตัวอย่างของการจัดการความรู้ที่พบเห็นเป็นทั่วไปได้แก่ การถ่ายทอดวิทยายุทธในภาพยนตร์จีนกำลังภายใน การเขียนบันทึกพงศาวดารเพื่อทราบเหตุการณ์ในแต่ละยุค การสืบทอดประเพณีหรือวัฒนธรรมของแต่ละชาติ การสอนวิธีการหรือเคล็ดลับในการปรุงอาหารให้อร่อยของแต่ละตระกูล และการเผยแพร่ศาสนาหรือลัทธิ เป็นต้น

ผู้ที่เป็นผู้บุกเบิกและจัดการความรู้ทำให้แน่ใจว่า Ikujiro Nonaka เป็นชื่อที่ควรจำไว้ เขาเป็นนักวิชาการชาวญี่ปุ่นที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้และได้นำเสนอแบบจำลองที่เรียกว่า "SECI Model" ซึ่งเป็นการอธิบายกระบวนการและการกระจายความรู้ เขาได้เน้น

ความสำคัญของความรู้ด้วยการกล่าวว่า "In an economy where the only certainty is uncertainty. The one source of Lasting competitive advantage is Knowledge" หรือแปลว่า "ในสภาพของธุรกิจที่ความแน่นอนคือความไม่แน่นอน ความรู้เป็นแหล่งสุดท้ายที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน" นั้นหมายความว่าความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเปรียบเทียบกับและแข่งขันในธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในรายละเอียดของความเป็นมาของการจัดการความรู้ มีวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นในหลายยุคเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ถ้าเราใช้ SECI Model สรุปยุคของการจัดการความรู้เป็นลำดับตามเวลา ดังนี้

Pre-SECI (ประมาณปี ค.ศ. 1978) เป็นยุคเริ่มต้นในการจัดการความรู้โดยรูปแบบที่ใช้ในการจัดการความรู้จะถูกกำหนดให้เป็นระบบที่มีโครงสร้างที่ตายตัวใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนการใช้ความรู้เพื่อช่วยในการตัดสินใจ

SECI (ประมาณปี ค.ศ. 1995) เป็นยุคที่มีการจำแนกประเภทความรู้และอธิบายความรู้ไว้อย่างชัดเจน มีการแยกความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ Explicit Knowledge และ Tacit Knowledge โดยความรู้ทั้งสองประเภทยังสามารถสร้างและปรับเปลี่ยนสถานะได้

Post-SECI (ประมาณตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001) เป็นยุคที่ 3 โดยจะมีการอธิบายให้เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อน เพราะความรู้ไม่ใช่สิ่งที่จับต้องได้ อีกทั้งความรู้ก็มีหลายมิติไม่สามารถแสดงให้เห็นการจัดการความรู้อย่างเป็นเหตุและผลได้โดยง่าย

ในประเทศไทยนั้น มีนักจัดการความรู้หลายท่านที่พยายามผลักดันให้คนไทยตระหนักและสนใจในการจัดการความรู้ นักจัดการความรู้รุ่นใหม่ที่กำลังศึกษาในเรื่อง KM ควรจดจำชื่อและทำความรู้จักกับประวัติศาสตร์อาจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม หรือเรียกย่อว่า สคส. ท่านได้เสนอเป็นการอธิบายและให้มุมมองของการจัดการความรู้ ซึ่งหมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญาโดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ที่ไม่สามารถให้นิยามเป็นถ้อยคำสั้นๆได้ ต้องให้นิยามหลายข้อ (ภราดร จินดาวงศ์, 2549, น. 10-13) ได้แก่

- การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างความรู้
- เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้
- การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้แล้ว ความพยายามในการจัดการความรู้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ

- พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัต และวิธีปฏิบัติ มีผลต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้อย่างยิ่ง
- การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้รู้ในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างสื่อและเป็นผู้นำในทางองค์กร รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้
- การเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้องค์กร
- ประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ เหตุการณ์เหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารมีความเข้าใจในการกำหนดยุคการจัดการความรู้ให้เหมาะสมเพื่อให้องค์กรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและคงทนในสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอนในปัจจุบัน

2.2 การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ที่ส่วนใหญ่เรียกสั้นๆ ว่า "KM" ไม่ใช่เรื่องใหม่ มีการทำกันมานานแต่เพิ่งเริ่มให้ความสำคัญและจัดทำเป็นระบบในแวดวงวิชาการของคนไทย โดยสามารถเรียกใช้รูปแบบย่อว่า "จค."

การจัดการความรู้เป็นสาขาวิชาที่ผสมผสานวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งการนิยามความเป็นอย่างชัดเจนอาจเป็นอย่างยาก แต่เราสามารถสรุปให้เข้าใจง่ายๆ ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ในการนำความรู้ที่มีอยู่มาสร้าง ขยายผล แบ่งปัน จัดเก็บ และใช้ให้เกิดประโยชน์ ในองค์กรและสังคม

การจัดการความรู้อาจเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญหรือไม่มีขั้นตอนหรือการวางแผนที่เป็นระบบ แต่ความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นด้วยโชคช่วยนั้นมีน้อย ไม่เพียงพอสำหรับการบริหารในองค์กรธุรกิจ การทำให้เกิดความรู้ต้องเป็นแบบเชิงรุก (Proactive) เพื่อให้เห็นผลที่ดีและยั่งยืนในอนาคต

การจัดการความรู้ไม่ใช่เพียงแค่เป็นแผนผังที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยเพื่อให้ผู้บริหารใช้โชว์หรือหว่านโตเพื่อสร้างภาพว่าองค์กรมีความทันสมัยเนื่องจากทำ Knowledge Management (KM) แต่เป็นกระบวนการที่สำคัญและมีความเห็นผลที่แท้จริงในการพัฒนาองค์กร ดังนั้น การดำเนินการใน KM ควรมุ่งหวังเพื่อปรับปรุงและเพิ่มสิ่งที่มีประสิทธิภาพในองค์กรและสร้างความ

เปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยั่งยืน รวมถึงสร้างความรู้และประโยชน์ให้กับทีมงานและองค์กรเป็นระยะยาว โดยไม่เพียงแต่การแสดงให้เห็นถึงความทันสมัยเท่านั้น

การจัดการความรู้ที่ดีไม่มีสูตรที่ตายตัว วิธีการหรือกระบวนการที่เคยใช้ประสบผลสำเร็จและเป็นประโยชน์ในองค์กรหนึ่งไม่ได้หมายความว่าใช้ได้กับองค์กรแห่งอื่นๆ และวิธีการหรือกระบวนการที่เคยล้มเหลวในองค์กรแห่งหนึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นสิ่งที่ล้มเหลวหรือใช้ไม่ได้ตลอดไป แต่ความสำเร็จของการจัดการความรู้อยู่ที่ความเหมาะสมและการปรับใช้วิธีการหรือกระบวนการให้เหมาะสมกับเงื่อนไขและบริบทของแต่ละองค์กร การเรียนรู้จากประสบการณ์เก่าๆ และการปรับปรุงดั้งเดิมเป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อให้สามารถเสริมสร้างความรู้และประสบความสำเร็จในอนาคตได้เสมอ (ภราดร จินดาวงศ์, 2549, น. 5-6)

2.3 โมเดลและทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (KM)

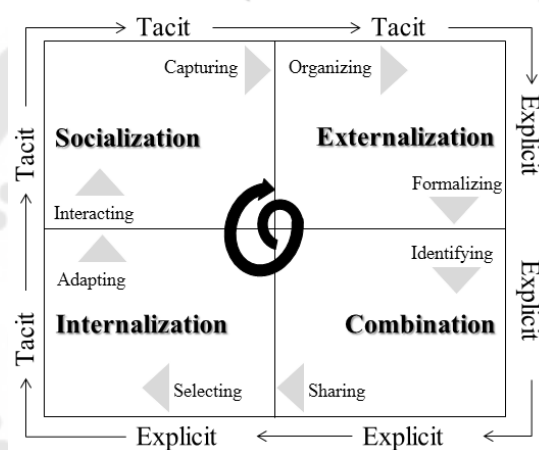
การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึงกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา รวบรวม แลกเปลี่ยน ใช้และสร้างความรู้โดยมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบให้ความรู้อยู่อย่างยั่งยืนในองค์กร กระบวนการที่เป็นระบบหมายถึงกระบวนการที่มีขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างดี สามารถทำซ้ำได้และวัดผลได้ และมีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้ โมเดลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ที่สำคัญมีดังนี้

1. ปริมาตรแห่งความรู้ของ Yamazaki
2. ภูเขาห้าแห่งแห่งความรู้ของ Nonaka
3. การจัดการความรู้โดยใช้ปลาทูนาโมเดล (Tuna Model) ของ ดร.ประพนธ์ ฝาสุขีต
4. KM Model: ศคส.
5. KM-Process: กพร.
6. SECI Model
7. ทฤษฎีการจัดการความรู้ ของ (Peter M. Senge's)
8. ทฤษฎีการวิน (Garvin)
9. ทฤษฎีการจัดการความรู้ของมาควอดส (Marquardt)

SECI Model โมเดลเซกิ (SECI Model)

กรอบแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ (Knowledge Management Conceptual Framework) มีอยู่หลายโมเดลและทฤษฎี อย่างหนึ่งที่สำคัญคือ "โมเดลเซกิ" (SECI Model) ที่ถูกเสนอโดย โนนากะ และ ทาเคอูชิ (Nonaka และ Takeuchi, 1995) ซึ่งเป็นแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์การหลอมรวมความรู้ในองค์กรระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ใน 4 กระบวนการเพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นวัฏจักร

The SECI Model (Nonaka and Takeuchi)

ภาพประกอบ 1 ตัวอย่างการทำ SECI Model

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization): กระบวนการที่ความรู้ฝังลึกถูกแบ่งปันและส่งต่อผ่านกิจกรรมสังคม โดยมีการเรียนรู้จากผู้อื่นและการแบ่งปันประสบการณ์ส่วนตัวในองค์กร
2. การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization): กระบวนการที่ความรู้ฝังลึกถูกแปลงเป็นความรู้ชัดแจ้งผ่านการสร้างสรรค์ โดยการนำความรู้ที่มีอยู่มาสร้างเป็นความรู้ใหม่ เช่น การนำประสบการณ์ส่วนตัวมาเขียนเป็นบทความหรือเรื่องราว
3. การรวบรวมความรู้ (Combination): กระบวนการที่ความรู้ชัดแจ้งถูกรวบรวมและจัดเก็บเพื่อให้เป็นระบบ โดยการนำความรู้จากแหล่งที่ต่างกันมาประกอบกันเพื่อสร้างความรู้ที่มีค่าเพิ่มเติม
4. การฝึกฝังความรู้ (Internalization): กระบวนการที่ความรู้ชัดแจ้งถูกฝึกฝนและนำเข้าไปในความรู้ฝังลึกของบุคคลในองค์กร โดยการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการเรียนรู้และปรับปรุงตนเอง

วงจรความรู้แบบ SECI เป็นกระบวนการที่นำเสนอโดย Ikujiro Nonaka และ Takeuchi ซึ่งกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงความรู้ (Knowledge conversion) ระหว่าง Tacit knowledge และ Explicit knowledge ซึ่งสร้างความรู้ใหม่ขึ้นและหมุนเวียนไปเรื่อยๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา กระบวนการสร้างความรู้เกิดขึ้นได้ใน 4 รูปแบบ คือ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization กล่าวคือ

Socialization คือ การแบ่งปันและการสร้าง Tacit knowledge จากการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง เช่น การพูดคุย ตัวอย่างเช่น นาย A เรียนรู้เทคนิคการเป็นวิทยากรจาก นาย B ที่ประสบผลสำเร็จในการสอน นาย A จะได้รับความรู้จากนาย B มาเป็นความรู้ของตนเองเพื่อนำมาใช้พัฒนาเทคนิคในการสอนของตนเอง

Externalization คือ กระบวนการสร้างและแบ่งปันความรู้จากสิ่งที่มีอยู่ในรูปแบบ Tacit knowledge และเปลี่ยนแปลงเป็นความรู้ชัดแจ้งในรูปแบบของ Explicit knowledge โดยเผยแพร่ให้กับผู้อื่น ตัวอย่างเช่น หลังจากนาย ก ได้เรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ นาย ก จะนำความรู้ที่มีอยู่มาเขียนในรูปของหนังสือเพื่อให้ผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงความรู้นั้นได้

Combination คือ เป็นการรวบรวมความรู้ประเภท Explicit knowledge ที่เรียนรู้มาสร้างเป็นความรู้ ประเภท Explicit ใหม่ ๆ เช่น เมื่อ นาย ก ศึกษาเทคนิคการสอนจากหลายแห่ง จากนั้นนำความรู้ที่เรียนรู้มาสรุปและเผยแพร่ให้กลายเป็นเทคนิคการสอนรูปแบบใหม่ ซึ่งเกิดจากการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และความรู้ของตนเอง

Internalization คือ เป็นกระบวนการแปลงความรู้ประเภท Explicit knowledge เป็น Tacit knowledge โดยนำความรู้ที่เรียนรู้มาปฏิบัติงาน คนอื่น ๆ อาจศึกษาเทคนิคการสอนหรือการเป็นวิทยากรจากตำราหรือหนังสือที่มีอยู่ หรือแม้กระทั่งจากหนังสือที่ นาย ก เขียนและนำไปปรับใช้ในงานของตนเองจนกลายเป็นทักษะและความชำนาญเป็น tacit knowledge ในที่สุด และเมื่อความรู้กลายเป็น tacit knowledge แล้ว จะมีการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ ต่อไป ทำให้เกิดกระบวนการที่เรียกว่า Socialization ซึ่งเป็นกระบวนการที่หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ (แนวทางการจัดการความรู้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2564, 10-11)

2.3.1 ประเภทของความรู้

ความรู้เกิดขึ้นจากการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ การอบรม การดูงาน หรืออื่น ๆ และอาจเกิดจากการค้นหา ค้นคว้า ค้นพบ ได้เห็น ได้ฟัง ของแต่ละคน การสะสมความรู้เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะเกิดการสะสมเพิ่มพูนมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป นักจัดการความรู้ตามมุมมองของ Ikujiro Nonaka ได้จำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภท และให้คำจำกัดความไว้ในเบื้องต้นที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม นักจัดการความรู้ใหม่ๆ จำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง เพื่อเป็นฐานในการจัดการความรู้ที่มีความสำคัญอย่างแท้จริง คือ

1. Explicit Knowledge เป็นความรู้ที่ชัดเจนและปรากฏอย่างชัดเจน เป็นรูปแบบของเอกสาร คู่มือ หรือสื่อต่าง ๆ และสามารถถ่ายทอดหรือรวบรวมได้ง่าย เช่น หนังสือสอนการเล่นกีตาร์ เอกสารวิธีการตรวจสอบสินค้า หนังสือขั้นตอนการขายหรือเจรจาต่อรอง เป็นต้น

2. Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่ไม่ปรากฏชัดแจ้ง ถูกฝังลึกและซ่อนเร้นอยู่ในตัวคน อาจเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ (Talent) การถ่ายทอดหรือสื่อสารในรูปแบบของตัวเลขหรือตัวอักษรอาจทำได้ยาก การสร้างความรู้ต้องใช้การฝึกฝน การกระทำ เช่น เมื่อได้อ่านหนังสือวิธีการว่ายน้ำแล้วลงสระเพื่อทดสอบทฤษฎีการว่ายน้ำ ก็มีโอกาสนำมาได้ เพราะการว่ายน้ำเกิดจากการฝึกฝน ไม่ใช่แค่การอ่านทฤษฎีเท่านั้น

เหตุที่ Tacit Knowledge ซ้ำซ้อนกว่า Explicit Knowledge เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักมีความรู้มากกว่าสิ่งที่พูดออกไป มักจะให้รายละเอียดมากกว่าการเขียน ทั้งนี้เนื่องจากความเก่งในการพูดน้อย แต่การเขียนเป็นการสะท้อนความรู้ หรือ Reflective Knowledge แต่การเขียนใช้เวลามากกว่าและต้องระมัดระวังมากกว่า

นักจัดการความรู้บ่อยครั้งใช้ภูมิความรู้เป็นน้ำแข็งเพื่อเปรียบเทียบความรู้ น้ำแข็งบนผิวน้ำที่มองเห็นง่ายคือ Explicit Knowledge และส่วนที่อยู่ใต้น้ำซึ่งมองเห็นยากและใหญ่กว่าคือ Tacit Knowledge ทุกคนและองค์กรมีทั้งสองประเภท แต่ Tacit Knowledge มีขนาดใหญ่กว่า Explicit Knowledge ในอัตราส่วน 80:20 หรือเป็นความรู้ที่อยู่ภายในและมองเห็นได้ยาก การเสริมสร้างความรู้แบบ Tacit Knowledge จำเป็นเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของบุคคลและองค์กร การมองผู้คนในลักษณะนี้เน้นที่ความรู้ซึ่งเป็น Tacit Knowledge ที่อยู่ภายในและไม่สามารถมองเห็นได้โดยง่าย (ภราดร จินดาวงศ์, 2549, น. 14-16)

2.3.2 ระดับของความรู้

ระดับของความรู้ เพื่อเข้าใจความรู้อย่างลึกซึ้ง ควรให้ความสำคัญกับระดับของความรู้ ที่แบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ รู้ว่ารู้อะไร (Know-what) รู้วิธีการ (Know-how) รู้เหตุผล (Know-why) และใส่ใจกับเหตุผล (Care-why) (วิจารณ์ พานิช, 2546, พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) ดังนี้

ระดับที่ 1 : รู้ว่ารู้อะไร (Know – what) คือความรู้เชิงทฤษฎีหรือข้อเท็จจริง ในเชิงการรับรู้ รู้อะไรเป็นอะไร เหมือนความรู้ที่ฟังจากความรู้ชัดแจ้ง เมื่อนำไปใช้งานจะได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้าง ต้องใช้เวลาในการรวบรวมความรู้และตัดสินใจในการปฏิบัติงาน

ระดับที่ 2 : รู้วิธีการ (Know – how) คือความรู้ที่เชื่อมโยงทั้งทฤษฎีและบริบท มีความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ รู้จักปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือบริบท มีทักษะหรือประสบการณ์ฝึกฝนมากขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนความรู้ของผู้ที่จบปริญญาและมีประสบการณ์การทำงาน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ในการทำงานด้วยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติมักพบในคนที่ทำงานมาหลายปี สร้างความรู้ฝังลึกที่เป็นทักษะหรือประสบการณ์ที่มากขึ้น

ระดับที่ 3: รู้เหตุผล (Know – why) เป็นความรู้ที่สามารถอธิบายเหตุผลที่ความรู้ใช้ได้ผลในบริบทต่าง ๆ และสามารถนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ความรู้ฝังลึกที่สามารถถอดความรู้ของตนเองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ มีความเข้าใจเชิงลึกซึ้งในเหตุผลที่สลับซับซ้อน

ระดับที่ 4: ใส่ใจกับเหตุผล (Care – why) เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความเชื่อ อย่างเช่นความรู้ที่มาจากความเข้าใจลึกซึ้งในตัวเองและสร้างสรรค์ใหม่ สามารถสกัดและประมวลผลความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ สร้างตัวแบบหรือทฤษฎี หรือนวัตกรรมในการทำงาน เป็นความรู้ที่สำคัญในการพัฒนาตนเองและองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น (สุชาดา สุรางค์กุล, 2563, น. 10-11)

2.4 กระบวนการพัฒนาความรู้

ความรู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจและการปฏิบัติงาน พื้นฐานของการพัฒนาความรู้มีลำดับหรือกระบวนการดังนี้ คือ

ข้อมูล (Data) เป็นข้อเท็จจริงที่ถูกบันทึกลงไปและยังไม่มีมีการนำมาแปลความหมาย อาจมีจุดประสงค์เพื่อการตรวจสอบหรือสอบกลับเพื่อหาปัญหาหรือเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้น เป็นการบันทึกข้อมูลที่เป็นพื้นฐานและเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องทำในการจัดเก็บข้อมูล ตัวอย่างเช่น การบันทึกยอดขายในแต่ละครั้ง ระดับปริมาณน้ำฝนในแต่ละวัน เป็นต้น

สารสนเทศ (Information) เป็นข้อมูลที่ผ่านการกลั่นกรองหรือวิเคราะห์เพื่อให้ข้อมูลมีความหมายและเกิดผลลัพธ์ที่มีประโยชน์ มีการแปลงรูปของบันทึกและข้อมูลให้ง่ายต่อการเข้าใจมากขึ้น เช่น การรวบรวมยอดขายในแต่ละวันเพื่อหาช่วงเวลาที่มียอดขายสูงสุด ระดับของปริมาณน้ำฝนที่ตกในรอบปีเพื่อหาเดือนที่มีฝนตกชุกหรือฝนตกน้อย ซึ่งสารสนเทศเป็นข้อมูลที่สำคัญและมีความสำคัญในการตัดสินใจและการวางแผนทางธุรกิจ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กร และช่วยให้คนสามารถทำความเข้าใจและเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความรู้ (Knowledge) เป็นสารสนเทศที่ได้รับการคิดหรือจัดระเบียบจากข้อมูลต่าง ๆ เพื่อแปลงเป็นรูปร่างที่ใช้งานหรือช่วยในการตัดสินใจในงานต่าง ๆ เช่น เมื่อมีข้อมูลการขายในแต่ละช่วงเวลา ก็จัดการกำหนดจำนวนพนักงานขายให้เพิ่มขึ้นในช่วงที่มีลูกค้าเข้าร้านเยอะและลดจำนวนพนักงานในช่วงที่ลูกค้าน้อยลง การวางแผนการปลูกพืชในช่วงที่มีน้ำฝนตกสม่ำเสมอทำให้เกิดผลผลิตที่มีคุณภาพสูง ซึ่งความรู้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและเติบโตทั้งในระดับบุคคลและองค์กร

ปัญญา (Wisdom) เป็นความรู้ที่เกิดจากการคิดหรือต่อยอดให้เกิดคุณค่าและประโยชน์มากขึ้น เช่น การให้ส่วนลดหรือลดราคาสินค้าเป็นพิเศษในช่วงที่ลูกค้าเข้าร้านน้อยทำให้ช่วงเวลาที่ลูกค้าใช้บริการมากที่สุดถูกเฉลี่ยมาช่วงเวลาที่ลูกค้าเข้าบริการน้อยสุด ช่วยลดปัญหาคำร้องเรียนหรือการรอคิวชำระเงิน รวมถึงการทำระบบชลประทานในการรองรับหรือจ่ายน้ำในช่วงฤดูแล้งไม่ให้เกิดขาดแคลน เป็นต้น (ภราดร จินดาวงศ์, 2549, น. 27-28)

กระบวนการความรู้ (Knowledge Process)

1. การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)
7. การเรียนรู้ (Learning)

ทั้ง 7 ขั้นตอนนี้จะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิม ภายในองค์กรและความรู้ใหม่ใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาและระบุความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร และตรวจสอบรูปแบบการเก็บรักษาความรู้ ทำให้องค์กรทราบขอบเขตความรู้และความสำคัญ อาทิเช่นการใช้ Knowledge Mapping เพื่อจัดลำดับความสำคัญของความรู้และจัดการทรัพยากรในการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประโยชน์ของแทนความรู้คือ ช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ซับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนเปลี่ยนในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้นักคน ทุกคนทราบว่า องค์กรมีความรู้อะไรและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหนนอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่าง ๆ ในองค์กร

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) ให้องค์กรทราบความรู้ที่จำเป็นต้องมีและหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่กระจัดกระจาย เพื่อเนื้อหาที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้ใช้ องค์กรสร้างความรู้จากเดิมหรือนำมาจากภายนอก และพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็น เพื่อประหยัดทรัพยากร ที่สำคัญคือบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้การเก็บรวบรวมการค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นกระบวนการที่องค์กรจัดทำสารบัญความรู้เป็นระบบและประเมินความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่าย การเรียบเรียงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ และมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร ทำให้การบ่อนข้อมูล การจัดเก็บ และการค้นหาข้อมูลเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในองค์กร ความรู้ที่มีค่าต้องนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ การจัดเก็บและกระจายความรู้ในรูปแบบ Explicit และ Tacit เป็นสิ่งสำคัญขององค์กรควรพิจารณา คือ

1. Push (การป้อนความรู้) คือการส่งข้อมูล ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอ หรือ ต้องการหรือเรียกง่าย ๆ ว่า เป็นแบบ Supply - based

2. Pull (การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูลหรือความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป การกระจายความรู้แบบนี้ เป็นแบบ Demand - based

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) การจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้ รวมทั้งการทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามวิธีดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ Explicit เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Tacit นั้นจะต้องทำด้วยการพบปะกันตัวต่อตัว หรือเป็นกลุ่ม หรือที่ Ikujiro Nonaka เรียกว่า "Socialization"

7) การเรียนรู้ (Learning) เป็นเป้าหมายหลักในการจัดการความรู้ คือให้บุคลากรเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และปรับปรุงองค์กร ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถึงแม้องค์กรจะมีวิธีการกำหนด รวบรวม คัดเลือก ถ่ายทอด และแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคลากรไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ องค์กรจะต้องกระตุ้นและสร้างบรรยากาศที่ทำให้บุคลากรกล้าคิด กล้าทำ ถ้าลองผิดลองถูก โดยจะต้องยอมรับผลที่ออกมาไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว เพราะกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ แต่มาจากประสบการณ์ที่ได้รับในการลองนำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติ หากล้มเหลวก็ไม่ทำผิดซ้ำสองอีก และจะต้องสอดคล้องกับทิศทางและค่านิยมขององค์กรด้วย

การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้เหล่านี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เรียกว่า "วงจรการเรียนรู้" (บุญดี บุญญาภิจ และ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2549, 54-58)

2.5 การดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน

ความรู้หรือภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม กระจายและเข้าถึงความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ ภูมิปัญญาจะถูกพัฒนา สรรหาและปรับปรุงใหม่จากองค์ความรู้ที่มีให้เหมาะสมต่อสภาพทรัพยากรและสังคมในขณะนั้น และถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหาเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลในชุมชนและนอกชุมชน ผู้ให้ภูมิปัญญามักเป็นผู้รู้ที่ก่อนหน้าและผู้รับภูมิปัญญาเป็นผู้เรียนรู้ผู้รับสืบทอดความรู้จากพี่หรือคนก่อนหน้าเพื่อนำไปสู่การสืบทอดต่อไป

ภูมิปัญญามักเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเนื่องจากการถ่ายทอดและสืบทอดความรู้ให้แก่บุคคลอื่นในและนอกชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป การดำรงชีวิตและพัฒนาอาชีพในชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ซึ่งภูมิปัญญาที่มีในชุมชนอาจต้องปรับปรุงหรือสร้างสรรคใหม่เพื่อเหมาะสม และเมื่อเกิดการถ่ายทอดหรือสืบทอดภูมิปัญญา ผู้รับภูมิปัญญานั้นอาจนำไปสู่การถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้ภูมิปัญญาในชุมชนควรเหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์ในการดำรงชีวิต

2.6 แนวทางการดำรงอยู่และสืบทอดความรู้ของชุมชน

ความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชนสามารถดำรงอยู่และสืบทอดได้เนื่องจากชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ การถ่ายทอดความรู้ทางตรงและการถ่ายทอดความรู้ทางอ้อมโดยเนื้อหาในการถ่ายทอดความรู้มี 2 ระดับ คือ

1. ความรู้ทั่วไปเป็นความรู้ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปหรือใช้ในการประกอบอาชีพโดยทั่วไปที่ทำอยู่ในวิถีชีวิตปกติประจำวัน ไม่ใช่ความรู้เฉพาะทางจะมีการถ่ายทอดความรู้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การถ่ายทอดความรู้ทางตรง แบ่งเป็น

1.1.1 การถ่ายทอดผ่านบุคคลในครอบครัวหรือจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเป็นการถ่ายทอดผ่านระบบเครือญาติ จากบิดามารดาสู่บุตรหลาน พี่สู่น้อง ญาติญาติ โดยมียุทธวิธีการต่าง ๆ เช่น

1) การบอกเล่า แนะนำ และทำให้อู หรือสาธิต เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งตามกระบวนการธรรมชาติภายในครอบครัวอาจมีการบอกแนะนำและซักถามทำให้ผู้รับการถ่ายทอดจดจำ และอาจมีการทำเลียนแบบ โดยเริ่มปฏิบัติจากงานที่ง่ายไปสู่งานที่ยากตามลำดับเช่นการที่บิดามารดาบอกเล่าแนะนำว่า เครื่องมือชนิดนี้ทำอะไร อาจมีการสาธิตวิธีการใช้ให้อูแล้วให้ทำตาม เป็นต้น

2) การเป็นลูกมือช่วยทำงานหรือเป็นผู้ช่วยในงานในครอบครัว เช่น การเป็นลูกมือช่วยพ่อทำนาหรือการเป็นผู้ช่วยแม่ทำครัว เป็นต้น ทำให้ลูกซึ่งเป็นผู้รับการถ่ายทอดมีโอกาสได้ดูตัวอย่างของจริงได้สัมผัสงาน เห็นแบบอย่างและสังเกตการปฏิบัติงาน หลังจากนั้นผู้รับการถ่ายทอดสดฝนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นการรับการถ่ายทอดที่เกิดจากการทำงานจริง

3) การได้รับการบอกกล่าวและแนะนำจากผู้ถ่ายทอดเพิ่มเติมอีกทำให้เกิดเป็นความชำนาญและความสามารถผลิตงานที่มีคุณภาพดีเทียบเท่ากับผลงานของผู้ถ่ายทอด

1.1.2 การถ่ายทอดจากบุคคลอื่น เป็นการถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากผู้ที่มีประสบการณ์ซึ่งไม่ใช่คนในครอบครัวแต่เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการทำบางกิจกรรม และอาจถ่ายทอดผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้หรือการถามและบอก หรือได้รับการบอกเล่าและแนะนำจากผู้ถ่ายทอดเพิ่มเติมอีก ทำให้เกิดเป็นความชำนาญและความสามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพดีเทียบเท่ากับผลงานของผู้ถ่ายทอด

1.1.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้จากการรื้อฟื้นภูมิปัญญาเดิมร่วมกับการพัฒนาใหม่ คือ การนำความรู้ในการใช้ตัวสกัดจากธรรมชาติ เช่น การทำผ้าทอข้อมสี่ธรรมชาติ มาเปรียบเทียบและพัฒนาต่อยอด โดยการทดลองและใช้ถาดความรู้นี้ เพื่อพัฒนาการข้อมสี่ให้ด้วยวัสดุที่เป็นธรรมชาติ เช่น ไบโอบิวา หรือใส่สารส้มเป็นตัวสกัดในการข้อมสี่จากใบไม้และเปลือกไม้ที่มีรสเปรี้ยว ขม และฝาดอยู่แล้ว โดยการนำภูมิปัญญาเหล่านี้ไปพัฒนาเป็นตัวอย่างสำหรับกลุ่มสตรีทอผ้าสี่ธรรมชาติที่กำลังร่วมกันทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้รับการพัฒนานี้

1) ถ่ายทอดให้สมาชิก โดยให้สมาชิกกลุ่มทดสอบ ทดลอง ปฏิบัติ ภายใต้การดูแลแนะนำของผู้รู้ จนเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว จึงนำไปปฏิบัติจริงต่อไป

2) ถ่ายทอดให้บุตรหลานเพื่อสอนให้เข้าใจทำให้เกิดความรู้สึถึงคุณค่าความรักและความห่วงแหน จะได้ฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดให้ภูมิปัญญายังคงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ในขณะสมาชิกกลุ่มทดสอบทดลองฝึกปฏิบัติ ภายใต้การดูแลแนะนำของผู้รู้นั้น หากเป็นช่วงวันหยุดที่เด็กไม่ต้องไปโรงเรียนหรือช่วงปิดภาคการศึกษาเด็กๆบางส่วนจะมาร่วมกิจกรรมด้วยการสังเกตและอาจช่วยจับบันทึกสูตรหรือส่วนผสมต่างๆไว้เป็นหลักฐาน เพื่อการปฏิบัติจริงและการถ่ายทอดต่อไป

1.2 การถ่ายทอดความรู้ทางอ้อมเป็นการถ่ายทอดความรู้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1.2.1 การถ่ายทอดในลักษณะของความเคยชินและการรู้เห็น ซึมซับจากการดำเนินชีวิตในหมู่บ้านประเพณี หรือพิธีกรรมซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่สอดแทรกอยู่ในรายละเอียดของประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ

1.2.2 การถ่ายทอดผ่านการเล่าหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดความรู้ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้หรือเล่าเรื่องราวเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สื่อที่ใช้ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้นี้เป็นเรื่องราวน่าสนใจต่าง ๆ เช่น นิทานเพลงกล่อมเด็ก และตำนานที่มีการสอนความรู้และมีความหมายด้านสังคมและวัฒนธรรม มีตัวอย่างของบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอเด่นชัย จังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีความรู้เก่าที่ถูกส่งสมมาตั้งแต่สมัยก่อน นำมาใช้ในการประกอบอาชีพและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อ วัฒนธรรม และข้อห้ามของชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีความสำคัญต่อชุมชน ทั้งนี้สิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการบอกเล่าให้กับลูกหลานฟังและปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยก่อน แต่ในปัจจุบันการถ่ายทอดในลักษณะนี้มีไม่มากนัก

2. ความรู้เฉพาะทางเป็นเรื่องของเทคนิคหรือวิธีการที่เฉพาะเจาะจง เป็นเรื่องของความรู้เฉพาะบุคคล เช่น การป้องกันและกำจัดโรคหรือแมลงศัตรูเข้า ซึ่งมีกระบวนการหรือวิธีที่แตกต่างจากวิธีของชาวบ้านทั่วไป จะใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ทางตรงใน 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การถ่ายทอดความรู้ทางตรงจากผู้รู้ ที่มีความรู้และความสามารถด้านนี้จะถ่ายทอดความรู้ทางตรงให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด หรือผู้รับการถ่ายทอดเรียนรู้โดยตรงจากผู้รู้เรา

2.2 การถ่ายทอดความรู้ทางตรงจากหน่วยงานหรือสถาบัน เป็นกระบวนการที่หน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการฝึกอบรมหรือโรงเรียนเกษตรกรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นักวิชาการจะเป็นผู้กระตุ้นและสนับสนุนให้เกษตรกรได้เรียนรู้จากประสบการณ์ การปฏิบัติจริง การศึกษา ทดลอง และพัฒนาทักษะในการตัดสินใจด้วยตนเอง การถ่ายทอดความรู้ทางตรงนี้ยังรวมถึงการนำวิธีที่ได้ผลตามคำแนะนำของทางราชการหรือนักวิชาการ หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาฝึกทำเองอย่างง่าย ๆ เพื่อพิสูจน์และเปรียบเทียบผล โดยให้กลุ่มเกษตรกรทำงานภายใต้กระบวนการหรือหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกร วิธีการถ่ายทอดความรู้ทางตรงมีดังนี้

- 1) ได้ดูตัวอย่างของจริงหรือดูงาน ทำให้ได้สัมผัสผลงาน
- 2) เห็นแบบอย่างและสังเกตการปฏิบัติงานหรือสาธิตให้ดูของผู้ถ่ายทอดเป็นประจำในชีวิตประจำวัน
- 3) ผู้รับการถ่ายทอดจึงจดจำได้ มีการทำเลียนแบบ

4) การฝึกฝนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้จะเป็นการรับการถ่ายทอดที่เกิดจากการทำงานจริง

5) เริ่มจากงานที่ง่ายไปส่งงานที่ยากตามลำดับ

6) การได้รับการบอกกล่าวและแนะนำ จากผู้ถ่ายทอดเพิ่มเติมอีก ทำให้เกิดเป็นความชำนาญและความสามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพดีเทียบเท่ากับผลงานของผู้ถ่ายทอด

7) การเรียนรู้หรือฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ มีการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรตามความต้องการของผู้เข้าอบรม

การถ่ายทอดความรู้ในชุมชนมักเกิดขึ้นผ่านทางการถ่ายทอดทางสังคมและครอบครัว ซึ่งเป็นรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน แต่เมื่อสภาพแวดล้อมและสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น การทำงานและการศึกษานอกหมู่บ้าน ระยะเวลาในการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนอาจจำกัดมากขึ้น เนื่องจากสภาพเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน การที่ภูมิปัญญามาถึงชุมชนเป็นไปไม่อย่างต่อเนื่องและเกิดการตัดสินใจในการปรับใช้ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องสร้างวิธีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ที่เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบัน โดยใช้ทั้งเทคโนโลยีและเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้และส่งเสริมภูมิปัญญาในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้และภูมิปัญญาในชุมชนสามารถปรับปรุง และ อยู่ ใน ความ ทัน สมัย ในการ ดำรง ชี วิ ต ของ ผู้ คน ใน ชุม ช น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. บัณฑิตศึกษา, 2557, น. 14-28 - 14-32)

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาของ กัญชพร ตันทอง (2565) ศึกษาเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ประเพณี เหน่อเอนหล่อโบงวิถีชีวิตของชาวมอแกน เพื่อสร้างสรรค์ผลงานผ่านมิดิการแสดง

การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีเหน่อเอนหล่อโบง ในเทศกาลฉลองเสาวิญญานบรรพบุรุษของชนเผ่ามอแกนที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะสุรินทร์ใต้ ตำบล เกาะพระทองอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา 2) พัฒนารูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ของวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ประเพณีเหน่อเอนหล่อโบงในจังหวัดพังงา และ 3) สร้างสรรค์อัตลักษณ์ประเพณีเหน่อเอนหล่อโบงในจังหวัดพังงา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้นำชุมชนชาวมอแกน คุณครูศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนชาวไทยมอแกน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย มาจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวมอแกนในจังหวัดพังงามีวิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ มีการใช้ชีวิตที่ต้องผูกพันกับท้องทะเล ลม พายุ และอากาศ ชาวมอแกนมีความเชื่อในเรื่องของภูตผี และวิญญานบรรพบุรุษ โดยในเดือนเมษายนของทุกปีกลุ่มชาวเลที่อยู่กระจัดกระจายตามเกาะต่าง ๆ จะมารวมตัวกันที่หมู่เกาะสุรินทร์เพื่อประกอบพิธี “ลอยเรือ” เพื่อบวงสรวงผีและวิญญานบรรพบุรุษ และเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ปลอดภัยและแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง 2) การออกแบบและการแสดงสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์สื่อถึงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ประเพณีเหน่อเอนหล่อโบงใน พังงามีกระบวนการออกแบบ 8 ขั้นตอน และ 3) การสร้างสรรค์อัตลักษณ์ประเพณีเหน่อเอนหล่อโบงได้ผ่านการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีเหน่อเอนหล่อโบงให้เป็นที่รู้จักและน่าสนใจในประชาชนภายนอก (กัญชพร ตันทอง, 2565)

งานศึกษาของ สมเกียรติ สัจจารักษ์ (2556) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการ เรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของกลุ่มสมุนไพร่บ้านดงบัง และการสืบทอดอัตลักษณ์ รวมถึงศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน ผู้ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยกลุ่มชาวเลมอแกนในจังหวัดระนอง พังงา และภูเก็ต จำนวน 1,274 คน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชาวเลมอแกนจำนวน 39 คน และกลุ่ม

ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ข้อมูลเก็บรวบรวมด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ชุมชน สังเกต สันทนาการกลุ่ม และสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือ การตั้งถิ่นฐานและลักษณะที่อยู่อาศัย วิถีชีวิต สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวเลมอแกน รวมถึงวัฒนธรรม การแต่งกาย อาหาร การกิน ส่วนอัตลักษณ์ด้านการประกอบอาชีพและการทำมาหากิน วัฒนธรรม ภาษา ศิลปะ ความเชื่อ พิธีกรรม และระเบียบประเพณี นอกจากนี้ยังพบว่าสิ่งเหล่านี้กำลังอยู่ในสภาวะที่ใกล้จะสูญหาย ในด้านการสืบทอดอัตลักษณ์ ใช้วิธีการทำให้ดู ฝึกให้ทำตาม ชี้นำ และพูดคุยกุบายแลกกันเป็นภาษามอแกน และไม่มีการจดบันทึกความรู้ใด ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร ความเชื่อและพิธีกรรมถ่ายทอดผ่านผู้นำพิธีกรรมหรือโต๊ะหมอบ และผู้อาวุโส ส่วนแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกนที่เหมาะสมควร คือ ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลพื้นฐาน ร่วมงานกันหลากหลายฝ่าย มีกิจกรรมมากมาย ใช้เชิงบูรณาการ และประสานเพื่อให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (สมเกียรติ สัจจารักษ์, 2556)

**งานศึกษาของ ฐาปณี เลขาพันธ์ (2558) เรื่อง การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร
กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี**

ปัจจัยที่ สนับสนุนการจัดการความรู้ด้านสมุนไพรของกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังมีความรู้ที่เน้นการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว และแปรรูปสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายเพื่อใช้ความรู้ในอาชีพ ดูแลสุขภาพแบบพึ่งพาตนเอง และพัฒนากลุ่ม ภายในกลุ่มเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ข้อขัดแย้งที่พบคือ ภาระงานของสมาชิกมาก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง ขาดการรวบรวมจัดเก็บความรู้เป็นระบบ และไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการ การสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การรวบรวมจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ มีปัจจัยสนับสนุนเช่น ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน และเครือข่าย การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล (ฐาปณี เลขาพันธ์ และ จุฑารัตน์ ศรารัตนะวงศ์, 2015)

งานศึกษาของ สุวิทย์ วงษ์บุญมาก (2558) เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายเกิดจากการนำหินอ่อนพรานกระต่ายมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ 3 ประเภท คือ 1) ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมไทยและจีน 2) เครื่องตกแต่งอาคารบ้านเรือนและของใช้เบ็ดเตล็ด 3) งานแกะสลักของไหว้ซึ่งองค์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายถูกจัดการความรู้โดยใช้กระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดความรู้ตามหลักคิดของชาวบ้าน เน้นคดีด้านวัฒนธรรมและประเพณีค่านิยมในท้องถิ่น 2) สร้างและแสวงหาความรู้ผ่านการเรียนรู้จากปฏิบัติจริงและการแสวงหาความรู้จากนายจ้างและลูกค้า 3) จัดความรู้ให้เป็นระบบ พร้อมวาดแบบภาพหัตถกรรมหินอ่อนในสมุดบันทึกและเก็บภาพถ่ายและวีดิทัศน์ 4) ประมวลและกลั่นกรองความรู้เพื่อฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) มีการประมวลความรู้ในรูปแบบผลิตภัณฑ์หินอ่อนและภาษาที่เข้าใจง่าย 5) เข้าถึงความรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เช่นเว็บไซต์ วีดิทัศน์ และเอกสารเผยแพร่ สาธิตและเขียนแบบ และการสืบทอดด้วยวาจา 6) แบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการและเข้าร่วมแก้ไขความรู้บนเว็บไซต์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 7) เรียนรู้การนำความรู้มาใช้ประโยชน์และพัฒนาหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย เผยแพร่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางและนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่ายไปถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนผ่านเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาในท้องถิ่น (วงษ์บุญมาก สุวิทย์, 2015)

งานศึกษาของ วลัยยา ไชยพรม (2559) เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา เรื่องการฟ้อนสาวไหม พบว่า

การศึกษาและการฟ้อนสาวไหมของแม่ครูบัวเรียว รัตนมณีภรณ์ ใช้กระบวนการจัดการความรู้และผลิตสื่อที่มุ่งเน้นโมเดล SECI เพื่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านล้านนา รูปแบบการฟ้อนสาวไหมดั้งเดิมของแม่ครูบัวเรียวประกอบไปด้วย 13 ท่าที่เรียกว่าท่าไหว้ (เทพพนม) ท่าบิดบัวบาน ท่าพญาครุฑบิน ท่าสาวไหมวงยาว ท่าม้วนไหมซ้าย-ขวา ท่าตากฝ้าย ท่าม้วนไหมได้เข้า ท่าม้วนไหมได้คอก ท่าฟุ้งหลอดไหม ท่าสาวไหมรอบตัว ท่าคลี่ปมไหม ท่าปูเป็นผืนผ้า และท่าพับผ้า ผลการประเมินสื่อการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านล้านนาเกี่ยวกับการฟ้อนสาวไหมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจากผู้ตอบแบบสอบถาม 4 กลุ่มแสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ผู้ดูแลระบบจำนวน 2 คน ครูจำนวน 4 คน และลูกศิษย์จำนวน 26 คน พิจารณาว่าการใช้งานระบบมีประสิทธิภาพระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 3.54, 3.85, 4.05 และ 4.36) ผลการประเมิน

ประสิทธิผลของการจัดการความรู้แสดงให้เห็นว่าระบบมีประสิทธิผลระดับสูงที่สุดโดยครู (ค่าเฉลี่ย = 4.65) และมีประสิทธิผลระดับสูงโดยผู้เชี่ยวชาญและลูกศิษย์ (ค่าเฉลี่ย = 3.61 และ 4.30)

งานศึกษาของ ณปภัช ชัยมงคล (2558) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการความรู้ กิจกรรมทางการศึกษาศิลปะ ของพิพิธภัณฑ์บ้านจิมทอมป์สัน พบว่า

พิพิธภัณฑ์บ้านจิมทอมป์สันบริหารจัดการความรู้ด้วยทฤษฎี KM ทฤษฎีบานและคณะ มีกระบวนการที่ปฏิบัติตามลำดับ 6 ขั้นตอน คือ การสร้างความรู้ การจัดและเก็บความรู้ การเลือกและกรองความรู้ การกระจายความรู้ การใช้ความรู้ และการติดตามและตรวจสอบความรู้ กิจกรรมทางศึกษาศิลปะของพิพิธภัณฑ์นี้เสริมสร้างคุณภาพมนุษย์และการเรียนรู้ตามเป้าหมายขององค์กร โดยส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยเปิดมิติการเรียนรู้ใหม่ในรูปแบบที่มีประโยชน์สูงสุดและเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพระดับนานาชาติ ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นได้เป็นที่น่าพอใจและส่งเสริมให้ประชาชนทั้งสิ้นเรียนรู้โดยไม่จำกัดช่วงอายุ มีการให้ความรู้หลากหลายและเปิดมิติการเรียนรู้ใหม่ที่มีประโยชน์สูงสุด และเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพระดับนานาชาติ (ณปภัช ชัยมงคล และ ศุภชัย อารีรุ่งเรือง, 2016)

งานศึกษาของ อนัญพรพรณ ไชยพิริยะกุล (2564) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการความรู้ ต้นแบบการเป็นผู้นำจิตอาสา กรณีศึกษา เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอลำพูน จังหวัด

การวิจัยนี้มุ่งหวังที่จะสร้างต้นแบบการเป็นผู้นำจิตอาสาให้กับเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน โดยใช้เครื่องมือ SECI Model ในการจัดการความรู้ การศึกษานำมาจากระบวนการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลพื้นฐานของบุคคล องค์กร บทความ แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัย และกรณีศึกษา ผลการศึกษาเปิดเผยว่า การจัดการความรู้มี 4 รูปแบบ ดังนี้: 1) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Socialization) 2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) 3) การรวบรวมความรู้ (Combination) และ 4) การผนึกความรู้ (Internalization) ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำจิตอาสา โครงการศึกษานี้เป็นต้นแบบที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างภูมิปัญญาในสังคมชุมชนผ่านการเผยแพร่และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์และบริการทางการเกษตรออนไลน์ ตลอดจนส่งเสริมให้กลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความรู้และพัฒนาตนเองในที่สุด (อนัญพรพรณ ไชยพิริยะกุล และ ชุติรัตน์ เจริญพร, 2564)

งานศึกษาของ รัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง(2562) ศึกษาเรื่อง ผลของนวัตกรรมวงจรรการจัดการความรู้ SECI Model เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้รายวิชาเศรษฐกัจพอเพียง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักศึกษาศาสนาบันบัตินิตพัฒนศิลป์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาผลของนวัตกรรมวงจรรการจัดการความรู้ SECI Model ในกระบวนการเรียนรู้รายวิชาเศรษฐกัจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษาศาสนาบันบัตินิตพัฒนศิลป์ ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ชั้นปีที่ 1 จำนวน 30 คน และใช้เครื่องมือวิจัย เช่น แบบบันทึกการเรียนรู้ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมกรการเรียนรู้ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามความพึงพอใจ และแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ผลของนวัตกรรมวงจรรการจัดการความรู้ SECI Model ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาเศรษฐกัจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการ SECI Model ดังนี้: (1) ขั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) นักศึกษาได้เรียนรู้เศรษฐกัจพอเพียงจากแหล่งความรู้หลากหลายและทักษะการทำงานร่วมกัน (2) ขั้นการสร้างความรู้ชัดแจ้ง (Externalization) โดยการสะท้อนความรู้ภายในตนเองออกมา เช่น การพูด (3) ขั้นการรวมความรู้ (Combination) เป็นการนำความรู้ชัดแจ้งมาบันทึกหรือจัดหมวดหมู่ในรูปแบบเอกสารรวมความรู้และจัดเก็บเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) และ (4) ขั้นการนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาปฏิบัติ (Internalization) เป็นทักษะหรือความสามารถของนักศึกษาและกลายเป็นความรู้ที่ฝังลึกในตัวผู้เรียนต่อไป
- 2) ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านผลของนวัตกรรมวงจรรการจัดการความรู้ SECI Model ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.33, \sigma=0.55$) (รัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง,2562)

งานศึกษาของ เยาวลักษณ์ สุวรรณแห (2566) ศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดความรู้ ด้วย SECI Model เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาข้าวเสียและเครือข่ายอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่นำเสนอการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยเน้นการสร้างนวัตกรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลนาข้าวเสียเครือข่าย ตำบลโคกสะบ้า วิสาหกิจเกษตรนาข้าวและสมุนไพรตำบลนาโยงใต้ อำเภอ นาโยง จังหวัดตรัง โดยใช้วิธีการอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้นเกี่ยวกับการสร้างเว็บไซต์จำหน่าย สินค้า การสร้างเรื่องเล่าของผลิตภัณฑ์ และเรื่องการผลิตสื่อดิจิทัลของผลิตผลทางการเกษตร การปรับแต่งภาพ และการตัดต่อวิดีโอโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปออนไลน์ บทความนี้ใช้โมเดลเซ กิ (SECI Model) เพื่ออธิบายกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากที่มหาวิทยาลัยที่ประกอบด้วยอาจารย์ ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ปี 2561 นักเขียนรางวัลซีไรต์ 2 สมัย (2554 และ 2563) และอดีต นักจดหมายเหตุที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจังหวัดตรัง ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้พบว่าสมาชิก วิสาหกิจชุมชนได้รับความรู้และเข้าใจมากเพื่อพัฒนาเว็บไซต์เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ และจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์ สร้างแนวทางในการตั้งชื่อสินค้าและเล่า เรื่องราวของแหล่งผลิตสินค้า หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมเชิงปฏิบัติการแล้วยังคงมีการให้ คำปรึกษาและแนะนำความรู้เพิ่มเติมตามความต้องการผ่านตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งใน รูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการติดตามการต่อยอดความรู้เชิงคุณภาพและปริมาณของ การเผยแพร่ปรับปรุงเว็บไซต์ร้านขายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน และการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ใน ช่องทางที่หลากหลายยอดจำหน่ายสินค้าและบริการ บทเรียนของการถ่ายทอดความรู้นี้จะใช้เป็น ต้นแบบในการเผยแพร่และจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์โดยมีนวัตกรรมในโครงการนำร่องนี้เป็นผู้ ถ่ายทอดความรู้ให้กับวิสาหกิจชุมชนที่มีการผลิตการเกษตรกลุ่มอื่นๆต่อไป (เยาวลักษณ์ สุวรรณ แห, 2566)

งานศึกษาของ เรื่อง รัศมีลภัส กัลยาณเลิศ (2565) ศึกษา การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ (Knowledge Spiral : SECI Model) เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านผาเยอ ตำบลกองก่อย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ (Knowledge Spiral: SECI Model) เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยงในบ้านผาเยอ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยงโดยใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ (Knowledge Spiral: SECI Model) และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ (Knowledge Spiral: SECI Model) เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ของโรงเรียนบ้านผาเยอ ตำบลกองก่อย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 17 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีวงจรความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย = 4.31, ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.37) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีวงจรความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยงอยู่ในระดับมากที่สุด การศึกษาการจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาองค์ความรู้ในพื้นที่ โดยรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาและสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก การบันทึกและนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ซึ่งดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ศึกษา
2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย
 - 2.2 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 ขั้นตอนดำเนินการเก็บข้อมูล
 - 2.4 การดำเนินการบันทึกข้อมูล
3. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
4. การนำเสนอผลการวิจัย

1. ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนอง โดยกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลประเพณี “เหน่เอ็นหล่อโบง” เกาะพะยาม จังหวัดระนองทั้งหมดจำนวน 17 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ในการเก็บข้อมูลมีขั้นตอนการคัดเลือกดังนี้

1.1 ผู้สืบทอดในการเป็นออลังลูตี หรือ ผู้นำทางจิตวิญญาณในการทำพิธีกรรม ของ นาง อ่อน ทะเลเล็ก โดยเชื้อสาย จำนวน 2 คน 1) นางมิชิ ทะเลเล็ก 2) นางมยุรา สอนซัด

1.2 ผู้สูงอายุและกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในชุมชนเกาะพะยามที่ได้เคยมีการเข้าร่วมประเพณี “เหน่เอ็นหล่อโบง” จำนวน 15 คน

2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเครื่องมือไว้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

2.1.1 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับ พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” ของชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนอง ซึ่งได้ตั้งคำถามปลายเปิดโดยให้ตรงตามจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ และมีการจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 ประเด็นเพื่อให้ง่ายต่อผู้ตอบและง่ายต่อการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกต่อไป ดังนี้ 1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงมีความสำคัญอย่างไร 2. ความเชื่อในพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง 3. มีลำดับเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้างในการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง เครื่องมือในการวิจัยคือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังนั้นจึงต้องการมีทดสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อความเที่ยงตรงของข้อมูล โดยสร้างแบบสัมภาษณ์และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา ดร.สายชล ปัญญาชิต อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. ผู้เชี่ยวชาญในด้านสื่อ ผศ.ดร.ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ อาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. ผู้เชี่ยวชาญในด้านการจัดการความรู้ ผศ.ดร.มนตา ตูลย์เมธการ อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยแยกประเด็นตามขอบเขตของเนื้อหา เพื่อให้เป็นไปตามขั้นตอนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกระบวนการตามทฤษฎี SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi ในการจัดการความรู้ พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง มาประยุกต์ใช้ เพื่อออกแบบแบบสัมภาษณ์และหาประสิทธิภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน มาวิเคราะห์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากสูตร (Riviovelli and Hambleton, 1997)

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

$$\text{สูตรการหาค่า IOC คือ } \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

นำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

1. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้ (ผ่าน)
2. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้ (ไม่ผ่าน)

2.1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) เกี่ยวกับ พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง” ของชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยใช้พื้นที่โล่งกว้างนั่งรวมตัวกันเพื่อเริ่มการสนทนาแบบกลุ่ม โดยใช้ชุดคำถามเดียวกันกับคำถามแบบเจาะลึก เพื่อสังเกตพฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้เห็นภาพรวมของเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลและนำไปสู่ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติดังนี้

1. การสังเกต : สังเกตเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม พฤติกรรม
2. การซักถาม : ซักถามอย่างไม่เป็นทางการในสิ่งที่ไม่เข้าใจที่พบจากการสังเกต
3. การแลกเปลี่ยน : ตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการถกเถียง และแสดงความคิดเห็น
4. การจดบันทึก: จดบันทึกในระหว่างการสังเกตหรือในภายหลังการสังเกต

2.1.3 การบันทึกสื่อวีดิทัศน์ “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลประเภทเอกสารในหัวข้อเรื่องหลักของการออกแบบการผลิตสื่อ เพื่อจัดเตรียมวางแผนการดำเนินการถ่ายทำ โดยการถ่ายทำจะนำเสนอตามช่วงเวลาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามลำดับของ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง

1. ขั้นตอนการศึกษาหลักของการออกแบบการผลิตสื่อพิธี
2. ขั้นตอนการลงพื้นที่เก็บบันทึกภาพ
3. ขั้นตอนของผลิตสื่อ

2.2 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัย พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ประเภทดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนาม จากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 17 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สืบทอดโดยเชื้อสายผู้นำทางจิตวิญญาณจำนวน 2 คน 2) กลุ่มผู้ที่เคยร่วมพิธีเหนเอ็นหล่อโบงเกาะพะยาม จังหวัดระนอง จำนวน 15 คน ด้วยคำถามที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์โดย

การ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation)

2.2.2 ผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิโดยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ของ ประเพณี พิธีแห่แห่นล่องโพงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง รวมทั้งการสร้าง เครื่องมือโดยมีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากหนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และ ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ รวมถึงการสืบค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต

2.3 ขั้นตอนดำเนินการเก็บข้อมูล

2.3.1 การสังเกต (Observation) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบในการสังเกต 2 รูปแบบ ดังนี้

2.3.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปใน ชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง เพื่อประชุมเชิงปฏิบัติการผู้เกี่ยวข้อง สังเกต ชักถาม ข้อมูลที่ยังสงสัยและจดบันทึก พร้อมทั้งเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัย

2.3.1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) ผู้วิจัย สังเกตพฤติกรรมการให้ข้อมูล ต่างๆ รวมไปถึงการสนทนาที่เกี่ยวข้องอยู่วงนอก โดยผู้วิจัยไม่มีการเข้าร่วมสนทนา

2.3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบในการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Unstructured Interview) โดยสัมภาษณ์เปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับ ประเด็นและนำมาตีความหมาย โดยให้ทฤษฎีและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) จากผู้รู้ (Key Information) มีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ในเรื่องของ ประเพณี พิธี “แห่ แห่นล่องโพง”

2.4 การดำเนินการบันทึกข้อมูล

2.4.1 การบันทึกข้อมูลใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลลงในสมุด บันทึก ซึ่งในการสัมภาษณ์บางกรณีใช้เครื่องบันทึกข้อมูลและใช้กล้องถ่ายรูปในการบันทึกภาพ

2.4.2 นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละวันและทำการจัดหมวดหมู่เพื่อเขียนสรุป เนื้อหา

3. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 นำข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย บทความวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพีธีเหนือเอ็นหล่อโบบของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน รวมถึงบริบททั่วไปของชุมชนและข้อมูลทั่วไปที่สามารถหาได้จากเอกสารทางราชการ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จาก การค้นคว้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงจากการลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงความเหมือน และความต่างจากข้อมูลที่ได้มากับความเป็นจริง เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ รวมถึงการวิเคราะห์ให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์สำหรับงานวิจัยนี้

3.2 เชื่อมโยงข้อมูลวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลจัดหมวดหมู่เนื้อหา เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้ มีความไว้วางใจได้ มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงอย่างละเอียดและครบถ้วนตามหัวข้อที่กำหนด

3.3 ตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือชาวมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลหลักฐาน และผลการวิจัยที่ได้จัดการความรู้ ที่กระทำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ หากบกพร่องข้อมูลในส่วนไหน จะมีการสอบถามเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนและถูกต้องมากที่สุด

4. การนำเสนอผลการวิจัย

4.1 เสนอผลการศึกษาวิจัย พีธี “เหนเอ็นหล่อโบบ” ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์โดยมีภาพประกอบ

4.2 เสนอผลการศึกษาวิจัย พีธี “เหนเอ็นหล่อโบบ” รูปแบบสื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นการบันทึกเหตุการณ์และเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาและลงพื้นที่ในหัวข้อวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยมีกรอบแนวความคิด SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi ที่ได้เสนอแนวคิดว่าความรู้ของคนสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit) และความรู้ฝังลึก (Tacit) โดยใช้ เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บองค์ความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายและรวดเร็วที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง 2) เพื่อจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยได้สำรวจและกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อโอง” เกาะพยาม จังหวัดระนอง แยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีเหนเอ็นหล่อโอง จำนวน 2 คน 2) ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อโอง” จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน โดยผลการศึกษา มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 จากการศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ซึ่งองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัยนำเสนอภายใต้ประเด็นที่สำคัญทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่ 1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” 2. พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” 3. การสืบทอดของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม

จากการศึกษาและลงพื้นที่ในหัวข้อวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยมีกรอบแนวความคิด SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi ที่ได้เสนอแนวคิดว่าความรู้ของคนสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit) และความรู้ฝังลึก (Tacit) โดยใช้ เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บองค์ความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายและรวดเร็วที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง 2) เพื่อจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยได้สำรวจและกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อ

โบบง” เกาะพยาม จังหวัดระนอง แยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีเหนเอ็นหล่อโบบง จำนวน 2 คน 2) ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อโบบง” จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน โดยผลการศึกษาครั้งนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1.4 จากการศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ซึ่งองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัยนำเสนอภายใต้ประเด็นที่สำคัญทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่ 1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบง” 2. พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบง” 3. การสืบทอดของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม

จากการศึกษาเอกสารที่มีผู้บันทึกเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนและประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบง” ไว้ดังนี้

จากการศึกษาหนังสือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงเทคนิคเรื่อง “อ่านน้ำจ๋าลม อ่านฟ้าจ๋าดาว” ได้อธิบายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเอาไว้ว่า ชาวเลกลุ่มชนพื้นเมืองที่กล่าวถึงคือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอันเป็นคำใช้เรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน และมีวิถีชีวิตที่คุ้นเคยและคลุกคลีกับทะเลจนแทบเรียกได้ว่าเกิดและตายในทะเลไม่มีหลักฐานที่จะระบุได้ว่าจุดเริ่มต้นของกลุ่มนี้มาจากไหนแต่บริเวณเกาะต่างๆ และชายฝั่งทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบนี้เป็นที่อยู่อาศัยและมออบข้าวหม้อใหญ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมานานนับร้อยปีโดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่บริเวณเกาะและชายฝั่งทะเลทางใต้ของพม่าเรื่อยมาชายฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยไปจนถึงหมู่เกาะน้อยใหญ่ในประเทศมาเลเซียประเทศอินโดนีเซียและประเทศฟิลิปปินส์ในประเทศไทยมีชาวเล 3 กลุ่มใหญ่ด้วยกันได้แก่ กลุ่มมอแกน กลุ่มมอแกลนและกลุ่มอูรักลาโวซ การดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลทั้ง 3 กลุ่มเป็นสิ่งที่น่าสนใจน่าเรียนรู้เพราะเป็นเรื่องราวของผู้คนที่มีการปรับตัวไปตามระบบนิเวศที่ตนอาศัยอยู่เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดทั้งคนและธรรมชาติจึงก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องต่างๆ มากมายจากการเรียนรู้ระบบนิเวศทางทะเลที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการกำหนดแบบแผนการทำมาหากิน (สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2553, น.7) ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลในประเทศไทย

จากการศึกษาหนังสือชนเผ่าพื้นเมืองมอแกน ระบุว่าเคยเป็นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ซึ่งเดินทางไปมาและคั่นกันอย่างดี ชาวมอแกนในบริเวณนี้ใช้ทะเลเป็นทางการเดินทางและหากินระหว่างเกาะเหลา เกาะช้าง และเกาะพยาม ในอดีตเกาะเหลาและเกาะพยามมีบทบาทเพียงที่จอดเรือหรือพักชั่วคราวให้กับชาวมอแกนเพื่อหลบคลื่นลมและนำสัตว์ทะเลที่เก็บหาได้มาแลกเปลี่ยนกับข้าว กะปิ พริก และสินค้าอื่น ๆ กับคนไทยบนเกาะหรือนำไปขายให้กับเจ้าแก้วนึ่ง การตั้งถิ่นฐานถาวรบนเกาะเหลาเริ่มมาประมาณ 40-50 ปีที่แล้ว โดยมีตำรวจน้ำชักชวนชาวมอแกนกลุ่มหนึ่งเข้ามาอาศัยที่นี่ แรกๆ กลุ่มที่เข้ามาอาศัยในเกาะเหลามีไม่เกิน 10 ครัวเรือน ต่อมา มีชาวมอแกนเข้ามาตั้งฐานอย่างหลากหลายแหล่งมากขึ้น ซึ่งชุมชนเริ่มขยายตัวไปทั้งหมดหลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิ มีหลายองค์กรมาให้ความช่วยเหลือชุมชนชาวมอแกนที่เกาะเหลา และมีคริสตจักรมาช่วยเหลือและสร้างบ้านให้กับชาวมอแกนที่เกาะช้างและเกาะพยาม (มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, น.4) การเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชนมอแกนก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่าง ตามข้อมูลจากหนังสือชนเผ่าพื้นเมืองมอแกน ปัญหาหนึ่งคือความไม่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและพื้นที่หากินที่มีขอบเขตจำกัด ทำให้ชาวเลส่วนใหญ่และชาวมอแกนต้องเผชิญกับสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่แน่นอน บางกลุ่มชาวมอแกนที่เคยอาศัยในพื้นที่นี้ก็ต้องพบว่าสถานะที่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปเป็นที่ของเอกชนหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ อย่างเช่นอุทยานแห่งชาติ ป่าชายเลน และอื่น ๆ ทำให้ชาวมอแกนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและสิ่งที่น่าสนใจเป็นที่อยู่ในวันนี้ การขาดแคลนที่อยู่อาศัยและพื้นที่หากินเป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับชาวมอแกน พื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยในปัจจุบันอาจเป็นส่วนของเอกชนหรือถูกอนุรักษ์ ทำให้ต้องมีการแบ่งแยกสิทธิในการใช้พื้นที่และทรัพยากรทางทะเลที่มีการลดน้อยลง ทำให้ชาวมอแกนไม่สามารถเดินทางเยี่ยมเยียนญาติหรือผู้คนที่อาศัยอยู่ในเกาะต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเหมือนในอดีต ความจำกัดในการเดินทางทางทะเลเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวมอแกนไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือเยี่ยมเยียนเกาะต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ เช่นเมื่อก่อน (มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, น.10)

ประเพณีและพิธีกรรมในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเชื่อมโยงกันอย่างมั่นใจ พิธีฉลองสำคัญที่ประจำทุกปีคือ "เหนเอนหล่อ โบง" ที่เกิดขึ้นในช่วงเดือน 5 หรือประมาณเดือนเมษายน ชาวมอแกนจากเกาะต่าง ๆ รวมกันในพิธีเหมือนครอบครัว ทำให้เกิดการสะท้อนความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งมีการเลือกตัดไม้เฉพาะต้นที่เหมาะสมเพื่อใช้ทำเสาวิญญาณ

บรรพบุรุษ ตัดไม้เสาออกมา 3 ต้น และนำกลับมาที่หมู่บ้าน ชาวมอแกนชายยังช่วยกันแกะสลักแต่ ละต้นให้สวยงาม ผู้หญิงและเด็ก ๆ จะช่วยกันทำศาลบรรพบุรุษที่คล้ายบ้านเล็กที่ลานพิธี ในขณะที่มีการร้องรำและเตรียมขนม 9 อย่าง และของเซ่นไหว้ในพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามยุค สมัย อย่างไรก็ตามเป็นต้น เนื่องจากต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และการอนุรักษ์ บริเวณลานพิธีมักเต็มไปด้วยชาวมอแกนทุกวัยทุกชนชาติที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมและประเพณี ผู้หญิงมอแกนและเด็ก ๆ ได้ ร่วมกันทำงานเฉพาะของเซ่นไหว้ หรือ "ออลางปุตี" คือ ผู้ที่ติดต่อกับวิญญาณบรรพบุรุษและ สังเกตการณ์ธรรมชาติ การบรรเลงรำมะนาและการร้องรำตลอดวันเป็นส่วนหนึ่งของพิธี บางปีจะมีการ ทำเรือลอยเคราะห์ในช่วงรุ่งสางในวันสุดท้ายของงานเพื่อก่อให้เกิดโชคลาภและกำจัดความไม่ ดีให้ออกไปจากครอบครัวมอแกน (มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, น.8)

นอกจากประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นนัยสำคัญในการรวมญาติแล้ว หนังสือวิถีชีวิตมอแกน ยังกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับพิธี "เหน่เอ็นหล่อโงง" ซึ่งเป็นพิธีประจำปีที่สำคัญของมอแกน จัดขึ้น ในช่วงเดือนห้าทางจันทรคติ เป็นช่วงเปลี่ยนฤดูกาล ชาวมอแกนจากที่ต่าง ๆ รวมกันเช่นสรวงบูชา วิญญาณให้ปกป้องคุ้มครองตนเอง พิธีนี้ประกอบด้วยการเข้าทรง เลี้ยงทาย เซ่นไหว้วิญญาณ การ เล่นดนตรีและร้องรำทำเพลง บางครั้งมีการลอยกำบางจำลองเพื่อประสบการณ์โชคลาภและกำจัด ความไม่ดีออกไปจากครอบครัวและชุมชน นักเครื่องตีเหล็กห้ำห้าวเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของ พิธีเพราะเป็นเครื่องเซ่นไหว้วิญญาณ ผู้ชายมอแกนมักตีเหล็กห้ำห้าวหนักตลอดช่วงเวลากการฉลอง ในช่วงเวลาปกติ นั้น มอแกนยังรักษาความเชื่อในวิญญาณนิยม (animism) ที่เชื่อว่าวิญญาณ บรรพบุรุษและวิญญาณต่าง ๆ ในธรรมชาติมีอำนาจในการให้ร้าย ให้ดี ปกป้องหรือทำให้เจ็บป่วย ได้ การเจ็บป่วยหนักๆ มักใช้โตะหม้อหรือ "ออลางปุตี" ในการรักษา โดยมีการให้โตะหม้อเข้าทรง และเซ่นไหว้ด้วยวิธีต่าง ๆ ในอดีตมีความรู้ทางพืชสมุนไพรในการรักษาโรค แต่ความรู้เหล่านี้ค่อยๆ สูญหายไปกับคนรุ่นเก่าแก่ และมีการสืบทอดความรู้เหล่านี้ค่อยๆ ลดลงทุกที (นฤมล อรุโณทัย, 2549, น.4-5)

จากการศึกษาเอกสารและจากแบบสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนองสามารถสรุปความสำคัญที่มาจากประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโงง” ได้ดังนี้

1. ความสำคัญที่มาจากประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโงง”

มอแกนในอดีตการใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่บนท้องทะเล หาดอาหารทะเล และของป่าเป็นหลัก ซึ่งการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ มอแกนจะใช้เรือที่สร้างเองด้วยไม้ขนาดใหญ่ ให้มีลักษณะคล้ายกับหลังคาบ้าน เพื่อกันแดดฝนให้แก่ครอบครัวที่อยู่ภายในเรือซึ่งมีชื่อเรียกเรือลักษณะนี้ว่า เรือกำบัง เรือกำบังจึงเป็นเสมือนทั้งเรือและบ้านที่มอแกนใช้อยู่อาศัยกัน แต่เมื่อในช่วงฤดูฝนหรือมีพายุเข้า มอแกนจะสร้างกระท่อมริมหาดตามเกาะเพื่อเป็นที่หลบภัยและอยู่อาศัยกันชั่วคราว เมื่อสภาวะอากาศกลับสู่ปกติมอแกนก็จะออกเร่ร่อนไปตามท้องทะเลอีกเช่นเคย

เมื่อการเป็นอยู่ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคและสมัย มีข้อกำหนดด้านรัฐชาติ ด้านกฎหมาย ด้านสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบต่าง ๆ จึงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมอแกนที่เร่ร่อนอยู่ในท้องทะเล จำเป็นจะต้องมีที่อยู่อาศัยแบบเป็นหลักแหล่งมากขึ้น นั่นคือการอพยพไปอยู่ตามชายฝั่งของเกาะต่าง ๆ และสร้างบ้านกระท่อมไม่ไว้อยู่อาศัยกับคนในครอบครัวจนเกิดเป็นพื้นที่ชุมชนมอแกนขึ้นมา

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทำให้มอแกนต้องปรับตัวต่อการดำรงชีพ จากเดิมที่ผู้หญิงและผู้ชายจะออกเรือไปด้วยกัน จึงต้องปรับเปลี่ยนหน้าที่ให้ชัดเจนกันยิ่งขึ้น นั่นคือผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลลูก ผู้ชายมีบทบาทหน้าที่ในการออกไปหาอาหารทะเลเพื่มาดำรงชีพ และนำไปเป็นสิ่งของในการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในบริเวณเกาะเดียวกัน

การปรับสภาพจิตใจ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลไม่ต่างจากการปรับตัว คนในชุมชนเริ่มมีอาการล้มป่วย และการตายเกิดขึ้น สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจไว้นั้นคือความเชื่อ และความศรัทธาที่มีต่อชาติกำเนิดของตนเอง บรรพบุรุษ ท้องทะเล ป่าเขา และสถานที่ที่อยู่อาศัย

1.1 ความสำคัญของประเพณี พิธี “เหน่เอ็นหล่อโงง”

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม ไม่ได้มีการจัดพิธี “เหน่เอ็นหล่อโงง” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากขาดผู้สืบทอดในการทำหน้าที่ ออลละลูตี หรือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ เพราะการสืบทอด ออลละลูตี มีความเชื่อว่าจะต้องสืบทอดกันโดยเชื้อสายเท่านั้น แต่ในปัจจุบันลูกหลานชาวมอแกนได้ออกไปอาศัยอยู่ที่อื่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้รับหน้าที่ออลละลูตีในตอนนั้นมีความชราและได้เสียชีวิตลงในปี พ.ศ. 2560 จึงไม่มีผู้นำในการจัดพิธีนี้อีก 2. “เคยเข้าร่วมพิธีตั้งแต่เด็กตอนอายุประมาณ 4 ขวบ โทมากับพิธีนี้ ไม่คิดเหมือนกันว่าจะไม่มีการจัดพิธีนี้อีก ตั้งแต่ร่างทรงเสียชีวิตก็ไม่ได้จัดมาเลย จริง ๆ ต้องมีคนสืบทอดนะ แต่เขาก็ไปอยู่ที่อื่นไม่ค่อยได้กลับมา ถ้าจะจัดพิธีต้องมีร่างทรงเป็นผู้นำ ไม่อย่างนั้นจัดไม่ได้ จริง ๆ รุ่นลูกรุ่นหลานก็เลยไม่มีใครรู้จักประเพณีตัวเอง” (สมโชค ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) เด็กรุ่นใหม่ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนจึงไม่รู้จักประเพณีเหน่เอ็นหล่อโงง เพราะไม่เคยเห็นการจัดพิธีกรรมดังกล่าวและน้อยนักที่จะมีการพูดถึงเล่าเรื่องราวให้ลูกหลานได้เข้าใจ

เมื่อการใช้ชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ปัญหาหลักคือ เรื่องของวัฒนธรรมที่ถูกสั่นกินโดยสังคมภายนอก เด็กรุ่นใหม่ได้เข้ารับการศึกษามากขึ้น คนในชุมชนออกไปประกอบอาชีพอื่นนอกจากการหาของทะเลมาขาย ผู้ประกอบการตามร้านต่าง ๆ ความเชื่อ ความศรัทธาในธรรมชาติถูกมองเป็นสิ่งที่เหนี่ยวรั้งในการดำเนินชีวิต “มอแกนเปลี่ยนไปเยอะหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ มีพี่น้องมอแกนออกไปทำงานนอกเกาะเยอะขึ้น เมื่อก่อนจัดงานพิธีกันสนุกสนาน ทุกคนช่วยจัดของเตรียมของ ลูกหลานก็มากันพร้อมหน้าพร้อมตา แต่ตอนนี้ไม่มีใครสนใจประเพณีแล้ว ทุกคนต้องทำงานหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว” (มิชิ ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ปัจจัยหลักกลับเป็นเงินทองมากกว่าการใช้ชีวิตที่อยู่คู่กับธรรมชาติเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

การจัดประเพณีพิธีเหน่เอ็นหล่อโงงที่จัดขึ้นเพียงปีละครั้งนี้ จึงเป็นเหมือนวันรวมตัวกันของลูกหลานชาวมอแกนที่ได้ออกไปอาศัยอยู่ต่างถิ่นให้ได้กลับมาเจอกัน และร่วมใจกันเตรียมของในการทำพิธี ได้พบปะพูดคุยปลุกฝังหรือบอกกล่าวเด็ก ๆ มอแกนรุ่นหลังให้ระลึกถึงบรรพบุรุษของตนเอง ประเพณีพิธีเหน่เอ็นหล่อโงงจึงเป็นเสมือนพิธีกรรมเดียวที่ยังคงหลงเหลือความเชื่อ ความศรัทธา วิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ส่งผลให้เกิดสำนึกรักในรากเหง้าและคุณค่าของตนเองทางจิตวิญญาณในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

1.2 ความเชื่อในประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

ชาติพันธุ์มอแกน มีความเชื่อและนับถือ วิญญาณ (วิญญาณนิยม) ศรัทธาวิญญาณในธรรมชาติ วิญญาณบรรพบุรุษ และเชื่อว่ายังมีวิญญาณชั่วร้ายหรือสิ่งไม่ดีต่าง ๆ อยู่รอบ ๆ ตัว ซึ่งวิญญาณร้ายจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีและมีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นกับครอบครัวและชุมชน พิธีเหน็บเอ็นหล่อโองจึงถูกจัดขึ้นเพื่อขับเป่าสิ่งชั่วร้ายและเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานปลอดภัยจากวิญญาณชั่วร้ายทั้งหลาย โดยการเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาสื่อสารผ่านร่างทรง ที่มอแกนเรียกกันว่า ออลละลูตี

ความเชื่อในออลละลูตี เป็นความเชื่อในตัวบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและศรัทธา การสืบทอดในการเป็นร่างทรงหรือ ออลละลูตี จึงเป็นเรื่องยากที่ในชุมชนจะมีออลละลูตีหลายคน เนื่องจากออลละลูตีต้องพุดิตัวดี คนในชุมชนให้ความไว้วางใจในการทำพิธี . “เคยให้ร่างทรงสื่อสารกับบรรพบุรุษตนเอง ก็เป็นความสบายใจ ถ้ามารับของที่นำมาเช่นไห้วใหม่ ต้องการอะไรเพิ่มใหม่ เหมือนได้คุยกับแม่ตัวเองที่เสียไปอีกครั้ง พิธีหล่อโองจึงไม่ใช่พิธีที่ใครจะจัดก็ได้ แต่ต้องเป็นคนที่สื่อสารกับบรรพบุรุษได้และสามารถนำพิธีได้จนจบ” (ติมะ ทะเลเล็ก ,สัมภาษณ์ 2565) การสืบทอดโดยเชื้อสายจึงเป็นเหมือนฐานที่ดีในการที่จะให้ผู้สืบทอด ออลละลูตีเกิดความน่าเชื่อถือ เพราะออลละลูตีมีบทบาทในการนำทำพิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง ที่จะต้องรับหน้าที่สื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ ทำนายโชคชะตา ขับเป่าอาการเจ็บป่วยหรือขับไล่สิ่งไม่ดีออกไปจากคนในชุมชน

ในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองจึงเต็มไปด้วยความเชื่อที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนที่สื่อสารผ่านด้วยร่างทรงหรือ ออลละลูตี โดยในพิธีได้มีการจัดเตรียมถวายของเช่นไห้วโดยมีของควา ของหวาน ผลไม้ และเครื่องดื่ม เพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้มากิน ซึ่งในพิธีกรรมมีการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของบรรพบุรุษ นั้น คือ ท่อนไม้ เนื่องจากเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและใกล้ตัวที่สุด โดยนำท่อนไม้มาตกแต่ง ทาสี ผูกผ้าสีต่าง ๆ ให้มีความคล้ายกับคนผู้หญิงและผู้ชายมากที่สุดเพื่อเป็นเสมือนตัวแทนของปู่หรือตา (ไอบุม) และเป็นตัวแทนของย่าหรือยาย (ไอบาบ) หรือที่มอแกนเรียกกันว่าเสา “หล่อโอง”

1.3 คุณค่าของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

มอแกนในอดีตเมื่อได้มีการกระจายตั้งถิ่นฐานไปยังเกาะต่าง ๆ แล้ว การได้พบเจอกันถือเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์มากยิ่ง “ญาติพี่น้องที่อยู่เกาะ เกาะข้าง จะมารวมกันที่เกาะร่วมพิธีกันสนุกสนาน บางคนก็อยู่ที่นั่นต่อเป็นอาทิตย์ ทำให้ลูกหลานได้เจอกัน เอาข้าวเอาของมาเช่นไหว้ในพิธีให้ปู่ย่าตายาย บ้านไหนมีอะไรก็เอามาช่วย ๆ กัน เด็ก ๆ ก็ช่วยกัน ช่วงคำก็สนุกสนานสังสรรค์กันในพี่น้องมอแกน” (อุ๊ ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) การจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบงจึงเป็นเหมือนส่วนหนึ่งในการรวมตัวกันของญาติพี่น้องที่ได้อยู่ต่างเกาะให้มาพบเจอกัน ร่วมกันดื่มฉลองและเต้นรำอย่างสนุกสนานกันเป็นระยะเวลาหลาย ๆ คืน เปรียบเสมือนเป็นการได้หยุดพักผ่อนคลายจากการออกเรือมาทั้งปีของมอแกน ถึงแม้ในปัจจุบันวิถีชีวิตมอแกนจะเปลี่ยนไปจากอดีต จัดพิธีตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน แต่สิ่งเดิมที่ยังคงไม่เคยเปลี่ยน นั่นคือเงื่อนไขที่มีนัยสำคัญของการรวมญาติพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนให้ได้กลับมาพบเจอและพูดคุยกันอีกครั้ง

ในด้านของความเชื่อแน่นอนว่าการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบงมีคุณค่าทางด้านจิตใจอย่างมาก เพราะคนในชุมชนมีความเชื่อกันว่า หากไม่ได้มีการจัดพิธีขึ้นจะต้องมีคนในชุมชนเสียชีวิตหรือเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น อีกทั้งจะเกิดความไม่สมบูรณ์ทางธรรมชาติ ส่งผลให้ไม่สามารถหาอาหารมาดำเนินชีวิตได้ จึงต้องมีการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบงขึ้นทุก ๆ ปี เพื่อให้ลูกหลานมอแกนอยู่กันอย่างมีความสุขไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติมากที่สุด “เมื่อก่อนพิธีหล่อโบงจัดขึ้น 7 วัน 7 คืน ต้องมีของคาวหวาน มีขนมหวาน 9 อย่าง ไม่ใช่เรื่องง่ายในการจัดพิธี เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่ถ้าหากทำดีลูกหลานก็จะดีด้วย ถ้าทำไม่ดีก็จะตกที่ลูกหลานหรือเสียชีวิตได้ อยากให้ลูกหลานจัดประเพณีนี้ทุกปี ชีวิตคนในหมู่บ้านจะได้ดีกว่านี้” (ยีนาวา ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ในแง่ของสัญลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เสาหล่อโบง แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์บอกกล่าวถึงบรรพบุรุษ โดยสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ดิ้นรนในวิถีชีวิตที่มนุษย์พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ จนกลายเป็นความสามารถเฉพาะกลุ่ม ที่แม้แต่ต่างชาติยังต้องขนานนามให้ว่า Gypsy Sea ที่มีความหมายว่าผู้ทำนายโชคชะตาแห่งท้องทะเล และถึงแม้ปัจจุบันนี้วิถีชีวิตของชาวมอแกนอาจแตกต่างไปจากเดิม ไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับท้องทะเลเป็นหลัก แต่เสาหล่อโบงจะเป็นเหมือนสิ่งเตือนใจที่ทำให้ระลึกถึงความสามารถในชาติพันธุ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น คุณค่าในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองจึงมีด้วยกันหลากหลายมิติ ทั้งด้าน ความเชื่อในวิญญาณ ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์หลักการให้เหตุและผล แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราควร ให้คุณค่ามากที่สุดนั้นคือตัวตนที่แท้จริงของเราเอง ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ความสามารถ เฉพาะตัวที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จนกลายเป็นความชำนาญและความเชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากและน่าเสียดายที่ในปัจจุบันมอแกนบางกลุ่มถูกปรับเปลี่ยนไปตามสังคม มีการ แยกย้ายออกจากเกาะไปประกอบอาชีพการใช้แรงงานมากขึ้น ซึ่งอาจหลงลืมคุณค่าในตนเอง โดย สังเกตได้จากการเข้าร่วมในพิธีที่มีจำนวนมอแกนเข้าร่วมน้อยลงไปเรื่อย ๆ ในทุก ๆ ปี ส่งผลให้เด็ก ลูกหลานมอแกน ไม่รู้จักประเพณีพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองที่ทรงคุณค่าไปด้วยจิตวิญญาณความเป็น ชาติพันธุ์ที่สืบทอดกันต่อมาจากบรรพบุรุษของตนเอง

จากการศึกษาเอกสารที่มีผู้บันทึกเกี่ยวกับประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง” ไว้ดังนี้

ชีวิตของเราชาวทะเล ก่ามอย อองลงมอแกน กามี อูร์กลาไวย์ ได้กล่าวว่า พิธี ลอยเรือจัดขึ้น 2 วัน 2 คืนในเดือน 6 และเดือน 11 มีการทำเรือจำลองด้วยไม้ระกำ ตกแต่งให้ สวยงาม มีไม้แกะเป็นรูปคน คนในชุมชนใส่ข้าวตอกใส่เรือ และทำพิธีตัดเล็บ ตัดผมใส่เรือ ในเวลา เช้า เราจึงนำเรือไปลอยในทะเล และหวังว่าเรือจะนำโชคชะตาร้ายหายไปทะเล และให้อูร์กลา ไวย์อยู่สุขสบาย ปลอดภัยและไม่เจ็บป่วย

ศาลศักดิ์สิทธิ์ อูร์กลาไวย์ เป็นคนชื่อสัตย์ น่าเชื่อถือ และรักษาสัจคำสัตย์ ในชุมชนมีศาล ศักดิ์สิทธิ์ในทุกหมู่บ้าน จัดพิธีลอยเรือ 2 วัน 2 คืน เดือน 6 และเดือน 11 ในพิธีมีการทำเรือจำลอง ด้วยไม้ระกำ ตกแต่งเรือให้สวยงาม มีไม้แกะเป็นรูปคน คนในชุมชนใส่ข้าวตอกใส่เรือ และมีการตัด เล็บ ตัดผมใส่เรือ ในเวลาเช้าเรือจะไปลอยในทะเล หวังว่าเรือจะนำโชคชะตาร้ายไปทะเล และอู ร์กลาไวย์จะมีความสุขสบาย ปลอดภัย ไม่เจ็บป่วย พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวมีความ แตกต่างกัน ศาลศักดิ์สิทธิ์ของชาวมอแกนเน้นที่การฉลองวิญญาณในธรรมชาติและวิญญาณ บรรพบุรุษ มีเสาแกะสลักที่เรียกว่า "เสาหล่อโอง" และเรือลอยเคราะห์ที่ชาวมอแกนเรียกว่า "ก่าบางชวาย" ส่วนชาวอูร์กลาไวย์เน้นการบรรพบุรุษและศักดิ์สิทธิ์ โดยมีศาลขนาดย่อมที่เรียกว่า "หลาทวด" และมีรายละเอียดของพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน พิธีกรรมของชาวอูร์กลา ไวย์นั้นเป็นที่รู้จักกันมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยพิธีลอยเรือปลาจักหรือเปปลาจัก เป็นของคนในชุมชน

ซึ่งนำข้าวและข้าวหลากพลูลู รูปสลักเป็นตัวแทนของคนในครอบครัวข้าวตอก และมีการตัดเล็บ ตัดผม ใส่ไปในเรือเพื่อลอยเคราะห์ร้ายออกไปจากชุมชน (นฤมล อรุโณทัย, 2556, น.8) ภายในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในแต่ละเกาะมีความแตกต่างกันในพิธีกรรม แต่ยังคงความเชื่อเดียวกัน ดังที่ได้ระบุในวิจัย "พิธีหน่อเอ็นหล่อโบบ" ที่ตั้งอยู่ในหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนยังคงทำพิธีกรรมที่สำคัญในแต่ละปีและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณต่าง ๆ ในธรรมชาติ รวมถึงผีวิญญาณบรรพบุรุษเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การนับถือผีวิญญาณและบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ถูกสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นสู่รุ่นในชนชาติพันธุ์มอแกน คือ "พิธีหน่อเอ็นหล่อโบบ" เป็นพิธีฉลองเสาวินญาณบรรพบุรุษที่จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ทางจันทรคติ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างฤดูแล้งเข้าสู่ฤดูฝน ในพิธีนี้ สิ่งสำคัญคือการสร้างเสาวหล่อโบบหรือเสาวินญาณบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสำคัญในการมีบรรพบุรุษร่วมกันและมีความเป็นกลุ่มเดียวกันในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน "อองลางปุตี" เป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในพิธีครั้งนี้ มีบทบาทในการเข้าทรงติดต่อสื่อสารกับวิญญาณในธรรมชาติและวิญญาณผีบรรพบุรุษเพื่อนำทางขึ้นไปตัดต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ชาวมอแกนจะช่วยกันโค่นและแบกไม้ลงมาที่หมู่บ้าน และจากนั้นช่วยกันแกะสลักไม้ให้กลายเป็นเสาวหล่อโบบ 3 ต้น แต่ละต้นมีความหมายถึงตัวแทนปู่และตา (อึบ๊าบ) ตัวแทนย่าและยาย (อึบุม) และตัวแทนลูกหลาน (หล่อเจ้าะ) ในการประกอบพิธีหน่อเอ็นหล่อโบบ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 1) เพื่อแสดงถึงความกตัญญูและขอให้บรรพบุรุษอำนวยพรและช่วยเหลือให้กับตนเองและชุมชน โดยป้องกันไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วยและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เจริญรุ่งเรือง และ 2) เพื่อสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชน

การจัดพิธีหน่อเอ็นหล่อโบบของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงาเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าและมีภูมิปัญญาอย่างมากที่มากกว่าเพียงการสอนลูกหลาน พิธีนี้เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวมอแกน จัดขึ้นเป็นระยะเวลา 3 วัน 3 คืน และเป็นงานเฉลิมฉลองที่จัดขึ้นตลอดทั้งวันทั้งคืนในวันที่ 1 ของพิธีกรรม พิธีนี้จะเริ่มต้นด้วยการตั้งของเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่ศาลลานกลางหมู่บ้าน และมีการตีหม้อเหล็กเพื่อเปิดทางและขอให้ผีเจ้ามาเข้าร่วมพิธี จากนั้นผู้ชายในหมู่บ้านจะช่วยกันขึ้นไปตัดไม้ที่บริเวณหลังหมู่บ้านเพื่อนำไม้มาแกะสลักเป็นเสาวหล่อโบบ และผู้หญิงบางส่วนจะทำหน้าที่ในการระบายสี ตกแต่ง และผูกผ้าให้กับเสาวหล่อโบบเพื่อให้มีสีสันที่สวยงาม

นอกจากนี้ในวันที่ 2 ของพิธีหน่อเอ็นหล่อโอง เริ่มต้นด้วยของกลางปฐีเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและบวงสรวงเสาหล่อโอง จากนั้นของกลางปฐีจะเข้าทรงเพื่อติดต่อกับวิญญาณผีบรรพบุรุษและทำนายเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวมอแกน ส่วนชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในตอนบ่าย จะช่วยกันสร้างเรือกำบังจำลองขึ้นด้วยไม้ปอทะเลที่ได้ตัดมาจากหลังหมู่บ้าน เพื่อใช้ในพิธีลอยเรือ ในวันสุดท้าย จะมีการลอยเรือลอยเคราะห์หรือ "กำบังเหม่ลอย" เพื่อละทิ้งทุกข์โศกและสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากครอบครัวมอแกนและชุมชน ชาวมอแกนยังจะใส่เล็บและตัดผมเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ และใส่ของใช้ภายในครัวเรือนลงไปในเรื่องกำบังจำลองเพื่อให้ผีบรรพบุรุษได้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง อย่างไรก็ตาม ชาวมอแกนได้ปรับตัวและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้น แม้ว่าสังคมของชาวมอแกนในปัจจุบันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดในหลายด้าน แต่พิธีหน่อเอ็นหล่อโองยังคงถูกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงรูปแบบการปรับตัวของชาวมอแกนที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ชาวมอแกนมีสถานที่สำคัญในการประกอบพิธีหน่อเอ็นหล่อโอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แห่งคือ บริเวณลานกลางหมู่บ้านที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีกรรม และบ้านที่อยู่อาศัยที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมของชุมชน ทั้งกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวมอแกนที่เคารพนับถือและสืบทอดกันมาตลอดเวลา ในการประกอบพิธีหน่อเอ็นหล่อโอง ชาวมอแกนแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ไต่หม้อหรือ "องกลางปฐี" ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและรักษาโรคภัยไข้เจ็บ มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมต่าง ๆ และสอนคนในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามกฎหรือจารีตดั้งเดิม และรู้จักธรรมเนียมวัฒนธรรมของตน ชาวมอแกนภายในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา และชาวมอแกนที่มาจากเกาะย่านเชือกในประเทศพม่า จากเกาะเหลา เกาะพยาม และเกาะช้าง และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ การประกอบพิธีหน่อเอ็นหล่อโองใช้ของเครื่องมือที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเพื่อเสริมสิริมงคลและสร้างบรรยากาศให้เกิดความครึกครื้นในพิธี (ณัฐพล สุขสำราญ ,2563,น.59-60)

จากการศึกษาเอกสารและจากแบบสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนองสามารถสรุปความสำคัญเกี่ยวกับ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ได้ดังนี้

2. พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

ในจังหวัดระนองกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกาะพะยาม เกาะเหลา และเกาะช้าง ล้วนมีความเชื่อในพิธีเหนเอ็นหล่อโบงเช่นเดียวกัน เพราะในอดีตเกาะพะยามเป็นสถานที่หลักในการตั้งถิ่นฐานและเริ่มมีการกระจายออกไปอยู่บริเวณเกาะช้าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความแออัดจนมากเกินไป ดังนั้นมอแกนทั้งสามเกาะส่วนใหญ่แล้วล้วนแต่เป็นญาติพี่น้องกัน เมื่อถึงวันจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบง ญาติพี่น้องมอแกนที่อยู่ในบริเวณเกาะเหลา และเกาะช้างจะกลับมารวมตัวร่วมพิธีกันยังเกาะพะยาม

พิธีเหนเอ็นหล่อโบง หรือพิธีฉลองเสาวิญญานบรรพบุรุษ ไม่ได้มีเพียงเกาะพะยาม จังหวัดระนองเพียงที่เดียวเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล มีการกระจายตัวอาศัยอยู่แต่ละจังหวัดตามเกาะต่าง ๆ เช่นกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในจังหวัดพังงาและภูเก็ต เนื่องจากพื้นที่ที่อาศัยอยู่นั้นเป็นพื้นที่ของแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว และใกล้กับความเจริญทางสังคม จึงมีความแตกต่างทางด้านบริบทสังคม วิถีชีวิต มีการใช้ชีวิตค่อนข้างเหมือนแบบบุคคลทั่วไป คือ มีการประกอบอาชีพ มีการทำเกษตร และหาอาหารทะเล ทำให้มอแกนส่วนใหญ่เปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากเดิมแทบไม่หลงเหลือความเป็นชาติพันธุ์ชาวเล แต่สิ่งหนึ่งที่มอแกนและมอแกลนมีจุดเชื่อมโยงที่เหมือนกันคือความเชื่อในวิญญานบรรพบุรุษ (วิญญานนิยม) เชื่อในพิธีเหนเอ็นหล่อโบง เพียงแต่พื้นฐานการเป็นอยู่ที่ต่างกันพิธีกรรมย่อมมีความแตกต่างกันออกไป เช่น ในพิธีเหนเอ็นหล่อโบงของกลุ่มมอแกลน มีการทำกับข้าว เช่นไหว้ด้วยหัวหมูสด เน้นการลอยเรือกำบางที่ได้ทำจำลองขนาดเล็กขึ้นมา ซึ่งเป็นเสมือนการสะเดาะเคราะห์ โดยแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนอง ที่ไม่ใช้เรือกำบางในพิธี แต่จะมีการออกเรือนำหมากพลูลูปและธงไปปักบนยอดโขดหินที่อยู่กลางทะเลเพื่อเป็นการสื่อว่าให้สิ่งไม่ดีออกไปให้ไกลจากหมู่บ้านของตนเองที่ต่าง ๆ

การจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบงจึงเป็น พิธีกรรม + การเฉลิมฉลอง ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล การมีความแตกต่างของบริบททางสังคมจึงย่อมมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในการจัดพิธี แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน ซึ่งผู้อาวุโสในชุมชนทั้งมอแกลนและมอแกนได้ให้

ความสำคัญกับรายละเอียดขององค์ประกอบในการจัดพิธี โดยเฉพาะต่อสิ่งที่จะต้องจัดเตรียมเพื่อใช้เป็นของเซ่นไหว้ เพราะมีความเชื่อกันว่า หากทำผิดขั้นตอนหรือขาดตกบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งไป อาจจะทำให้เกิดสิ่งชั่วร้ายในชุมชน

2.1 สถานที่ วันเวลาในการจัดการงานประเพณีพิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง”

สถานที่ในการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง จะถูกจัดขึ้นที่เดิมซ้ำ ๆ ในทุก ๆ โดยเน้นเลือกใช้พื้นที่บริเวณโล่งกว้าง เพื่อมีบริเวณให้แก่ลูกหลานภายในชุมชนได้เข้าร่วมร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานต่อหน้าศาลบรรพบุรุษและเสาหล่อโบง ซึ่งทิศในการตั้งศาลจะต้องหันหน้าศาลออกไปทางทะเลและหากจะให้เป็นที่ดีควรอยู่ในบริเวณที่เป็นเนินไม่สูงจนเกินไป ไม่มีบ้านหรือสิ่งก่อสร้างอื่นบดบัง เพื่อจะได้มองเห็นลูกหลานที่เข้าร่วมพิธีและท้องทะเลที่สวยงาม โดยบริเวณการจัดพิธีผู้ชายจะช่วยกันทำความสะอาดศาลและบริเวณพื้นที่ให้เรียบร้อยและสะอาดตา มีการตกแต่งด้วยธง 7 สี เพื่อให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น เมื่อในยามค่ำคืนจะมีการก่อกองไฟเพื่อให้แสงสว่าง เพราะในการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงจะใช้ระยะเวลาข้ามวันข้ามคืนเป็นระยะเวลาหลายวัน หรืออาจจัดตามความเหมาะสมของคนในชุมชน

การจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง เกิดขึ้นในเดือนห้าทางจันทรคติ ซึ่งเป็นช่วงเข้าสู่การเปลี่ยนฤดูกาลจากฤดูแล้งเป็นฤดูฝน อยู่ในช่วงของการวางไข่ของสัตว์ในทะเล มอแกนจึงเป็นเสมือนการได้พักผ่อนจากการออกเรือมาตลอดทั้งปี โดยในอดีตมีการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงขึ้นถึง 9-7 วัน แต่ในปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของคนในชุมชนมากขึ้นเหลือเพียง 1-3 วัน เท่านั้น “จะจัดพิธีกันก่อนเข้าหน้าฝน ช่วยกันทำเสร็จจากพิธีก็จะจัดกันตามความสนุกสนาน เมื่อก่อนจัดกัน 3 วัน แต่เดี๋ยวนี้เหลือเพียง 1 วันเพราะต้องทำงาน หลังจากเสร็จพิธีแล้วก็จะรวมพี่น้องพูดคุยกันกินดื่มกันบางคนก็นอนตรงหน้าศาลเลย” (จุ่น ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ซึ่งระยะเวลาในการจัดงานแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเช้า-บ่าย จะเป็นการจัดเตรียมของเซ่นไหว้ ผู้หญิงช่วยกันทำขนมต่าง ๆ เพื่อให้ในพิธี ช่วงเย็นจะเป็นช่วงเริ่มพิธีการเข้าทรงหรือออกละลุตี้ มารับของเซ่นไหว้และปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ลูกหลาน และในช่วงค่ำ จะเป็นช่วงของการกิน การดื่ม ของคนในชุมชนพร้อมทั้งร่วมร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานตลอดจนข้ามคืนของเช้าวันใหม่

นอกจากระยะเวลาในการการจัดประเพณีเหนเอ็นหล่อโบริงที่ได้ถูกลดทอนตามสภาพสังคมแล้ว สิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าเสียดายที่สุดนั้นคือ “เมื่อก่อนที่ตั้งศาลเป็นที่สวยมาก หันหน้าออกทะเล เห็นหมู่บ้านทั้งหมด แต่หลังสึนามิก็มีคนเขาช่วยเหลือสร้างบ้านให้ แต่มอแกนไม่ชอบอยู่นะ มันร้อนมาก และยังสร้างบังศาลด้วย พี่น้องมอแกนเองก็ไม่มีใครอยู่” (ก้อยทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ในปัจจุบันตำแหน่งของศาลและเสาหล่อโบริงที่มีความเชื่อว่าต้องหันหน้าไปทางทะเลนั้น ได้ถูกบดบังทัศนียภาพด้วยบ้าน 2 ชั้น ที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยมอแกนเอง แต่กลับถูกสร้างขึ้นด้วยงบประมาณของภาครัฐและบุคคลภายนอก ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์สึนามิ การช่วยเหลือโดยที่ไม่ได้มีความเข้าใจถึงเรื่องราววิถีชีวิตของมอแกน หรือความเชื่อที่กลุ่มมอแกนมีต่อศาลบรรพบุรุษนั้น ส่งผลให้พื้นที่ลานกว้างตำแหน่งเนินสูงที่วิญญาณบรรพบุรุษได้มองเห็นลูกหลานและท้องทะเล กลับกลายเป็นบ้านปูนยกสูงที่ไม่มีมอแกนเข้าไปอยู่อาศัย เนื่องจากมอแกนมีความคุ้นชินกับการอยู่อาศัยในบ้านไม่มีทางเข้าออกสองทาง มีลานนั่งหน้าบ้าน มีการถ่ายเทของอากาศ ไม่ทำรั้วกั้นอัด การช่วยเหลืออย่างไม่เข้าใจวิถีชีวิตจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสูญเปล่า และยังทำลายคุณค่าในความเชื่อของชุมชน พื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม ต้องกลับกลายเป็นเพียงพื้นที่ของการปลูกสร้างบ้านที่ไม่มีใครอาศัยอยู่

2.2 องค์ประกอบในการจัดงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบริง”

การจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบริงต้องใช้การร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน ผู้ชายมีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการจัดการพื้นที่บริเวณศาลทำพิธีและการทำเสาหล่อโบริง ผู้หญิงรับผิดชอบในส่วนของการหาอาหารคาวหวานสำหรับใช้ในการทำพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ โดยในการจัดงานจะมีอั้งลั้งลูตี เป็นผู้ตรวจสอบความเรียบร้อยของการจัดพิธีทั้งหมด

ภาพประกอบ 2 ภาพโดยรวมของศาลพิธีเหน่เอิ้นหล่อโงง

1. สิ่งสำคัญในการสร้างศาล คือ การหันทิศทางของหน้าศาลให้หันหน้าเข้าหาทะเล และมีพื้นที่ว่าง หรือลานโล่งสำหรับให้ลูกหลานได้ใช้พื้นที่ในการรวมตัวเข้าร่วมพิธีต่าง ๆ แต่เดิมศาลเหน่เอิ้นหล่อโงงได้อยู่หน้าหาด่าวเขาควาย แต่เนื่องจากวันเวลาผ่านไป สถานที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้อาศัยอยู่ มีนายทุนได้สร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้น จึงมีการอพยพมอแกนทั้งหมดไปอยู่ยังฝั่งอ่าวใหญ่ และได้สร้างศาลใหม่ขึ้นบนเนินเขาหันหน้าศาลเข้าหาทะเล เพราะมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษจะคอยมองดูลูกหลาน ไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายเข้ามา จนกระทั่งปี 2547 หลังจากเกิดเหตุการณ์สึนามิขึ้น ได้มีงบประมาณการจัดสร้างบ้านเรือนให้แก่กลุ่มชุมชนมอแกนเกาะพะยาม จังหวัดระนอง โดยการสร้างอาจไม่ได้คำนึงถึงวัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมากนัก บ้านน็อคดาวน้โครงเหล็กสองชั้นจึงถูกสร้างขึ้นตรงเนินเขาบริเวณลานโล่ง ที่เป็นสถานที่จัดพิธีเหน่เอิ้นหล่อโงงในทุก ๆ ปี ซึ่งได้บังศาลบรรพบุรุษที่ตั้งอยู่เดิมมาก่อน ศาลที่คนในชุมชนให้ความนับถือและเป็นศูนย์รวมของความเชื่อความศรัทธาเดียวที่มีในชุมชน อย่างไรก็ตามหากมีการจัดพิธีขึ้น พี่น้องชาวมอแกนยังคงจัดพิธีที่เดิม โดยไม่รื้อถอนศาลหรือย้ายทิศตำแหน่ง เพราะมีความเชื่อว่าหากรื้อถอนศาลแล้วจะต้องเกิดการอพยพหรือความตายเกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

ภาพประกอบ 3 ภาพการทำสี่เสาหล่อโบง

2. เสาหล่อโบง ตัวแทนของวิญญาณปู่ ย่า ตา ยาย หรือที่มอแกนเรียกกันว่าเสาบรรพบุรุษ ถูกสร้างขึ้นโดยท่อนไม้ขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ตามความเหมาะสม จำนวน 2 เสา ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายหญิง 1 เสา ฝ่ายชาย 1 เสา แกะสลักให้มีรูปร่างคล้ายกับคน ทาสีตกแต่งใบหน้าให้มีลักษณะของผู้หญิงและผู้ชาย โดยใช้แม่สีในการทำ ได้แก่ สีดำ สีแดง สีขาว สีเหลือง และสีเขียว

ภาพประกอบ 4 ภาพเสาหล่อโบง

ในการทำสี่เสาหล่อโบงไม่มีรูปแบบหรือลักษณะที่ตายตัว จุดสำคัญอยู่ที่ใบหน้าของการวาด ให้เป็นลักษณะของหญิงและชาย มีการผูกผ้าสีที่เสาเพื่อความสวยงาม “เคยช่วยพ่อวาดเสา

ตัดเสาดั้งแต่เด็ก ๆ เห็นพ่อวาดย้งไ้ก็จำมา ส่วนใหญ่ที่สำคัญจะอยู่ที่โบหน้า ต้องวาดให้คล้ายกับคนหญิงชาย เพราะเสาหล่อโองเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเหมือนตัวแทนบรรพบุรุษเราที่ทุกคนจะนึกถึงตอนทำพิธี” (อู่ ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ซึ่งการวาดเสาหล่อโองโดยปกติจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย แต่ผู้หญิงก็สามารถเติมหรือแต่งเสาหล่อโองได้ตามเหมาะสม ซึ่งขนาดเสาหล่อโองมีขนาดเท่ากันหรือสูงกว่าส่วนสูงของคนปกติทั่วไป เพื่อให้เป็นเสมือนคนมากที่สุด

เสาหล่อโองจึงเป็นเสมือนตัวแทนหรือสิ่งที่วิญญานบรรพบุรุษมาสิงสถิต เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนชุมชน โดยจะนำไปปักลงดินไว้ข้างศาลาฝั่งซ้ายเป็นเสาผู้หญิง ฝั่งขวาเป็นเสาผู้ชาย และหันหน้าออกทะเลเพื่อเป็นปกปักและมองดูลูกหลานที่มาเข้าร่วมพิธี

ภาพประกอบ 5 ภาพธงขาวดำและธงเล็ก 7 สี

3. ธงขาว ธงดำ ตัวแทนฝั่งวิญญานดีและวิญญานร้าย โดยแบ่งเป็นธงขาว 2 ฝั่ง แทนด้วยวิญญานที่ดีวิญญานบรรพบุรุษที่คอยปกปักรักษาลูกหลาน ธงดำ 2 ฝั่ง แทนด้วยวิญญานชั่วร้ายที่ทำให้เกิดสิ่งไม่ดีและอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ โดยธงจะปักอยู่ด้านหลังของศาลาจำนวน 2 เสา และมัดคู่กับเสาหล่อโองจำนวน 2 เสา โดยธงสีขาวจะอยู่ฝั่งซ้ายหรือฝั่งเสาผู้หญิงและธงสีดำจะอยู่ฝั่งขวาหรือฝั่งเสาผู้ชาย

สำหรับออล้งลูตีหรือผู้ดำเนินพิธี ธงคือสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะเมื่อเสร็จจากการทำพิธีเหนเอ็นหล่อโอง จะต้องรีบนำธงดำไปปักที่แหลมของทะเลที่อยู่ไกลจากหมู่บ้านมอแกนและผู้คน เพราะมีความเชื่อว่าธงจะเป็นสิ่งนำทางสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากหมู่บ้าน หากไม่รีบนำธงไปปักให้ไกลจากหมู่บ้าน สิ่งชั่วร้ายจะกระจายและตกอยู่กับลูกหลานมอแกน ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยหรือ

คนในหมู่บ้านล้มตายได้ “เป็นสิ่งที่กังวลว่าต่อไปถ้าคนแก่ในชุมชนตายไป ลูกหลานจะจัดพิธีเองได้ยาก เพราะในการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่ใครจะจัดขึ้นมาก็ได้ เพราะถ้าหากจัดพิธีได้ไม่ถูกต้อง สิ่งชั่วร้ายก็จะวนอยู่ในชุมชน เจ็บป่วยและตายได้” (ยีนาฟ ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

ธงที่ขาดไม่ได้อีกหนึ่งแบบคือธงเล็ก 7 สี ใช้สำหรับตกแต่งสถานที่ ซึ่งในอดีตใช้เป็นธงผ้าสำหรับใช้ผูกตามหัวเรือโดยได้นำมาผูกตกแต่งให้สวยงาม หรือนำผ้ามาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ผูกให้สวยงาม เพื่อให้สถานที่ดูมีสีสัน เป็นงานเฉลิมฉลองและรวมตัวกันของพี่น้องมอแกนที่มีแต่ความสุข

ภาพประกอบ 6 ภาพการการใช้ถัง กะละมัง แทนกลองหนังในอดีต

4. กลอง หรือ ถัง กะละมัง ขวดแก้ว หรืออุปกรณ์ที่สามารถทำให้เกิดเสียงได้ ซึ่งในอดีตมี “กลอง” ซึ่งทำจากหนังสัตว์เป็นเครื่องดนตรีนำในการทำพิธี แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยกลองก็ได้ผู้ฟังไปตามกาลเวลาทำให้ต้องใช้อุปกรณ์วัสดุที่มีใกล้ตัวมาทำให้เกิดเป็นจังหวะดนตรี “กลอง ฉิ่ง ฉาบ อะไรก็ไม่มีหรือตอนนี้ ฟังไม่เหลืออะไรมานานแล้ว ตอนจัดพิธีเมื่อก่อนก็เหมือนกันใช้ถัง กะละมัง ขวดนี้แหละตีกันตอนทำพิธี ช่วยกันตี ใครเหนื่อยก็สลับกัน แต่ขาดไม่ได้นะจะต้องมีเสียงมีจังหวะตอนเวลา เพราะอลังการจะทำการพิธีรำรอบศาล ถ้าดีดีดีสนุก คนในหมู่บ้านก็จะสนุกสนานไปด้วย”(ชาย ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปรับตัวเพื่อให้วัฒนธรรมอยู่รอด เพราะดนตรีเป็นสิ่งสำคัญในการทำพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบเพราะการตีให้จังหวะส่งผลต่อการเข้าทรงของอลังการหรือผู้นำพิธี หากมีจังหวะที่ดี สนุกสนาน ก็จะทำให้บรรพบุรุษ

รู้สึกพอใจ ร่วมพิธีกับลูกหลานได้อย่างสนุก ซึ่งจังหวะในการเล่นดนตรีไม่มีแบบแผนที่ตายตัว เน้นความสนุกสนานที่กำลังเกิดขึ้น

ตาราง 1 ตารางแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมขององค์ประกอบสำคัญในการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบริง

ลำดับที่	รูปภาพ	รายละเอียด
1		<p>เสาหล่อโบริง หรือท่อนไม้ขนาดกลางไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป เหมาะกับการทำเป็นเสาปักลงดิน มีขนาดสูงโดยประมาณ 2 เมตร ใช้จำนวน 2 ต้น นำมาวางลดลวดลายให้มีลักษณะคล้ายกับคนผู้หญิงและคนผู้ชาย โดยใช้สีน้ำมันในการทาได้แก่ สีดำ สีแดง สีขาว สีเหลือง และสีเขียว ซึ่งไม่ได้มีรูปแบบของการวางที่ตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนให้คนภายในหมู่บ้านช่วยกันตกแต่งและดูความเหมาะสมของความสวยงาม</p>
2		<p>ธงในงานมีด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ 1) ธงขาวแทนด้วยวิญญาณที่ดีวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยปกป้องรักษาลูกหลาน 2) ธงดำแทนด้วยวิญญาณชั่วร้ายที่อยู่ในหมู่บ้าน โดยธงทั้งสองสีมีขนาด กว้าง 80 เซนติเมตร ยาว 100 เซนติเมตร เสียบกับธงด้วยก้านไม้ยาวประมาณ 4 เมตร และ 3) ธงเล็ก 7 สีใช้ตกแต่งสถานที่ในการจัดพิธีต้องให้ความยาวให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของการจัดพิธี ยังมีเยอะยิงทำให้สถานที่ดูสวยงาม</p>
3		<p>ศาลบรรพบุรุษ ในอดีตสร้างขึ้นโดยท่อนไม้และกิ่งใบไม้ใหญ่ให้มีลักษณะคล้ายกับบ้านขนาดเล็กหรือศาลยกสูง โดยมีขนาดประมาณกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร ภายในเป็นพื้นที่โล่งสามารถตั้งของบูชาเช่นไห้วต่าง ๆ ได้</p>

2.3 ตำแหน่งการตั้งเซ่นไหว้ในประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

ตำแหน่งของการตั้งของเซ่นไหว้การตั้งของเซ่นไหว้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชุด นั่นคือ การไหว้เจ้าที่ การไหว้บรรพบุรุษ และการไหว้วิญญาณต่าง ๆ โดยทั้ง 3 ชุดนี้จะอยู่ในศาล โดยแบ่ง 4 ตำแหน่งได้เป็นดังนี้

ภาพประกอบ 7 โดยรวมการตั้งของเซ่นไหว้ในพิธี

1. เครื่องเซ่นไหว้เจ้าที่จัดอยู่ตำแหน่งด้านในสุดของศาลโดยมีหลักสำคัญในการตั้งของเซ่นไหว้ คือ น้ำเปล่า ไข่ต้ม ไข่ดิบ ขนมขี้มอด และขนมดอกบัวจัดอยู่ในชุดเดียวกันและอาจเสริมด้วยขนมหวานหรือผลไม้ที่เตรียมไว้
2. เครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษจัดอยู่ในตำแหน่งถัดมาจากด้านในสุดของการตั้งเซ่นไหว้เจ้าที่โดยมีหลักสำคัญในการตั้งของเซ่นไหว้คือ หมากพลู ใบจากยาเส้น ใบกระท่อม และบุหรี่จัดอยู่ในชุดเดียวกัน และตามด้วยของหวานมงคลทั้ง 9 อย่าง เช่น เหนียวแดง ขนมกวน ขนมต้ม เป็นต้น ถัดออกมาจากขนมหวานจะเป็นผลไม้และของคาวเป็นลำดับสุดท้าย
3. เครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ ถูกจัดอยู่ในตำแหน่งถัดจากการตั้งของเซ่นไหว้ของบรรพบุรุษ โดยมีหลักสำคัญในการตั้งของเซ่นไหว้คือ ไก่ดิบ เครื่องในไก่แบบดิบ และผลไม้ 1 อย่างจัดอยู่ในภาตชุดเดียวกันโดยไม่มีของ
4. น้ำและเครื่องดื่มต่าง ๆ ถูกจัดอยู่นอกสุดของการตั้งของเซ่นไหว้ โดยจัดวางตามประเภท น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำอัดลมและเหล้าขาวเหล้าแดง

ตำแหน่งการตั้งของเซนไหวจึงไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวหรือเป็นการวางตำแหน่งที่ชัดเจนอย่างมีแบบแผน แต่เป็นการเน้นการจัดวางแบบเรียงลำดับตามความเหมาะสม โดยเริ่มจากเจ้าที่บรรพบุรุษ และวิญญาณต่าง ๆ สิ่งที่เน้นเป็นหลักนั้นคือชุดอาหาร ความครบถ้วนของอาหารที่ใช้ในการเซ่นไหว้พิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง

2.4 ของเซ่นไหว้ในประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

ของเซ่นไหว้ในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ เซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ และเซ่นไหว้วิญญาณชั่วร้ายเพื่อไม่ให้มาทำร้ายลูกหลาน โดยประเภทอาหารแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ อาหารหวานขนมมงคล 9 อย่าง อาหารคาว ผลไม้ และเครื่องดื่ม

การทำของหวาน ขนมมงคล 9 อย่าง เน้นการใช้วัตถุดิบเดียวกันแต่สามารถทำได้หลากหลายเมนู โดยใช้วัตถุดิบหลักคือ กะทิ แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว น้ำตาล เป็นต้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่ายและมีราคาไม่สูง ทำได้ในปริมาณที่เยอะสามารถนำมาแบ่งกินกันได้เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองหลังจากช่วงของการทำพิธี

ตาราง 2 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบขนมมงคล 9 อย่าง

อาหารหวาน ขนมมงคล 9 อย่าง	
ภาพ	รายละเอียด
	บัวลอย เป็นขนมมงคลที่แสดงถึงความกลมเกลียวกันในกระบวนการทำนั้นจะให้ลูกหลานเด็ก ๆ มอแกนได้มีส่วนร่วมในการทำโดยช่วยกันปั้นเป็นก้อนกลมมนับร้อยลูก
	ข้าวตอก เป็นขนมมงคลที่หายากในพื้นที่บนเกาะ จึงมีการทดแทนข้าวตอกในแบบที่สามารถหาได้ เป็นสิ่ง queoว่าใช้ไหว้เทวดาหรือเจ้าที่ป่าเขา ช่วยให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

อาหารหวาน ขนมมงคล 9 อย่าง (ต่อ)	
ภาพ	รายละเอียด
	เหนียวแดง เป็นขนมมงคลที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนข้าวเหนียวที่ติดกันเป็นแผ่น ใช้เวลาในการทำแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการไหว้บรรพบุรุษ
	ขนมดอกบัวหรือผักบัว เป็นขนมมงคลที่จะทำเมื่อมีพิธีมงคลเท่านั้น เนื่องจากเป็นขนมที่มีความยากในการทำ เพราะการทอดให้แป้งขึ้นฟูนั้นเป็นเรื่องยาก ต้องมีความแม่นยำสูง
	ขนมกวน เป็นขนมมงคลที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการไหว้บรรพบุรุษ เป็นขนมที่ใช้เวลานานในการทำและใช้แรงในการกวนจนแป้งเหนียว
	ขนมต้ม หรือแป้งต้มกับหางกะทิผสมน้ำตาล เป็นขนมหวานมงคลที่ใช้ในการทำพิธีไหว้บรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางด้านอาหาร
	ขนมโค ปั้นเป็นลูกขนาดใหญ่ ภายในไม่ได้มีไส้ของน้ำตาลก้อนแบบขนมโคทั่วไป เป็นขนมมงคลที่ใช้แทนในการบนบานศาลกล่าว
	ขนมขี้มอด เป็นขนมดั้งเดิมที่มีมานาน มีลักษณะคล้ายทราย ใช้เป็นฐานรองในการใส่ขนมชนิดอื่น แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์
	น้ำผึ้ง ในอดีตการจะใช้เป็นน้ำผึ้งแท้พร้อมรังผึ้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่หายากที่สุดในพื้นที่ทะเล เรียกได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในอาหารประเภทของหวาน เพราะแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่หมู่บ้าน

ตารางที่ 3 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบอาหารคาว

อาหารคาว	
ภาพ	รายละเอียด
	ไก่ หัวใจหลักในการตั้งของเซ่นไหว้ ในอดีตใช้เป็นเต่าทะเล แต่ปัจจุบันถูกจัดเป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ จึงต้องปรับเปลี่ยนเป็นไก่ สิ่งสำคัญที่สุด คือ จะต้องต้มให้สุกเพียงครึ่งตัวและให้ดิบอีกครั้งตัว เพราะมีความเชื่อว่าไก่สุกจะเป็นด้านที่บรรพบุรุษกิน และไก่ดิบจะเป็นด้านที่สิ่งชั่วร้ายกิน โดยจะมีการแยกเครื่องในดิบออกจากตัวและนำหัวใจไก่ไปวางไว้ที่ปากไก่ เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการถวายสิ่งที่สำคัญที่สุดของสิ่งมีชีวิต
	ไข่ดิบ ใช้ไหว้วิญญาณชั่วร้าย ให้สิ่งไม่ดีกินของคาวเพื่อที่จะได้ไม่ต้องมาทำร้ายลูกหลาน
	ไข่ต้ม ใช้ไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ ในการไหว้จะต้องแกะเปลือกไข่ออกและตัดเป็นเสี้ยวเพื่อให้ได้ปริมาณที่ดูเยอะขึ้น มีความเชื่อว่าจะช่วยให้โชคดี มีแต่สิ่งที่ดีเกิดขึ้น
	ข้าวเหนียว มีความเชื่อว่าเมื่อไหว้ข้าวทั่วไปแล้วก็ต้องมีข้าวเหนียวเพื่อให้มีข้าวทุกรูปแบบในการไหว้บรรพบุรุษ
	ข้าวสามสี สีเหลือง สีดำ สีแดง มีความเชื่อว่าเป็นสีของข้าวที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ จะทำให้มีกินตลอดปี

อาหารคาวตามความเชื่อใช้ให้วิญญาณชั่วร้ายต่าง ๆ โดยจะเซ่นไหว้ด้วยของสด หากของคาวที่ใช้ในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะต้องเป็นของสุกเท่านั้น

ผลไม้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม โดยคนในชุมชนอาจนำมาร่วมเสริมเพื่อเป็นการมีส่วนร่วมในการตั้งของเซ่นไหว้แก่บรรพบุรุษ จึงไม่มีผลไม้เฉพาะเจาะจงที่จะต้องใช้ในพิธีเน้นตามความสะดวกของคนในชุมชน

ตารางที่ 4 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพประกอบผลไม้

ผลไม้	
ภาพ	รายละเอียด
	แอปเปิ้ล เป็นผลไม้ที่หาซื้อง่ายราคาไม่สูง ใช้ในการไหว้บรรพบุรุษ 3-5 ลูก
	ส้ม เป็นผลไม้ที่หาซื้อง่ายราคาไม่สูง ใช้ในการไหว้บรรพบุรุษ 3-5 ลูก
	กล้วยเป็นผลไม้ที่หาได้ง่ายและมีปริมาณที่เยอะเหมาะแก่การนำมาใช้ไหว้บรรพบุรุษในพิธี
	หมาก/พลู/ใบกระท่อม เป็นเสมือนสิ่งต้อนรับบรรพบุรุษกลับบ้าน เป็นเหมือนของต้อนรับในการเริ่มพิธี

เครื่องดื่มในปัจจุบันอาจได้มีการเพิ่มเติมจากอดีต เช่น น้ำอัดลม น้ำผลไม้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ นั่นคือ น้ำเปล่า และเหล้าขาวเหล้าแดง ซึ่งเป็นเครื่องดื่มเฉลิมฉลองกันในวันประเพณีเหน็ดเหนื่อยล่องโอง “ในการเช่นไหว้ สิ่งที่ต้องมีคือเหล้า เพราะพี่น้องมอแกนจะกินดื่มกันหลังจากทำพิธี อาหารก็ต้องทำเป็นหม้อใหญ่จะได้ให้พี่น้องกินกันครบทุกคน” (สมศรี ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

ตารางที่ 5 ตารางแสดงรายละเอียดและรูปภาพเครื่องดื่ม

เครื่องดื่ม	
ภาพ	รายละเอียด
	<p>นอกจากน้ำเปล่าแล้ว เหล้าขาว เหล้าแดงถือเป็นเครื่องดื่มที่สำคัญในการใช้ไหว้บรรพบุรุษเพราะเชื่อว่าจะเป็นเครื่องดื่มที่ช่วยให้มีแรง</p>

ของเช่นไหว้ในพิธีอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามความเหมาะสม แต่ยังคงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ นั่นคือ ขนมหวาน 9 อย่างและอาหารสุก/ดิบ “ของเช่นไหว้เป็นหน้าที่ของพวกผู้หญิงในหมู่บ้าน บ้านไหนมีอะไรก็เอามาช่วยกัน ถ้าบางอย่างไม่มีก็ต้องทำตามประสาไป ให้มีครบ 9 อย่าง แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยคือน้ำผึ้ง ตอนออกล้างลูตีทำพิธีเขาจะดูอีกครึ่งหนึ่งว่ามีครบ 9 อย่างไหม” (หยอย ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) โดยในช่วงของการทำพิธีเช่นไหว้ ออกล้างลูตี หรือร่างทรงวิญญาณ จะเป็นเสมือนตัวแทนวิญญาณบรรพบุรุษที่ได้มารับและกินของเส้นไหว้และตรวจดูความครบถ้วนของอาหาร โดยของที่ใช้เช่นไหว้บรรพบุรุษทั้งหมดจะต้องเป็นของสุกเป็นของที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ เช่น น้ำผึ้ง ไข่ไก่ต้มจำนวนหลายฟอง ไก่ทั้งตัว เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากของเช่นไหว้วิญญาณชั่วร้ายจะต้องเป็นของสด เช่น เครื่องในไก่ดิบ ไข่ไก่ดิบ และไก่ดิบ เพราะมีความเชื่อว่า วิญญาณชั่วร้ายจะกินของคาวแทนการกินเลือด ที่หมายถึงการสูญเสียของคนในชุมชนมอแกน

2.5 พิธีกรรมในประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

พิธีกรรมในประเพณี พิธี เหน็บเอ็นหล่อโอง จะเริ่มขึ้นโดยประมาณเวลา 5 โมงเย็น โดยตลอดระยะเวลาของการทำพิธี จะมีการใช้เสียงกลองตีให้เป็นจังหวะตลอดทั้งงาน ซึ่งอาจจะมีการสลับคนตีกันในบางช่วงเวลา เพื่อเป็นเสียงกระตุ้นให้ช่างทรงสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษได้ดียิ่งขึ้น เพราะหากจังหวะการตีกลองไม่ดี ไม่สนุกสนาน ก็จะทำให้ช่างทรงสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษได้ยากยิ่งขึ้น เมื่อถึงเวลาเริ่มพิธีแล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ช่วง

1) “ช่วงของการเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษ” โดยมีการเริ่มพิธีด้วยการจุดเทียนและจุดธูปดำเพื่อเป็นการบอกกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้มาประทับร่างทรงหรือออกลงสู่ในการทำพิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง ซึ่งมีลูกหลานนั่งล้อมรอบการทำพิธี เมื่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษรับรู้คำกล่าวแล้วออกลงสู่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีอาการสั่นเล็กน้อยไปถึงระดับที่สูงขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความดีใจที่ได้มาพบกับลูกหลานและได้จัดพิธีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษ

2) “ช่วงของวิญญาณบรรพบุรุษรับของเช่นไหว้” เมื่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษได้เข้ามาสื่อสารกับลูกหลานผ่านออกลงสู่แล้ว จะทำการรับของเช่นไหว้โดยการกินของเช่นไหว้ต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ถึงสิ่งที่ลูกหลานได้ตั้งใจทำมา เพราะอาหารคาวหวานทุกอย่างนั้นมอแกนจะห้ามให้มีการตักกินก่อนที่จะทำพิธี เพื่อเป็นการให้เกียรติบรรพบุรุษที่ต้องได้รับของเช่นไหว้ก่อน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเคารพและความตั้งใจที่มีต่อการจัดพิธี

3) “ช่วงของการปิดเป่าโรคภัยให้กับลูกหลาน” มีความเชื่อว่ามอแกนที่มีอาการเจ็บป่วย มีสาเหตุมาจากวิญญาณร้ายที่คอยติดตามอยู่ โดยในวันทำพิธีออกลงสู่สามารถปิดเป่าวิญญาณร้ายนี้ให้ออกไปได้ เช่น ผู้ที่มีอาการปวดเมื่อยขา จะให้นั่งยัดขาทั้งสองข้างไปทางฝั่งทะเล โดยนั่งหันหลังให้กับศาล และออกลงสู่จะพูดร้ายคาถา และมีการจับหรือบีบนิ้วบริเวณที่ปวดเพียงเล็กน้อย เป็นต้น ในช่วงการทำพิธีปิดเป่าจึงมีลูกหลานเข้ามาหาออกลงสู่ไม่ใช่แค่ปิดเป่าโรคภัยต่าง ๆ แต่ยังเป็นช่วงของการทำนายโชคชะตา ให้คำอวยพร หรือเป็นการพูดคุยกับวิญญาณบรรพบุรุษอีกด้วย

4) “ช่วงรำรอบศาล” เป็นการแสดงร่วมร้องรำไปกับลูกหลานที่ไม่มีรูปแบบเน้นตามจังหวะของเสียงดนตรีสลับกับการร้องเพลงและห้วงอารมณ์ที่มีร่วมกันในตอนนั้น โดยออกลงสู่เดินนำ

วนรอบศาลให้ลูกหลานรำตามหลังกันมาเป็นลักษณะวงกลม หรือลูกหลานหากจะร้องรำอยู่บริเวณลานโล่งกว้างก็ได้ หากนักดนตรีตีกลองได้ไม่สนุกสนาน ออลังลูตี จะหยุดเต้นและมีอาการไม่พอใจ และบอกให้ตีกลองให้สนุกสนานมากขึ้นเพื่อจะได้ให้ลูกหลานเข้าร่วมในการรำรอบศาลครั้งนี้

5) “ช่วงการส่งวิญญาณชั่วร้าย” เมื่อเสร็จช่วงพิธีกรรมแล้ว ในขณะที่ดวงอาทิตย์ใกล้จะตกดินเป็นพิธีการนำธงพร้อมของเซ่นไหว้จำนวนหนึ่งไปไว้ยังเขาหินขนาดใหญ่ที่อยู่ห่างจากชุมชนเป็นระยะทางโดยประมาณ 2 กิโลเมตร โดยมีความเชื่อว่าเป็นการปลดปล่อยวิญญาณเหล่านี้ให้ออกไปจากชุมชน ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้อาวุโสในชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะหากนำไปช้าหรือไว้ข้ามคืนวิญญาณชั่วร้ายเหล่านี้จะต้องวนเวียนอยู่ในชุมชนและกลับมาทำร้ายลูกหลานอีกดังเช่นเดิม

ในพิธีกรรมแสดงให้เห็นได้ชัดว่าวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งหมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ มีหน้าที่ในการดูแลปกป้องลูกหลาน ไม่ให้วิญญาณร้ายเข้ามาในชุมชน เพื่อการอยู่รอด และสามารถดำรงชีวิตในวิถีชาติพันธุ์ของตนเองได้ การจัดพิธีกรรมจึงแสดงให้เห็นถึงความเคารพที่ลูกหลานมีต่อบรรพบุรุษ และบรรพบุรุษได้สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ลูกหลาน สิ่งหนึ่งที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์จากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างชัดเจนนั่นคือ เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษเข้าร่างออลังลูตีแล้ว ได้มีการถามหาลูกหลานของตนเองที่ขาดหายไป ไม่มาร่วมพิธี ซึ่งเป็นนัยสำคัญในการย้ำเตือนถึงคนรุ่นหลังไม่ให้หลงลืมสายสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง การกระทำเล็กน้อยเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจอย่างมากเพราะแสดงให้เห็นถึงความคิดถึง ความรัก และความหวังดี ของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

2.6 กิจกรรมในงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

พิธีเหนเอ็นหล่อโบง หรือ พิธีฉลองเสาหล่อโบง ซึ่งคำว่า “ฉลอง” มาจากการเฉลิมฉลอง การกลับมาที่น้องชาติพันธุ์มอแกนที่ออกไปอยู่ต่างถิ่นหรือตามเกาะต่าง ๆ ได้กลับมารวมตัวพบเจอกันในงานประเพณีประจำปีที่สำคัญ และ “เสาหล่อโบง” หรือเสาวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นตัวแทนของวิญญาณบรรพบุรุษในการปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลาน เฝ้ามองลูกหลานร่วมทำพิธี และกิจกรรมยามค่ำคืนอย่างมีความสุข

กิจกรรมในงานประเพณีพิธีแห่เอ็นหล่องโงงเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัวชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดขึ้นช่วงค่ำหลังจากเสร็จพิธีกรรม เมื่อเสร็จจากช่วงพิธีกรรมการส่งดวงวิญญาณชั่วร้ายออกไปจากชุมชนแล้วจะหมัดหน้าที่ของออลังลูตีหรือร่างทรงกิจกรรมในยามค่ำคืนจะมีเพียงพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมาร่วมฉลองกันอย่างสนุกสนาน มีการก่อกองไฟตามจุดต่าง ๆ ในบริเวณของการจัดงาน มีทั้งนั่งรอบกองไฟเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยกันถึงเหตุการณ์ชีวิตและเรื่องราวที่พบเจอทั้งในอดีตและปัจจุบัน บ้างก็ร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน สลับกันตีกลองหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเสียงเป็นจังหวะ แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์และการผ่อนคลายจากการเหน็ดเหนื่อยในการทำงานมาตลอดทั้งปีโดยมีการดื่มสุราและการนำอาหารที่ทำเพื่อเซ่นไหว้ในพิธีมากินเลี้ยงกันอย่างสนุกสนาน

จากการศึกษาเอกสารในเรื่องของการสืบทอดของประเพณี พิธี “แห่เอ็นหล่องโงง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม มีผู้บันทึกไว้ดังนี้

การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาคติคุณธรรมชาวเลมอแกนเน้นที่การถ่ายทอดด้านความเชื่อและพิธีกรรมเช่น "เหนียะเอ็นหล่องโงง" ผ่านพิธีกรรมเด็ก ๆ ที่ได้เห็นผู้ใหญ่และผู้อาวุโสในชุมชนร่วมประกอบพิธีที่สำคัญทุกปี พิธีนี้มีผู้นำพิธีหรือ "โต๊ะหมอ" ซึ่งได้รับการสืบทอดจากหัวหน้าเผ่ามอแกนที่เสียชีวิตแล้ว อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ชุมชนบางแห่งมีขาดแคลนผู้นำพิธี ทำให้ไม่สามารถจัดพิธีเสารวิญญาณบรรพบุรุษและลอยเรือสะเดาะเคราะห์ต่อไป ในทางกลุ่มเด็กชาวมอแกนรุ่นหลังๆ ก็ไม่ได้ให้ความสนใจในพิธีกรรมดังกล่าว และไม่มีใครสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับผู้ที่เข้าร่วมพิธีนี้ ที่เป็นไปได้ในหมู่ผู้ใหญ่และคนชราในชุมชนเท่านั้น ผู้ที่จะได้รับสิทธิ์เป็นผู้นำพิธีหรือโต๊ะหมอจำนวนน้อยเพียง 2-3 คนเท่านั้น ซึ่งความรู้ด้านนี้สามารถเรียนรู้ได้เฉพาะผู้ที่มีความใกล้ชิดในครอบครัวเท่านั้น (สมเกียรติ สัจจารักษ์, 2554, น.168)

ทักษะวัฒนธรรมชาวเล โต๊ะหมอหรือผู้ประกอบพิธีกรรมมีความสำคัญมากในการจัดเตรียมและดำเนินงานพิธีต่าง ๆ รวมทั้ง เป็นสื่อระหว่างโลกมนุษย์กับโลกเหนือธรรมชาติจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเลไม่ว่าจะเป็นชาวมอแกน มอแกลนหรืออูรักลาไ้ยล่วนเป็นพิธีที่เน้นถึงความเป็นชุมชนเครือญาติเน้นเรื่องบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน อย่างกลมกลืนไม่เพียงแต่สำหรับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นแต่ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับโลก เหนือธรรมชาติด้วย ดังนั้นโต๊ะหมอจึงเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์และผลิตซ้ำระบบระเบียบของ ความเป็น

ชุมชนผ่านพิธีกรรมต่างๆหากไม่มีโต๊ะหม้อไม่มีพิธีกรรมแล้วสำนักความเป็นชุมชนคงจะลดลงอย่างมากทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึงการสูญเสียอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและสั่งสมกันมาอย่างยาวนาน (นฤมล อรุโณทัย, 2557, น.227)

จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยามจังหวัดระนองสามารถสรุปความสำคัญที่มาของประเพณี พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” ได้ดังนี้

3. การสืบทอดของประเพณี พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม

พิธีเหน่เอ็นหล่อโบง เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณและสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยสายตา “เป็นพิธีที่น่ากลัว เคยนั่งดูในพิธี แต่ไม่ได้เข้าไปตรงที่มีร่างทรง แม่บอกว่า เป็นวิญญาณ ปู่ย่า ตายายมาเข้าสิง มาทำให้มีความสุข และเอาของไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน ” (ตุน ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์, 2565) ในมุมมองของลูกหลานพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง คือ พิธีที่เป็นการไหว้ ปู่ ย่า ตายายที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว เป็นพิธีกรรมของผู้ใหญ่ มีการเข้าทรงเพื่อขับเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้กับคนที่เข้าร่วมพิธี การมีส่วนร่วมในพิธีของลูกหลานจึงเกิดขึ้นได้น้อยทำได้เพียงการสังเกตเรื่องราวและเหตุการณ์ในการทำพิธี อาจเนื่องด้วยจากมีความกลัวต่อพิธีกรรมเพราะไม่ได้เกิดความเข้าใจในแก่นแท้ของพิธีนี้อย่างแท้จริง ไม่มีการบันทึกหรือสอนอย่างเป็นทางการจากผู้ใหญ่ การสร้างความเข้าใจต่อลูกหลานจึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก อาจต้องบ่มเพาะและปลูกฝังโดยการให้ลูกหลานได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในพิธี และเกิดการซึมซับถึงความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีผ่านการบอกเล่าของคนใกล้ชิดหรือญาติผู้ใหญ่ในช่วงของการจัดพิธี การเรียนรู้ในประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบงจึงเน้นการสังเกตและจดจำเป็นหลัก เป็นการสืบทอดด้วยประสบการณ์โดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่หากครอบครัวเป็นนักดนตรี ลูกหลานก็จะสืบทอดต่อไปบทบาทหน้าที่ของนักดนตรี หรือหากครอบครัวได้ทำหน้าที่ในด้านใด ลูกหลานก็จะมีความถนัดในด้านนั้นไปด้วย

ผู้อาวุโสในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนและร่างทรงจึงเป็นแกนนำหลักในการจัดเตรียมสิ่งของในพิธีตรวจสอบไม่ให้เกิดความบกพร่อง องค์ความรู้หลักจึงอยู่ที่ผู้อาวุโสในชุมชนซึ่งมีจำนวนเพียงไม่กี่คนเท่านั้น การเข้าถึงองค์ความรู้ที่แท้จริงจึงเป็นเรื่องยากสำหรับลูกหลานมอแกนในรุ่นใหม่ๆ ยิ่งด้วยปัจจัยทางสังคมที่กำลังกลืนกินวิถีชีวิตของมอแกน กลืนกินเรื่องของความเชื่อที่มีต่อร่างทรงวิธีการขับเป่าโรคภัยไข้เจ็บ เด็กมอแกนรุ่นใหม่ได้เข้ารับการศึกษามากขึ้น “นี่ก็ไม่ได้มีใครสอนเป็น

เรื่องเป็นราวเลยนะ ส่วนใหญ่ไม่มีการสอนลูกหลานหรอก เน้นบอกให้ดูให้จำ เด็กเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยสนใจ ไม่ค่อยเชื่อในสิ่งที่บอกที่สอน ” (หยอย ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์, 2565) ความสนใจในด้านประเพณีพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบริงจึงยิ่งลดน้อยลง ซึ่งแน่นอนว่าประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงเป็นประเพณีที่มีมายาวนานและมีคุณค่าต่อกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และในปัจจุบันพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบริงในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ไม่ได้ถูกจัดมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากขาดผู้นำในการทำพิธี ยิ่งส่งผลให้เห็นได้ถึงปัญหาของการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเด็กมอแกนรุ่นหลังไม่รู้จักประเพณีนี้ เนื่องจากไม่ได้เกิดเรียนรู้และสัมผัสกับประเพณีพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบริง

หากมองในภาพอนาคตประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงจะต้องพบกับปัญหาไร้ผู้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งหากปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไขในปัจจุบัน ไม่มีการจัดประเพณี ไม่มีการรวบรวมข้อมูลเอาไว้ในรูปแบบของลายลักษณ์อักษร และไม่มีแม้กระทั่งการบอกเล่าเรื่องราวให้ลูกหลานได้เข้าใจอย่างแท้จริง ประเพณีที่มีมายาวนานและมีคุณค่าต่อกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนจะหลงเหลือเพียงร่องรอย ของความเชื่อ ที่มีเพียงศาลและเสาหล่อโบริงที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ตัวแทนวิญญาณบรรพบุรุษที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

2. จากการจัดการความรู้ศึกษาโดยใช้ทฤษฎี SECI เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโบริง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ให้ตรงตามวัตถุประสงค์มีกระบวนการดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 ตารางแสดงแผนกิจกรรมในการจัดการความรู้โดยใช้ทฤษฎี SECI

แผนกิจกรรม	ลำดับที่	รายละเอียด	หมายเหตุ
S = การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization)	1	แนะนำตัวพูดคุยทำความรู้จักกับชุมชน	สร้างความไว้วางใจ ปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งในชุมชน
	2	สร้างความคุ้นเคยกับชุมชน	
	3	เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน	
	4	เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน	
	5	ศึกษากลุ่มเป้าหมายในชุมชน	สร้างและพัฒนาเครื่องมือแบบสัมภาระ
	6	นำเครื่องมือแบบสัมภาระเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบรายบุคคล	
	7	นำแบบเครื่องมือแบบสัมภาระเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบกลุ่ม	
	8	จัดเตรียมพิธีเหนือเอ็นหล่อโอง	
E = การสกัดความรู้ออกจากบุคคล (Externalization)	9	จัดพิธีเหนือเอ็นหล่อโอง	บันทึกถ่ายภาพ
	10	นำข้อมูลทั้งจากการวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในรูปแบบตัวอักษรและพัฒนาสื่อพิธีเหนือเอ็นหล่อโอง	เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจน
C = การรวบรวมความรู้ (Combination)	11	นำสื่อให้ชุมชนมอแกนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน	ดำเนินการติดต่อหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อนำสื่อเผยแพร่
I = การผนึกฝังความรู้ (Internalization)	12	นำสื่อติดต่อหน่วยงานราชการต่าง ๆ ของ จังหวัดระนอง โดยเริ่มจากโรงเรียนเกาะพยาม เพื่อนำองค์ความรู้จัดเก็บให้แก่เด็กมอแกนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ศึกษา	

กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่จำนวน 8 สัปดาห์ โดยแบ่งออกเป็น การสร้างความไว้วางใจ ปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อการสร้างความรู้ความคุ้นเคย จำนวน 4 สัปดาห์ และการเก็บข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้พิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง 4 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 ของการลงพื้นที่ในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ 3 ครั้ง/สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์ “แนะนำตัวพูดคุยทำความรู้จักกับชุมชน โดยเป็นขั้นเริ่มต้นในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

ภาพประกอบ 8 ภาพผู้วิจัยและเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยเริ่มสร้างความสัมพันธ์จากการสร้างความประทับใจ โดยเริ่มจากการแต่งตัวอย่างเรียบง่าย สะดวกและเหมาะสมกับสถานที่ ไม่แต่งตัวเป็นทางการจนชุมชนเกิดความกังวล ใช้คำพูดทักทายทางที่เป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส กล่าวทักทายสวัสดิ์ ยกมือไหว้คนในชุมชน ใช้ถ้อยคำพูดจาที่เข้าใจง่ายไม่เป็นทางการ เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเข้าใจได้ง่าย และแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แบ่งแยกความเป็นชาติพันธุ์พร้อมทั้งการแสดงความมีน้ำใจต่อชุมชนโดยการนำสิ่งของไปแจกเด็ก ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในขั้นเริ่มต้น

ครั้งที่ 2 เมื่อชุมชนได้เคยเห็นหน้าผู้วิจัยแล้วจึงเกิดการทักทายในการพบเจอกันครั้งที่ 2 จึงเป็นขั้นตอนการแนะนำตัวเองว่าผู้วิจัยเป็นใคร มาจากไหน เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักผู้วิจัยมากขึ้น เช่น “สวัสดิ์ค๊ะ หนูชื่อ หมิว นะคะ วันก่อนได้เข้ามาที่นี่แล้วจำหนูได้ไหมคะ” ตามด้วยการ

พูดคุยถึงชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ และบอกเล่าแลกเปลี่ยนถึงอาชีพการเป็นอยู่ของผู้วิจัยเอง เพื่อสร้างความไว้วางใจและรู้จักตัวตนของผู้วิจัยมากขึ้น

ครั้งที่ 3 เมื่อชุมชนรู้จักตัวตนของผู้วิจัยมากขึ้นจึงเกิดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยจึงสามารถพูดคุยหรือสอบถามข้อมูลอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงแจ้งวัตถุประสงค์ว่ามาทำอะไร เพื่ออะไร และชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรในการให้ข้อมูลในครั้งนี้ เช่น “ตอนนี้หนูกำลังศึกษาปริญญาโทอยู่นะคะ ได้เคยอ่านพบเจอถึงเรื่องราวพิธีเหนเอ็นหล่อโบงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เป็นพิธีที่สำคัญมาก พอจะเล่าให้หนูฟังได้ไหมว่ามีการจัดพิธีกันยังไง จัดวันไหนบ้าง หนูสนใจเก็บข้อมูลเพื่อบันทึกประเพณีเหนเอ็นหล่อโบงเอาไว้ให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้ศึกษาค่ะ” ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพิธีเหนเอ็นหล่อโบงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมาก่อน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสนใจในหัวข้อที่แลกเปลี่ยนความรู้กันในเบื้องต้น

สัปดาห์ที่ 2 ของการลงพื้นที่ในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ 2 ครั้ง/สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์ “สร้างความคุ้นเคยกับชุมชน” เมื่อผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของพิธีเหนเอ็นหล่อโบงไปแล้วจากสัปดาห์แรก ผู้วิจัยจึงมีการพูดคุยกับบุคคลหลาย ๆ กลุ่มในชุมชนให้มากขึ้น เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เจาะจงและไม่เจาะลึก เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและเก็บข้อมูลพื้นฐานของพิธีเหนเอ็นหล่อโบงไปในขณะเดียวกัน

ภาพประกอบ 9 ภาพผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพิธีเหนเอ็นหล่อโบง

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลแบบไม่เจาะจง เป็นการสอบถามทั่วไปในเรื่องของพิธีเหนเอ็นหล่อโบง เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นในปัจจุบัน โดยได้ข้อมูลเบื้องต้นมาดังนี้

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 1 “พิธีหล่อโองเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ และให้ความสนุกสนานกันในพี่น้องมอแกน เมื่อก่อนจัดทุกปีแต่ตอนนี้ไม่ได้จัดพิธีมานานแล้ว ไม่มีคนนำพิธี พี่น้องมอแกนก็ออกไปอยู่ข้างนอกกันเยอะ เมื่อไม่ได้จัดในหมู่บ้านก็เลยเจ็บป่วยกันบ่อย”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 2 “เคยเข้าร่วมพิธีเมื่อนานแล้ว อาการเจ็บปวดตามตัวก็หายดีขึ้น เมื่อให้ออลั้งลูตีปัดเป่าให้ แต่ช่วงหลังมานี้ไม่ได้มีการจัดพิธีเพราะไม่มีใครนำจัด บางคนก็ไม่ว่าง แต่ได้ระลึกถึงตลอด อยากให้จัดอีกนะ จะได้มีแต่เรื่องดี ๆ ในหมู่บ้าน”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 3 “รู้แค่เพียงว่าเป็นพิธีที่น่ากลัว มีการทรง การไหวผี แม่เคยพาเข้าไปไหวคนที่เข้าทรงปัดเป่าสิ่งไม่ดี เมื่อกกลางคืนก็จะมีการจุดกองไฟเล่นกันสนุกสนาน แต่ตนเองนั่งดูเฉย ๆ ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอะไรเพราะยังรู้สึกกลัวอยู่”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 4 “เป็นพิธีที่มีทุกปี เมื่อก่อนจัดกันสนุกมาก พี่น้องมอแกนทั้งรำทั้งกินกันสนุกสนาน เมื่อก่อนนี้จัดกันหลายวันนะ บนเนินนั่นแหละ แต่ช่วงหลังนี้มาไม่ได้จัดกันเลยด้วยหลาย ๆ อย่างมันเปลี่ยน”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 5 “เป็นการไหวปู่ ย่า ตา ยาย ที่เสียชีวิตแล้ว เขาของมาเช่นไหวเขาจะได้อุปการะลูกหลาน ไม่เจ็บไม่ป่วย ออกทะเลก็หาหอยหาปูได้ ปลอดภัย”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 6 “เป็นพิธีที่จัดขึ้นไหวปู่ย่า ตา ยาย จัดขึ้นปีละครั้ง รวมพี่น้องมอแกนมาสนุกสนานกัน เหมือนได้หยุดพักผ่อนสนุกกัน ”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 7 “เมื่อก่อนตรงศาลานั้นเขาจัดพิธีเหน็บโองโองกัน ไหว้ตา ยาย พอตอนกลางคืนก็ออไฟร้องเพลงกันสนุก”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 8 “ตอนนี้ไม่มีคนทรงแล้ว ลูกหลานคนทรงเองก็อยู่ที่อื่น ไม่มีแล้วพิธีนี้ เด็ก ๆ มันก็ไม่ใช่จักษุหรือว่าพิธีอะไร มีแต่คนแก่ ๆ นี่แหละที่รู้จัก”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 9 “พิธีเหน็บโองโอง เป็นพิธีสำคัญมากนะ เดี่ยวนี้หาหอยหาปลาไม่ได้ ก็เพราะไม่ได้จัดพิธีนี้แหละ คนในหมู่บ้านก็ป่วยกันบ่อย ใครไม่เชื่อแต่เชื่อนะ”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 10 “เป็นพิธีที่จัดทุกปี บัดเป่าสิ่งไม่ดีออกจากหมู่บ้าน บรรพบุรุษเรา ที่ตายไปก็จะมาสื่อสารกับเราผ่านร่างทรง แต่ตอนนี้ไม่มีร่างทรงในการทำพิธี เพราะเสียไปเมื่อหลายปีก่อน พิธีก็ไม่ได้จัดขึ้นอีกเลย หมู่บ้านเลยมีแต่ความวุ่นวาย”

ครั้ง 2 ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลแบบไม่เจาะจง เป็นการสอบถามทั่วไปในเรื่องของพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบง เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นในปัจจุบัน โดยได้ข้อมูลเบื้องต้นมาดังนี้ ตัวอย่าง เช่น

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 11 “ปกติมีการจัดพิธีทุกปีนะ แต่ไม่ได้จัดมาหลายปีแล้ว จัดไหว้บรรพบุรุษบัดเป่าสิ่งไม่ดี เคยพาลูกชายเข้าพิธี 2-3 ครั้ง ก็สนุกดีนะได้เจอบุญตา ๆ พี่น้อง คนที่ออกไปทำงานข้างนอกก็ได้กลับมาบ้างไม่ได้กลับมาบ้าง พอไม่ได้จัดนานเข้าออกเรือหาปลาหาหอยก็หาได้ไม่เยอะ แต่เมื่อก่อนตอนได้จัดพิธีไม่เป็นแบบนี้ ได้หอย ปู ปลามาเยอะ”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 12 “ปกติอยู่เกาะเหลา ที่เกาะเหลาไม่มีการจัดพิธี หากจะมาร่วมพิธี ต้องมาร่วมที่เกาะพยาม ตอนทำพิธีก็ตั้งแต่รุ่งเช้าไป เชื่อกันว่าบรรพบุรุษมีจริง เพราะส่วนใหญ่ร่างทรงทำนายตรงกับเหตุการณ์ชีวิตลูกหลานที่เข้าไปขอพรและบัดเป่าสิ่งไม่ดี ช่วงเช้าก็จะทำอาหารเตรียมกันเต็ม ช่วงค่ำก็พี่น้องนั่งคุยนั่งกินกันสนุกสนาน”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 13 “คนทรงเสียชีวิตไปหลายปีแล้ว จึงไม่มีใครนำพิธี ลูกหลานที่จะสืบทอดก็ออกไปนอกเกาะกันหมด เรื่องแบบนี้บางคนก็ไม่เชื่อ บอกว่าบ้ามอแกนเป็นบ้ามาไหว้ผี แต่เราก็เชื่อของเราบรรพบุรุษเรา นี่พอไม่ได้จัดคนในหมู่บ้านก็ป่วยกันเยอะ ตอนนี้ลูกหลานก็ไม่รู้จักหรือประเพณีบรรพบุรุษของตัวเอง”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 14 “ไม่แน่ใจว่าพิธีนี้ไม่ได้จัดมาที่ปีแล้ว ตั้งแต่คนทรงเสียชีวิตก็ไม่มีใครคนนำพิธี ลูกหลานก็ไม่ได้สืบทอดต่อ ไปทำงานกันอยู่ทีอื่น เมื่อก่อนจัดกันทุกปี ปีละครั้ง รวมลูกหลานกันสนุกสนาน ทำของกินของไหว้กันหลายอย่าง ดีนะ”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 15 “แม่เคยพาเข้าไปตอนทำพิธี ตอนนั้นกลัวมาก เขาให้ขนมกับผลไม้มากินด้วย แล้วก็นั่งดูเค้าตีกะละมังกันจนดึก”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 16 “เป็นเหมือนวันรวมญาติพี่น้องมาทำพิธีไหว้บรรพบุรุษ ช่วยกันทำข้าวของไหว้ บ้านใครมีอะไรก็เอามาช่วย ๆ กัน แต่พิธีเหน่เอ็นหลอโบงไม่ได้จัดมาหลายปีแล้วนะ พี่น้องบางคนก็ไม่ได้กลับมาบ้าน บางคนก็ไม่ได้เจอกันเลย”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 17 “ตั้งแต่มาอยู่เกาะพยายามก็ไม่ได้มีการจัดพิธีเลยนะ เมื่อก่อนอยู่เกาะเหลา พอถึงวันหลอโบงก็นั่งเรือมากับพี่น้องเกาะเหลา มาร่วมพิธี มาสนุกสนานกันตอนกลางคืน แต่ตอนนี้พอที่เกาะพยายามไม่ได้จัดก็ไม่ได้ทำพิธีอีกเลย”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 18 “จัดขึ้นยากแล้วพิธีเหน่เอ็นหลอโบง ลูกหลานออกจากเกาะไปก็เยอะ ไม่มีใครว่างได้กลับมาที่เกาะหรอก บางคนก็ไปมีครอบครัว เด็กรุ่นหลังก็ไม่รู้จักค่านับถืออย่างอื่นกันหมดแล้ว”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 19 “เป็นพิธีไหว้บรรพบุรุษ แสดงความเคารพนับถือต่อวิญญาณ มีการเซ่นไหว้อาหารคาวหวาน เพราะถ้าทำแล้วจะดี ในหมู่บ้านก็จะปลอดภัย หาบปลา ก็จะงายทะเลป่าไม้ก็จะอุดมสมบูรณ์”

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนคนที่ 20 “จะมีร่างทรงที่สามารถสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษเรา บัดเปาโรคภัยให้คนที่เจ็บป่วย และบัดเปาสั่งไม่ดีให้ออกไปจากหมู่บ้าน”

จากการบอกเล่าของคนในชุมชนสัปดาห์ที่ 2 สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า พิธีเหน่เอ็นหลอโบงเป็นพิธีเดียวในการสะท้อนถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่เคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ สะท้อนให้เห็นประเด็นเกี่ยวกับพิธีเหน่เอ็นหลอโบงด้านความเชื่อได้ 3 มิติดังนี้ มิติที่ 1 เชื่อว่าพิธีเหน่เอ็นหลอโบงเป็นพิธีการไหว้บรรพบุรุษที่ได้เสียไป เป็นการติดต่อกับวิญญาณ มิติที่ 2 เชื่อว่าพิธีเหน่เอ็นหลอโบงเป็นการบัดเปาสั่งไม่ดีในหมู่บ้าน รักษาอาการเจ็บป่วยของลูกหลาน มิติที่ 3 เชื่อว่าพิธีเหน่เอ็นหลอโบงเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงถึงความผูกพันการยึดโยงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนให้รวมตัวกันในการจัดพิธี การบอกเล่าสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับประเพณีเหน่เอ็นหลอโบงที่ไม่ได้ถูกจัดมาเป็นระยะเวลาานาน เนื่องจากขาดผู้สืบทอดหรือผู้นำในการทำพิธี ส่งผลให้เด็กรุ่นหลังไม่รู้จักพิธีกรรมของตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเบื้องต้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและปัญหาในชุมชน ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตการเป็นอยู่ บริบทสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเพื่อเป็นการประกอบการวิเคราะห์ในข้อมูลให้มากยิ่งขึ้น

สัปดาห์ที่ 3 ของการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ 2 ครั้ง/สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์ “เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน” ผู้วิจัยได้สร้างความสนิทสนมและสร้างความไว้วางใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน นอกจากการสอบถามในหัวข้อเรื่องพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงแล้ว ผู้วิจัยยังต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบทการเป็นอยู่อาศัยและการใช้ชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทุก ๆ มิติของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเริ่มจากการเรียนรู้วิถีชีวิตของเด็ก ๆ กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เนื่องจากสามารถสร้างความไว้วางใจได้ง่ายมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพื่อเป็นการนำไปสู่การพูดคุยกับกลุ่มผู้หญิง กลุ่มผู้ชาย กลุ่มสูงอายุ ในลำดับถัดไป

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์การเรียนรู้ของเด็ก ๆ กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เนื่องจากในชุมชนมอแกนปัจจุบันได้มีผู้ให้ความช่วยเหลือ และครูอาสาสมัคร สอนเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในระดับปฐมวัย-ระดับประถมศึกษา โดยผู้ให้ความช่วยเหลือมีความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน จึงส่งผลให้การเรียนรู้ในด้านประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา ถูกเปลี่ยนไปจากความเชื่อเดิมในการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน จากการสอบถามและสำรวจของผู้วิจัย แสดงให้เห็นได้ว่าเด็กมอแกนในรุ่นหลัง ไม่ได้มีความเชื่อในบรรพบุรุษหรือการนับถือผีแบบมอแกนรุ่นพ่อ-แม่ แต่กลับเชื่อในศาสนาที่ทางกลุ่มอาสาสมัครได้สอน การแทรกแซงในเรื่องของศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กรุ่นหลังไม่รู้จักวัฒนธรรมและประเพณีของตนเอง

ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์และร่วมพูดคุยกับกลุ่มผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เนื่องจากผู้ชายมีหน้าที่ออกเรือไปจับสัตว์ทะเล ผู้หญิงจึงมีหน้าที่ในการอยู่บ้านเลี้ยงลูก แกะหอย ตากปลา เพื่อเป็นการถนอมอาหารไว้สำหรับกินและนำไปขายชาวบ้านบนเกาะพยายาม ซึ่งรายได้ไม่ได้สูงมากนัก บางครอบครัวในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้มีการเปิดร้านขายของจำพวกอาหารแห้ง กาแฟซอง ขนม เพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มเติมแต่เป็นเพียงส่วนน้อยของชุมชน และสิ่งที่น่าเป็นกังวลในชุมชนคือกลุ่มมอแกนที่ว่างงานมักมีการจับกลุ่มเล่นการพนัน โดยมีเด็ก ๆ ในชุมชนนั่งดูอยู่บริเวณด้านข้างด้วย

สัปดาห์ที่ 4 ของการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ 2 ครั้ง/สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์ “เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน” ผู้วิจัยได้เป็นที่รู้จักและได้รับความไว้วางใจจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมากขึ้น โดยสามารถรับรู้ได้จากรู้จักการแบ่งปัน ความมีน้ำใจที่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่ได้มอบให้แก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไปด้วย

ภาพประกอบ 10 ภาพผู้หญิงชาติพันธุ์มอแกนกำลังซ่อมแห

ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน

ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยได้เข้าเรียนรู้การในเรื่องของการหาเงินหรืออาชีพของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมากขึ้น โดยการพูดคุยกับหัวหน้าหลักของแต่ละครอบครัวนั้นคือ ผู้ชายกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ในการลงพื้นที่ครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปได้อย่างชัดเจน นั่นคือ มอแกนไม่ได้มีอาชีพหลักแค่การออกเรือจับสัตว์ทะเลเพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่ยังมีอาชีพรับจ้างใช้แรงงานต่าง ๆ บนเกาะและนอกเกาะพยาม เพราะมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการต้องซื้อน้ำมันเติมเรือเพื่อจะได้ออกไปหาสัตว์ทะเลมาขาย โดยเรือที่ใช้ประกอบอาชีพในปัจจุบันก็ได้เป็นเรือของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเองเหมือนในอดีต แต่เป็นเรือของนายทุนที่เปิดร้านขายอาหารสัตว์ทะเลบนเกาะพยาม รายได้จากการจับสัตว์ทะเลจึงไม่ได้กำไรมากนักจึงเป็นสาเหตุให้มอแกนต้องออกไปขายแรงงานเพื่อแลกกับเงิน การทำงานหนักจึงส่งผลไปยังกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนผู้ชายบางกลุ่ม ที่มีความเชื่อว่าการดื่มสุราก็จะเป็นเหมือนการกระตุ้นร่างกายให้มีแรงในการทำงาน หากไม่ได้กินก็จะมีไม่มีแรง เมื่อการดื่มสุราก็กลายเป็นเรื่องปกติสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ความเชื่อผิด ๆ เช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่น่ากังวลต่อการดำรงชีวิตและเด็ก ๆ ในชุมชน

ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ซึ่งมีจำนวนเพียงไม่กี่คนในชุมชน กิจกรรมหลักคือการดูแลความสะอาดของบ้านเป็นหลัก และสิ่งที่ผู้สูงอายุเป็นกังวลมากที่สุด นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของตนเองและลูกหลานตนเอง การที่ลูกหลานตนเองต้องออกจากชุมชนไปใช้แรงงานตามจังหวัดอื่น ๆ การกลับบ้านถือได้ว่าเป็นเรื่องยากสำหรับคนที่ตัดสินใจออกไปแล้ว เพราะอาจมีการใช้ชีวิตครอบครัวยุคกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน บางคนก็อาจจะยังไม่มีเงินพอที่จะกลับมาหา การเคารพปู่ย่าตายายที่ตายไปก็อาจจะไม่ได้เป็นเหมือนคนรุ่นเก่า หากคนรุ่นเก่าเสียชีวิตไปก็อาจจะไม่หลงเหลือความเป็นมอแกนอีกเลย

จากสัปดาห์ที่ 3-4 ในวัตถุประสงค์ “เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน” ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากชุมชนในการพูดคุย ให้ข้อมูล เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เพียงแค่ข้อมูลเรื่องของพิธีประเพณีเหน็บเหน็บล่องโอบ แต่เป็นเรื่องราวที่สะท้อนถึงความรู้สึกทั้งที่เกิดขึ้นในอดีตและชีวิตประจำวัน ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงมุมมองของการใช้ชีวิต ความคิด ความต้องการ ทัศนคติ ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมากยิ่งขึ้น

สัปดาห์ที่ 5 ของการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์ “ศึกษากลุ่มเป้าหมายในชุมชน”

จากการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพิธีเหน็บเหน็บล่องโอบ ในระยะการลงพื้นที่ 4 สัปดาห์ ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีเหน็บเหน็บล่องโอบรายบุคคล ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สืบทอดโดยเชื้อสายของออลังลูตี ซึ่งมีจำนวน 2 คน และบุคคลในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีเหน็บเหน็บล่องโอบมากกว่า 3 ครั้ง จำนวน 15 คน เพื่อให้มั่นใจถึงประสบการณ์ในการให้ข้อมูลและให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของประเพณีเหน็บเหน็บล่องโอบโดยกระจายกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 ช่วงอายุ Baby Boomer /Generation X /Generation Y

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายให้มากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างความไว้วางใจ และได้พูดคุยสอบถามถึงลำดับการสืบทอดและปัญหาการสืบทอดที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน พบว่าในการจัดพิธีเหน็บเหน็บล่องโอบกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมีความเชื่อว่า ออลังลูตีหรือร่างทรง เป็นเหมือน

ผู้นำทางจิตวิญญาณในการสื่อสารกับบรรพบุรุษ และในขณะเดียวกันก็เป็นตัวแทนของลูกหลานที่จัดของเซ่นไหว้ในพิธีเพื่อแสดงการระลึกถึงต่อบรรพบุรุษ ออลังลูตีจึงต้องเป็นผู้ที่เคยผ่านการเข้าทรงสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษมาก่อน ปฏิบัติตัวดี ต้องได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน มีความไวเนื้อเชื้อใจในบุคคลที่จะนำพิธี โดยออลังลูตีคนเก่าจะเป็นผู้เลือกลูกหลานของตนเองที่จะทำหน้าที่สืบทอดเป็นออลังลูตีคนใหม่ต่อไป

“ผู้จะรับเป็นออลังลูตีไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ ต้องเป็นคนที่พี่น้องมอแกนไวใจ แต่ตอนนี้ไม่ได้จัดพิธี เหนเอ็นหล่อโบงมาหลายปี ลูกหลานก็ออกไปทำมาหากินต่างถิ่นไม่ได้กลับเกาะ หลายอย่างบนเกาะก็เปลี่ยนไป เลยไม่ได้มีการจัดพิธีตั้งแต่ออลังลูตีคนเก่าเสียชีวิต” (ก้อย ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

“ไม่ใช่เรื่องง่ายในการจะนำพิธี เพราะหากทำไม่ดีของต่าง ๆ ก็จะต้องอยู่ที่ร่างทรง ของไม่ดีก็จะอยู่ในชุมชน คนจะเป็นออลังลูตีได้ต้องอยู่คุ้นเคยกับพิธี ปฏิบัติตัวดี ตอนนี้ก็ไม่ได้มีคนสืบทอดต่อ พิธีเหนเอ็นหล่อโบงก็เลยไม่ได้จัด มอแกนรุ่นหลัง ๆ ก็ออกไปทำงานที่อื่นกันเยอะ ไม่ค่อยได้กลับบ้านกัน” (มิชิ ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

สัปดาห์ที่ 6 ของการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์ “นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบรายบุคคล”

เมื่อเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายบุคคล โดยเน้นกระบวนการการเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์เป็นหลักซึ่งกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างความรู้ เพื่อให้ทราบถึงความรู้สึกและบริบทในช่วงนั้นของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ฝังลึกไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Tacit to Explicit) โดยผู้วิจัยจะต้องเปรียบเทียบความจริงของข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ เช่น การถามในหัวข้อของช่วงที่ 1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

“เคยเข้าร่วม ทุกครั้งที่มีการ เดือน 5 ของทุกปีได้มีการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบง 7 วัน 7 คืน เป็นพิธีการไหว้บรรพบุรุษ มีพิธีการเข้าทรงปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ลูกหลาน เพื่อให้ลูกหลานอยู่กันแบบมีความอุดมสมบูรณ์และมีความสุข มีการรำ การตีกลองกันอย่างสนุกสนาน ลูกหลานได้มารวมตัวกันไหว้เส้าหล่อโบง แต่ปัจจุบันไม่ได้จัดพิธีเพราะออลังลูตีหรือผู้นำทางจิตวิญญาณได้

เสียชีวิตและไม่มีผู้สืบทอด พิธีหลาย ๆ อย่างก็มีการเปลี่ยนไปบ้างตามสภาพ จนตอนนี้ได้กรุณหลังไม่รู้จักประเพณีนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากังวลเพราะลูกหลานจะไม่รู้จักบรรพบุรุษของตนเอง” (ยีนาททะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

“เคยเข้าร่วม ในการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโง เป็นพิธีการไหว้จากบรรพบุรุษ มีการเข้าทรง ร้องรำทำเพลงกันสนุกสนาน จัดขึ้นในเดือนห้า ไม่ต้องออกทะเล โดยตนเองได้ร่วมพิธีมาตั้งแต่แต่เด็ก แต่ในปัจจุบันไม่มีการจัดพิธีมาเกือบ 10 ปี เพราะขาดผู้นำ ขาดผู้สืบทอดดออลังคูตีหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ทำให้มอแกนรุ่นหลังเกิดความแตกแยก หาดอาหารทะเลยากขึ้น หากเป็นไปได้ก็ยังคงอยากให้มีการจัดพิธีขึ้น เพื่อให้ลูกหลานรุ่นหลังได้รู้จักพิธีเห่นเอ็นหล่อโงของชาติพันธุ์ตนเอง” (สมโชค ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

“เคยเข้าร่วม ตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ รู้จักประเพณีเห่นเอ็นหล่อโงเคยได้นั่งดูในตอนเด็ก เพราะในตอนนั้นตนเองรู้สึกว่าเป็นพิธีที่น่ากลัว มีการเข้าทรงไล่ผีและไหว้ของกินต่าง ๆ แต่เมื่อโตขึ้นก็ได้รู้ว่าเป็นพิธีการไหว้บรรพบุรุษ โดยตอนเด็กจะต้องช่วยผู้ใหญ่ทำของกินในช่วงกลางวัน ในตอนทำพิธีและกลางคืนผู้ใหญ่จะนำร้องเพลง มีการตีกลองและรำกันเป็นวงกลมโดยแม่เคยพาเข้าไปรำด้วยในตอนนั้น แต่พิธีเห่นเอ็นหล่อโงไม่ได้จัดมาหลายปีแล้ว ซึ่งตนเองก็อยากให้กลับมาจัดอีกครั้ง เพราะจะได้สนุกกับเพื่อน ๆ ในงานด้วย (แก้ม ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565)

จากข้อมูลตัวอย่างจะเห็นได้ว่า การให้ข้อมูลไม่ได้เป็นการถามตอบ แต่เป็นการบอกเล่าเรื่องราวพร้อมบริบทของแต่ละบุคคล โดยผู้วิจัยต้องสอบถามให้เจาะลึกยิ่งขึ้นตามหัวข้อที่แบบสัมภาษณ์กำหนด เพื่อเป็นการเล่าเรื่องราวแบบต่อเนื่อง ซึ่งจากการให้ข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ทางด้านของความเชื่อในการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโงนั่นคือ เป็นพิธีการไหว้บรรพบุรุษ เครื่องมือแบบสัมภาษณ์จึงเป็นเหมือนการกำหนดหัวข้อเพื่อให้ตรงประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยผู้วิจัยต้องจับประเด็นเพื่อถามคำถามที่เจาะลึกรายละเอียดให้ได้มากยิ่งขึ้นและนำข้อมูลสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตั้งสมมติฐาน จากคำถามและหัวข้อแบบสัมภาษณ์ต่าง ๆ ตามที่กำหนด เพื่อนำข้อมูลไปตรวจสอบในการสัมภาษณ์แบบกลุ่มอีกครั้ง

สัปดาห์ที่ 7 ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์ “นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูล จากกลุ่มเป้าหมายแบบกลุ่ม” จากการเก็บข้อมูลรายบุคคลผู้วิจัยสามารถคัดกรองข้อมูลที่เป็นจริง มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันแบบรายกลุ่ม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลให้เป็นจริงที่สุด ซึ่งจะนำข้อมูล มาวิเคราะห์จัดเตรียมในการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองขึ้นอีกครั้ง

ภาพประกอบ 11 ภาพผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

นำแบบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบรายกลุ่ม การ สัมภาษณ์แบบกลุ่มผู้วิจัยใช้การโยนคำถามจากแบบสัมภาษณ์รายบุคคล โดยใช้ข้อมูลจากการคัด กรองข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจากการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อให้เกิดประเด็นการถกเถียงกัน ในกลุ่มสัมภาษณ์ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดไปในทิศทางเดียวกัน มีความแตกต่างในเรื่องของบริบทแต่ละ บุคคลที่เคยได้พบเจอประสบการณ์ โดยผู้สูงอายุมีชุดข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงความดั้งเดิมของ ประเพณี มีรายละเอียดบางอย่างที่ในปัจจุบันไม่มี เช่น “เมื่อก่อนดั้งเดิมจัดพิธีหน้าอ่าวเขาควาย แต่มีปัญหาเรื่องที่มีมอแกนจึงย้ายมาตั้งถิ่นฐานบริเวณอ่าวใหญ่ตรงนี้ สร้างศาลาศาลาบรรพบุรุษ ใหม่ ตอนนั้นป่า ทะเลอุดมสมบูรณ์มาก เสาหล่อโองก็ใช้ไม้ท่อนใหญ่ ของเช่นไผ่ที่สำคัญที่ต้องมี ก็เป็นเต่าทะเล ขาดไม่ได้” (ชาย ทะเลเล็ก, สัมภาษณ์ 2565) การไหว้ด้วยเต่าทะเล ที่แสดงถึงความ อุดมสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นการไหว้ไก่เนื่องจากบริบทและสภาพการเป็นอยู่ที่ เปลี่ยนแปลงไป การสัมภาษณ์แบบกลุ่มจึงเป็นเหมือนการตรวจสอบข้อมูลและทำให้เห็นความ เปลี่ยนแปลงของประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นส่วนช่วยในการจัดกระทำ วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนถัดไป

สัปดาห์ที่ 8 ผู้วิจัยพูดคุยเรื่องการจัดเตรียมของในการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบง เมื่อได้ข้อมูลต่าง ๆ จากการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สรุปและรวบรวมข้อมูลรายละเอียดในการจัดพิธีจากการสัมภาษณ์ไปพูดคุยกับคนในชุมชนอีกครั้งเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและจัดเตรียมในการจัดประเพณีพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบง โดยได้มีการวางแผนการแบ่งหน้าที่ผู้หญิงหญิงและผู้ชายในชุมชนโดยการแสดงความคิดเห็น พูดคุย ตกลงซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคี รวมไปถึงเรื่องของการแก้ไขปัญหาในการขาดออลังลูตีหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ เนื่องจาก การจะเป็นผู้นำในการทำพิธีจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพราะจะต้องเชื่อมั่นว่าผู้นำทางจิตวิญญาณนั้นสามารถสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษได้จริงกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในชุมชนจึงได้พูดคุยและปรึกษา การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการที่จะต้องไปรับออลังลูตีที่เป็นเครือญาติกันมาจากอีกเกาะหนึ่ง นั่นคือเกาะช้าง จังหวัดระนอง

ในการไปรับออลังลูตีที่เกาะช้าง จังหวัดระนอง เป็นการเดินทางไปรับโดยไม่ได้มีการนัดหมายล่วงหน้ากับออลังลูตี เนื่องจากไม่มีเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร การพบปะพูดคุยกันจึงต้องเป็นการเดินทางไปหาที่เกาะช้างเท่านั้น ผู้วิจัยได้เดินทางไปกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ใช้เวลาในการเดินทางด้วยเรือโดยประมาณ 40 นาที ในขณะที่การเดินทางด้วยเรือผู้วิจัยยังคงสอบถามความรู้อื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกนในอดีตถึงปัจจุบัน จึงเป็นการเดินทางที่เป็นการเล่าเรื่องราวที่สามารถนำมาประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลได้เพิ่มเติม

ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมไปรับออลังลูตีหรือผู้นำทางจิตวิญญาณที่เกาะช้าง โดยไม่ได้มีการนัดหมายล่วงหน้ากับออลังลูตี เนื่องจากไม่มีเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร การพบปะพูดคุยกันจึงต้องเป็นการเดินทางไปหาที่เกาะช้างเท่านั้น ในขณะที่การเดินทางด้วยเรือผู้วิจัยยังคงสอบถามความรู้อื่น ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกนในอดีตถึงปัจจุบัน จึงเป็นการเดินทางที่เป็นการเล่าเรื่องราวที่สามารถนำมาประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลได้อีกด้วย เมื่อถึงจุดหมายเกาะช้างพบว่าออลังลูตีไม่อยู่บ้าน ต้องใช้เวลาในการรอประมาณ 2-3 ชั่วโมง ผู้วิจัยจึงใช้เวลานี้ในการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีเครื่องมือในการสัมภาษณ์ โดยการตั้งคำถามปลายเปิดแก่มอแกนเกาะช้างถึงพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบง จึงได้ทราบว่า บนเกาะช้างไม่ได้มีการจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงเหมือนเกาะพยาม แต่เป็นการเข้าร่วมโดยการรวมตัวญาติพี่น้องบนเกาะช้างนั่งเรือไปยังเกาะพยามเพื่อร่วมพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบง แต่ เมื่อหลังจากออลังลูตีบนเกาะพยามได้เสียชีวิตไปจึงขาดการสืบต่อ

ส่งผลให้ไม่มีการจัดพิธีมาเป็นเวลานาน การได้รวมญาติพี่น้องจึงเป็นเรื่องที่ยากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้เชิญมอแกนจากเกาะช้างไปร่วมประเพณีพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยามด้วยกัน เพื่อจะได้ร่วมรำลึกและทำพิธีสื่อสารกับบรรพบุรุษเหมือนในอดีต เมื่อออกล้งลูตึบนเกาะช้างกลับมา กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยามและเกาะช้างได้ปรึกษาพูดคุยกันถึงการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยามขึ้นอีกครั้ง ออกล้งลูตึและพี่น้องมอแกนบนเกาะช้างต่างยินดีที่จะเข้าร่วมในการเข้าร่วมพิธี เพราะนี่คือสิ่งเดียวที่เป็นเหมือนการยึดเหนี่ยวและเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์รวมเข้าไว้ด้วยกันจึงได้มีการนั่งเรือกลับมาพร้อมกันยังเกาะพยาม

จากการลงพื้นที่ทั้ง 8 สัปดาห์ในกระบวนการ “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้” เป็นการนำผู้รู้ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมาพูดคุยทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ซึ่งความรู้ที่ชัดเจนตามที่ได้กำหนดเป้าหมาย และมีการจัดการแก้ปัญหาในการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยาม โดยการปรับเปลี่ยนให้ประเพณียังคงอยู่นั้น คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มชนในการเชิญให้ออล้งลูตึจากเกาะช้างมาเป็นผู้นำพิธี เพื่อให้มีการสืบทอดความรู้และมีการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยามขึ้นอีกครั้ง โดยการบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ระยะเวลานานที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการอื่น ๆ ในทฤษฎี เนื่องจากการจะได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริง ผู้วิจัยจะต้องเป็นเสมือนบุคคลหนึ่งในชุมชนได้รับความไว้วางใจในกาพูดคุยและการให้ข้อมูล และผู้วิจัยยังต้องเรียนรู้วิถีชีวิตการเป็นอยู่ การดำรงชีพ การกิน การใช้ชีวิตประจำวันกับทุก ๆ กลุ่มในชุมชนเพื่อเป็นการเรียนรู้ความเชื่อวัฒนธรรม แนวความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูล

สัปดาห์ที่ 9 การสกัดความรู้จากตัวบุคคล เป็นการนำความรู้จากการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาพัฒนาให้เป็นความรู้ที่สามารถจับต้องได้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ “จัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยาม” ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นประเพณีในรอบระยะเวลาเกือบสิบปีของการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบนเกาะพยาม จังหวัดระนอง นับจากปี พ.ศ.2558 – 2565 เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพื่อบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวตามวันเวลาสถานการณ์จริงให้เป็นความรู้ที่ชัดเจนในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์

ภาพประกอบ 12 ภาพเตรียมสถานที่จัดสถานพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง

จัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง มีการซื้อของเพิ่มเติมบ้างนอกเหนือจากการสัมภาษณ์ การจัดพิธีจึงเป็นเหมือนการเช็คข้อมูลความครบถ้วนในอีกขั้นหนึ่งพร้อมบันทึกภาพ ในวันที่ 21 เมษายน ในช่วงเช้าได้มีการจัดเตรียมของในที่ใช้ในการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงขึ้น ซึ่งผู้วิจัยนำทีม บันทึกภาพถ่ายภาพเพื่อเป็นการเก็บบันทึกเหตุการณ์ไว้สำหรับการผลิตสื่อวีดิทัศน์ตั้งแต่เริ่ม ตลอดจนจบพิธี โดยเริ่มจากการจัดเตรียมอาหารซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้หญิงมอแกนในการทำอาหาร คาวหวานทั้งหมด ผู้ชายมอแกนจัดเตรียมสถานที่ในการทำพิธี การทำความสะอาดศาลาบรรพ บุรุษ การไปตัดเสาหล่อโบงหรือท่อนไม้ขนาดกลางจำนวน 2 ท่อนแล้วนำมาแกะสลักให้มีลักษณะ คล้ายกับสัดส่วนคน โดยคนในชุมชนให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี เด็ก ๆ ในชุมชนได้เรียนรู้การจัด พิธีและเกิดการสอนและบอกเล่าเรื่องราวจากรุ่นสู่รุ่น การเตรียมสถานที่และการจัดของจะต้อง เสร็จสิ้นในช่วงบ่าย เพื่อเตรียมจัดของในการทำพิธีช่วงเย็น

ภาพประกอบ 13 ภาพบรรยากาศของออลังลูตีรำกับลูกหลานในชุมชน

ช่วงเย็นเริ่มการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง นำโดยออลังลูตีจากเกาะช้าง โดยการนำของเช่น ไหว้จัดวางในศาลาบรรพบุรุษ ทำพิธีเชิญดวงวิญญาณผ่านร่างออลังลูตี เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของงาน รวมไปถึงการรับของเช่นไหว้ด้วยการกินอาหารต่าง ๆ ผ่านร่างของออลังลูตี สิ่งสำคัญในการทำพิธีนั้นคือกลองหรือการทำให้เกิดจังหวะ ได้มีการใช้ถัง ขวดแก้ว เพื่อทำให้เกิดเสียง ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ออลังลูตีหรือวิญญาณบรรพบุรุษเกิดความสุขสนาน รำกันเป็นวงกลมรอบศาลากับลูกหลานมอแกนและต่อยพิธีปัดเป่าโรคภัยต่าง ๆ ให้ลูกหลาน

เมื่อดวงอาทิตย์ใกล้ตกดินพิธีหนึ่งที่สำคัญคือการนำของไม่ดีหรือวิญญาณชั่วร้ายไปปล่อยยังหัวเกาะ หรือแหลมเกาะที่อยู่ห่างออกไปจากชุมชน เพราะมีความเชื่อว่าหากไม่นำไปปล่อยไว้ยังสถานที่อื่น สิ่งชั่วร้ายเหล่านี้จะกลับมาทำร้ายลูกหลานมอแกนอีกเช่นเดิม เมื่อตกค่ำอาหารคาวหวานจากการทำพิธีได้นำมาเป็นอาหารกินเลี้ยงกันในชุมชนและนั่งพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน

สัปดาห์ที่ 10 นำข้อมูลทั้งจากการวิเคราะห์และพัฒนาสื่อพิธีเหน่เอ็นหล่อโบง

จากการลงพื้นที่ในสัปดาห์ที่ 9-10 หรือโดยระยะเวลาประมาณ 2 เดือน การทำความเข้าใจให้ชัดแจ้งผู้วิจัยได้พัฒนาสื่อวีดิทัศน์ พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง ซึ่งผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนมอแกน ถึงการบันทึกภาพเพื่อผลิตสื่อ เพื่อเป็นการบอกกล่าวและขออนุญาตในการเก็บภาพบรรยากาศก่อน วันถ่ายจริงในวันประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบง ได้มีการนำทีมบันทึกภาพเตรียมสำรวจพื้นที่และเก็บภาพบรรยากาศต่าง ๆ ที่เป็นในลักษณะวิถีชีวิตของชุมชนมอแกน

การผลิตสื่อวีดิทัศน์ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ความรู้ที่ชัดแจ้งมาสรุปเป็นข้อมูลหลักเพื่อบรรยายประกอบภาพ โดยสื่อถูกจัดให้อยู่ในช่วงเวลา 10-15 นาที โดยแบ่งระยะเวลาออกเป็น 3 ช่วงของการนำเสนอ ช่วงที่ 1 การแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 3 นาที ช่วงที่ 2 การแสดงให้เห็นถึงการเตรียมและการทำพิธีกรรมเหนเอ็นหล่อโบบ โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 6 นาที ช่วงที่ 3 แสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือและความรู้สึกที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมีต่อประเพณีเหนเอ็นหล่อโบบ โดยการผลิตสื่อในครั้งนี้ ได้มาการส่งตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้สื่อวีดิทัศน์ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบ” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง มีเนื้อหาที่ครบถ้วนและสมบูรณ์

ภาพประกอบ 14 ภาพตัวอย่างจากสื่อพิธีเหนเอ็นหล่อโบบ ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม

สัปดาห์ที่ 11 ผู้วิจัยได้นำสื่อให้ชุมชนมอแกนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบความรู้ที่ชัดแจ้งเป็นการรวบรวมความรู้ปรับเปลี่ยนเรียนรู้จาประสบการณ์โดยตรงซึ่งเกิดขึ้นปีละครั้งจากการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบบในแต่ละปีเมื่อไม่ได้มีการจัดพิธีขึ้นในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา คนรุ่นหลังจึงไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพิธีเหนเอ็นหล่อโบบ การเรียนรู้จากสื่อวีดิทัศน์จึงเป็นการเรียนรู้แบบใหม่ให้กับชุมชน ได้เห็นเรื่องราวและขั้นตอนในการจัดพิธีเหนเอ็นหล่อโบบ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพูดคุยถึงประเพณีของตนเองมากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้นำสื่อ พิธี “เหนเอ็นหล่อโบบ” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ให้ผู้มีความรู้หรือปราชญ์ในชุมชนจำนวน 3 คน และบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนมอแกนได้ตรวจสอบคุณภาพสื่อจำนวน 3 คน ได้แก่ 1. คุณครูโรงเรียนเกาะพยาม 2. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเกาะพยามจังหวัดระนอง 3. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการสำนักงานวัฒนธรรมตรวจสอบความ

ถูกต้องของเนื้อหาด้วยวิธีที่ผู้วิจัยอ่านหัวข้อและประเมินระดับความคิดเห็นอย่างเป็นจริง ผลการ
แบบประเมินประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม
จังหวัดระนอง” สรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้นำสื่อ พิธี “แห่เอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัด
ระนอง ให้ผู้มีความรู้หรือปราชญ์ในชุมชนจำนวน 3 คน และบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนมอแกนได้
ตรวจสอบจำนวน 3 คน ได้แก่ 1. คุณครูโรงเรียนเกาะพยาม 2. นายกองค้การบริหารส่วนตำบล
เกาะพยามจังหวัดระนอง 3. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการสำนักงานวัฒนธรรมตรวจสอบความ
ถูกต้องของเนื้อหาด้วยวิธีที่ผู้วิจัยอ่านหัวข้อและประเมินระดับความคิดเห็นอย่างเป็นจริง ผลการ
แบบประเมินประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม
จังหวัดระนอง” ในแต่ละช่องการประเมินได้กำหนดค่าระดับคะแนนไว้ สรุปได้ดังนี้

ผลการประเมินในระดับมากที่สุด	มีค่าเท่ากับ 5
ผลการประเมินในระดับมาก	มีค่าเท่ากับ 4
ผลการประเมินในระดับปานกลาง	มีค่าเท่ากับ 3
ผลการประเมินในระดับน้อย	มีค่าเท่ากับ 2
ผลการประเมินในระดับปรับปรุง	มีค่าเท่ากับ 1

ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีเห่นเอ็นหล่อโอง
ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยผู้รู้ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

รายการ	\bar{x}	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ด้านเนื้อหา	4.92	0.12	มากที่สุด
1.1 ความถูกต้องสมบูรณ์ของพิธีเห่นเอ็นหล่อโอง	4.67	0.47	มากที่สุด
1.2 ความน่าสนใจของการนำเสนอเนื้อหาพิธีเห่นเอ็นหล่อโอง	5.00	0	มากที่สุด
1.3 เนื้อหาในการจัดประเพณีพิธีเห่นเอ็นหล่อโองมีความเข้าใจง่าย	5.00	0	มากที่สุด
1.4 เนื้อหาในการนำเสนอพิธีเห่นเอ็นหล่อโองสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีได้	5.00	0	มากที่สุด
2. ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ	5.00	0	มากที่สุด
2.1 ความถูกต้องของภาพ การจัดลำดับเรื่องราว	5.00	0	มากที่สุด
2.2 รูปภาพประกอบสามารถสื่อความหมายและมีความสอดคล้องกับเนื้อหา มีความชัดเจน	5.00	0	มากที่สุด
2.3 ความเหมาะสมของเวลาในการนำเสนอ	5.00	0	มากที่สุด
3. ด้านคุณค่าและประโยชน์	5.00	0	มากที่สุด
3.1 ช่วยให้ผู้สามารถเข้าใจพิธีเห่นเอ็นหล่อโองได้	5.00	0	มากที่สุด
3.2 ช่วยดึงดูดความสนใจต่อพิธีเห่นเอ็นหล่อโองได้	5.00	0	มากที่สุด
3.3 ช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้	5.00	0	มากที่สุด
รวม	4.97	0.04	มากที่สุด

จากตารางแสดงผลการประเมินประสิทธิภาพสื่อ “พิธีเห่นเอ็นหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” ด้านเนื้อหาที่มีความเห็นว่า คุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยด้านเนื้อหาพิธีเห่นเอ็นหล่อโองมีความเข้าใจง่ายสะท้อนให้เห็นถึงความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีได้ดี ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ของสื่อมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมากซึ่งได้แก่ความถูกต้องของการภาพและการเล่าเรื่องราวเหมาะกับระยะเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอ และด้านคุณค่าและประโยชน์อยู่ในระดับดีมาก สามารถช่วยให้เข้าใจพิธีเห่นเอ็นหล่อโองได้ ช่วยดึงดูดความสนใจ และสามารถสร้างประโยชน์และความภาคภูมิใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้ดีมาก

ตารางที่ 8 ตารางแสดงผลการประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีเห่นเอ็นหล่อโอง
ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนมอแกน

รายการ	\bar{x}	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ด้านเนื้อหา	4.75	0.35	มากที่สุด
1.1 ความถูกต้องสมบูรณ์ของพิธีเห่นเอ็นหล่อโอง	4.67	0.47	มากที่สุด
1.2 ความน่าสนใจของการนำเสนอเนื้อหาพิธีเห่นเอ็นหล่อโอง	4.67	0.47	มากที่สุด
1.3 เนื้อหาในการจัดประเพณีพิธีเห่นเอ็นหล่อโองมีความ เข้าใจง่าย	4.67	0.47	มากที่สุด
1.4 เนื้อหาในการนำเสนอพิธีเห่นเอ็นหล่อโองสามารถสะท้อน ให้เห็นถึงความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีได้	5.00	0	มากที่สุด
2. ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ	5.00	0	มากที่สุด
2.1 ความถูกต้องของภาพ การจัดลำดับเรื่องราว	5.00	0	มากที่สุด
2.2 รูปภาพประกอบสามารถสื่อความหมายและมีความ สอดคล้องกับเนื้อหา มีความชัดเจน	5.00	0	มากที่สุด
2.3 ความเหมาะสมของเวลาในการนำเสนอ	5.00	0	มากที่สุด
3. ด้านคุณค่าและประโยชน์	4.89	0	มากที่สุด
3.1 ช่วยให้ผู้สามารถเข้าใจพิธีเห่นเอ็นหล่อโองได้	4.67	0	มากที่สุด
3.2 ช่วยดึงดูดความสนใจต่อพิธีเห่นเอ็นหล่อโองได้	5.00	0	มากที่สุด
3.3 ช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้	5.00	0	มากที่สุด
รวม	4.88	0.27	มากที่สุด

จากตารางการแสดงผลการประเมินต่อประสิทธิภาพสื่อ “พิธีเห่นเอ็นหล่อโอง ของกลุ่ม
ชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” คุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

ด้านเนื้อหาความถูกต้องสมบูรณ์ของพิธีเห่นเอ็นหล่อโอง อยู่ในระดับดีมาก ซึ่งมีความ
ถูกต้องเหมาะสม เล่าเรื่องตามเหตุการณ์จริงมีเนื้อหาที่อธิบายให้เข้าใจง่าย สะท้อนให้เห็นถึง
ความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีได้มาก ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก
ซึ่งรูปภาพประกอบสามารถสื่อความหมายและมีความสอดคล้องกับเนื้อหา มีความชัดเจน และมี
ระยะเวลาในนำเสนอที่เหมาะสม ด้านคุณค่าและประโยชน์อยู่ในระดับดีมาก ช่วยให้ผู้สนใจ

สามารถเข้าใจพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองได้ ช่วยดึงดูความสนใจแก่เด็กมอแกนและผู้อื่นได้ดีมาก และเป็นการบันทึกความภูมิใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้เป็นประโยชน์อย่างมากที่สุด

สัปดาห์ที่ 12 ผู้วิจัยนำสื่อให้ชุมชนมอแกนได้เห็นถึงการนำความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งโดยการนำข้อมูลและสื่อวีดิทัศน์ให้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้ดู เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างน่าภาคภูมิใจ

เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้ชมสื่อวีดิทัศน์ พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง” ต่างรู้สึกภูมิใจที่พิธีได้รื้อฟื้นประเพณีกลับมาจัดอีกครั้ง เป็นเหมือนการปลุกความหวังในชุมชนว่าในปีนี้มีสิ่งที่ดีเกิดขึ้นกับคนในชุมชน ท้องทะเลผืนป่าจะมีความอุดมสมบูรณ์ และสิ่งทีนอกเหนือความคาดหวังของผู้วิจัยนั่นคือ ได้มีการพูดคุยกันในชุมชนว่า ในกลุ่มชนชาติพันธุ์มอแกนจะจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองกันในปีหน้า และอยากให้ผู้วิจัยได้กลับมาเข้าร่วมพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนอีกครั้ง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง

เด็ก ๆ ในชุมชนมอแกนเกาะพยาม เมื่อได้ชมสื่อแล้วมีความตื่นเต้นและตั้งใจในการเรียนรู้ โดยได้มีการตั้งคำถามถึงประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองกับพ่อแม่ของตน ส่งผลให้เกิดการพูดคุยถึงพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำสื่อวีดิทัศน์ พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนองมอบให้แก่โรงเรียน เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ให้แก่เด็กมอแกนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ศึกษาและเรียนรู้ในวัฒนธรรมของตนเอง ไปจนถึงผู้ที่สนใจในประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองสามารถศึกษาค้นคว้าได้จากทางหน่วยงานราชการจังหวัดระนอง เพื่อเป็นการกระจายการเรียนรู้และนำไปสู่ให้เกิดการเรียนรู้แบบหมุนเวียน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง
2. เพื่อจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง

สมมติฐานงานวิจัย

องค์ความรู้ พิธี “เหนเอ็นหล่อโอง” ได้จัดการความรู้ให้เป็นระบบเพื่อเป็นข้อมูลการศึกษา ค้นคว้า ให้แก่เด็กและเยาวชนมอแกนที่ต้องการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของตนเอง ไปจนถึงสื่อที่ถูกจัดสร้างขึ้นจะสามารถเป็นเสมือนสิ่งบันทึกและการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนมอแกนให้ บุคคลภายนอกที่ต้องการศึกษาได้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อที่อยู่คู่กับท้องทะเล ธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ศึกษา

ผู้สืบทอดประเพณี “เหนเอ็นหล่อโอง” เกาะพะยาม จังหวัดระนอง จำนวน 17 คน โดยแยกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

- 1.1 ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีเหนเอ็นหล่อโอง จำนวน 2 คน
- 1.2 ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วมประเพณี “เหนเอ็นหล่อโอง”

จำนวน 15 คน

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

ใช้ระยะเวลา 3 เดือน โดยแบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ

- 2.1 ระยะเวลาในการฝังตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

2.2 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาใน 3 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

1.1 ความสำคัญของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

1.2 ความเชื่อในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

1.3 คุณค่าของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2. พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.1 สถานที่ วันเวลา ในการจัดการดำเนินงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.2 องค์ประกอบในการจัดงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.3 ตำแหน่งการตั้งเส้นไหว้ในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.4 ของเครื่องไหว้ในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.5 พิธีกรรมในประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

2.6 กิจกรรมในงานประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง”

3. การสืบทอดของประเพณี พิธี “เหนเอ็นหล่อโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. แบบสัมภาษณ์การจัดการความรู้ พิธีเหนเอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม

2. แบบสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมอแกน เกาะพยาม

3. สื่อวีดิทัศน์ พิธีเหนเอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม

4. แบบการประเมินประสิทธิผลสื่อ “พิธีเหนเอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและรวบรวมข้อมูลกลุ่มประชากรในการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 ขออนุญาตผู้นำชุมชนเกาะพยาม จังหวัดระนอง

1.2 จัดเตรียมเอกสารหนังสือขอความเห็นชอบพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเอกสารให้ความยินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัย

2. ขั้นดำเนินการ

ผู้วิจัยลงพื้นที่พูดคุยกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม จังหวัดระนอง เพื่อแนะนำตัวและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเพณีเหน่เอ็นหลอโบง โดยแจ้งถึงจุดประสงค์ของการเก็บข้อมูล และสอบถามความยินยอมสมัครใจในการให้ข้อมูลของคนในชุมชน โดยผู้วิจัยดำเนินการออกแบบแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และผลิตสื่อวีดิทัศน์ใช้เวลาระยะเวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 12 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิจัยทั้งหมด แบ่งออกเป็นรายละเอียดได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 9 ตารางแสดงรายละเอียดการดำเนินการงานวิจัย

สัปดาห์ที่	จำนวนครั้ง	รายละเอียด	หมายเหตุ
1	3	แนะนำตัวพูดคุยทำความรู้จักกับชุมชน	สร้างความไว้วางใจ
2	2	สร้างความคุ้นเคยกับชุมชน	ปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งในชุมชน
3	2	เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน	
4	2	เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน	
5	2	ศึกษากลุ่มเป้าหมายในชุมชน	สร้างและพัฒนา
6	2	นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบรายบุคคล	เครื่องมือแบบในการสัมภาษณ์
7	2	นำแบบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแบบกลุ่ม	วางแผนงานเตรียมจัดพิธีเหน่เอ็นหลอโบง
8	2	จัดเตรียมพิธีเหน่เอ็นหลอโบง	โบง

สัปดาห์ที่	จำนวนครั้ง	รายละเอียด	หมายเหตุ
9	2	จัดพิธีแห่เทียนหล่อโบบง	บันทึกถ่ายภาพ
10	-	นำข้อมูลทั้งจากการวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในรูปแบบตัวอักษรและพัฒนาสื่อพิธีแห่เทียนหล่อโบบง	เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจน
11	-	นำสื่อให้ชุมชนมอแกนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน	ดำเนินการติดต่อหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อนำ
12	-	นำสื่อติดต่อหน่วยงานราชการต่างๆ ของจังหวัดระนอง โดยเริ่มจากโรงเรียนเกาะพยามเพื่อนำองค์ความรู้จัดเก็บให้แก่เด็กมอแกนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ศึกษา	สื่อเผยแพร่

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สืบทอดเชื้อสายโดยตรงของร่างทรงในพิธีแห่เทียนหล่อโบบง จำนวน 2 คน 2) ผู้สูงอายุและชาวมอแกนในชุมชนมอแกนที่เคยได้มีการเข้าร่วมประเพณี “แห่เทียนหล่อโบบง” จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน

โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1. แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง 2. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เกี่ยวกับ พิธี “แห่เทียนหล่อ โบบง” ของชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง 3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non participation Observation) เกี่ยวกับ พิธี “แห่เทียนหล่อโบบง” ของชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้นในชุมชนชาติพันธุ์มอแกนและฝังตัวกับชุมชนจำนวน 8 สัปดาห์ โดยในระหว่างการฝังตัวผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แบบอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับ พิธี “แห่เทียนหล่อโบบง” ของชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง เพื่อนำข้อมูลเบื้องต้นมาเป็นโครงสร้างในการออกแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง และได้มีการจัดประเพณีแห่เทียนหล่อโบบงขึ้น เพื่อทำการบันทึกVDO. และเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มากับสถานการณ์จริงว่ามีความ

เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมและทำการจดบันทึกเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามหัวข้อขอบเขตเนื้อหาตามที่กำหนด

หลังจากเสร็จสิ้นการรวบรวมข้อมูลที่ได้มา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาศึกษาเพื่อจัดเตรียมการจัดพิธีขึ้น โดยร่วมมือกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโงขึ้นมาใหม่ในรอบเกือบ 10 ปี โดยได้จัดทำภาพถ่ายทำบันทึกวิดีโอทัศน์ เพื่อให้เห็นถึงวิธีการและความเชื่อในการทำพิธีกรรม

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดกระทำวิเคราะห์ ตามขอบเขตเนื้อหาที่ได้กำหนดให้นำข้อมูลจากการลงพื้นที่และวิเคราะห์มารวบรวมสรุปให้สอดคล้องกับสื่อวิดีโอทัศน์จากการบันทึกในการจัดประเพณีเหน่เอ็นหล่อโงให้ตรงตามวัตถุประสงค์

การจัดทำวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการถอดความข้อมูลสัมภาษณ์ที่ได้บันทึกไว้ในเทปเสียงด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และเก็บข้อมูลเสริมเพื่อให้มีเนื้อหาครบถ้วน

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกประเด็นตามขอบเขตของเนื้อหา โดยการนำรูปแบบทฤษฎี SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ การจัดกระทำข้อมูล
2. ตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือชาวมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลหลักฐาน และผลการวิจัยที่ได้จัดการความรู้ ที่กระทำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ หากบกพร่องข้อมูลในส่วนไหน จะมีการ สอบถามเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนมากที่สุด
3. เชื่อมโยงข้อมูลวิจัย เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้ มีความไว้วางใจได้ มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงอย่างละเอียดและครบถ้วน

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาความรู้พิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยายาม จ.ระนอง ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์พิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงที่ไม่ได้ถูกจัดขึ้นในระยะเวลาเกือบสิบปีสะท้อนให้เห็นได้ถึงปัญหาหลัก 3 ประเด็น ดังนี้

1. วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่ถูกกลืนกินด้วยสังคม ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้ถูกแทรกแซงจากหลายฝ่าย เช่น ภาครัฐ บุคคลภายนอก เป็นต้น หลังจากการเกิดเหตุการณ์ สีนามิ ภาครัฐได้ให้การช่วยเหลือกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ รวมไปถึงคนชายขอบที่ไร้บัตรประชาชนอย่างกลุ่มชาวเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ซึ่งอาจขาดความเข้าใจถึงวิถีชีวิต ส่งผลให้การช่วยเหลือกลายเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางอ้อม การบริจาคเสื้อผ้า อาหารสำเร็จรูป ไปจนถึงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มีความคงทนมากขึ้น จนลืมคำนึงไปถึงรูปแบบที่อยู่อาศัยในอดีตที่ผ่านมาของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน การแทรกแซงจากบุคคลภายนอก ผู้ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านการศึกษาและในขณะเดียวกันได้มีการเผยแพร่หลักความเชื่อในชุดรูปแบบอื่น ๆ เพื่อพยายามปรับปรุงคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ให้ดีขึ้น ส่งผลให้เยาวชนรุ่นหลังได้มีแนวคิดที่แตกต่างออกไปจากวัฒนธรรมเดิม

2. การสืบทอดแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1. การสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่ต้องร่วมกันจัดพิธีตามขนบธรรมเนียม 2. การสืบทอดโดยเชื้อสายของผู้ทำพิธีหรือผู้สื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ ตามความเชื่อสามารถสืบทอดจากเชื้อสายโดยตรงของผู้ทำพิธีเท่านั้น ปัจจุบันพบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนส่งผลต่อวัฒนธรรมและความเชื่อโดยตรง การออกทะเลหรือหาสัตว์ทะเลมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอย่างในอดีต อาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอีกต่อไป จึงต้องออกไปทำงานต่างถิ่น รับจ้างใช้แรงงานตามสถานที่ต่าง ๆ ปัจจุบันจึงส่งผลให้การกลับมาจัดพิธีเห่นเอ็นหล่อโบบงที่ถูกจัดขึ้นเพียงปีละครั้งเป็นสิ่งที่ยากขึ้น คนในชุมชนเข้าร่วมพิธีน้อยลง เมื่อผู้ทำพิธีสื่อสารกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษมีอายุมากขึ้น เกิดการล้มป่วยและเสียชีวิตในที่สุด ส่งผลให้การรับช่วงสืบทอดพิธีกรรมเกิดช่องว่างไม่มีผู้สืบทอดประเพณีต่อ เด็กรุ่นใหม่จึงไม่รู้จักและไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอง ดังที่ นฤมล อรุโณทัย (2557: 245) ได้กล่าวไว้ว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ากำลังจะสูญหายไปท่ามกลางการเข้ามาของกระแสทุนและพาณิชย์นิยม การปกป้องคุ้มครองผู้คนและวัฒนธรรมที่เปราะบางเช่นนี้จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ก่อนที่ประเทศไทยจะสูญเสียวิถีวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ไปอย่างไม่มีวันย้อนกลับมาได้”

3. การเปลี่ยนแปลงของประเพณี ในอดีตการจัดพิธีเหน่เอ็นหล่อโบบึง ถูกจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 9 วัน 9 คืน ในวันแรกจะเป็นการทำพิธีสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อเป็นการเชิญมาให้พร และปัดเป่าสิ่งไม่ดีให้กับลูกหลาน เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว ในช่วงค่ำจะเป็นการร่วมเฉลิมฉลองกันในชุมชนตลอดไปจนครบ 9 คืนโดยไม่มีการออกทะเล โดยในปัจจุบันการจัดพิธีได้ถูกลดเหลือเพียง 7 วัน 3 วันไปจนถึง 1 วัน หรือตามความสะดวกของคนในชุมชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การถูกสังคมนิยมกินวัฒนธรรมและประเพณี ส่งผลให้ความสำคัญของประเพณีจึงถูกลดลงตามไป การจัดพิธีจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามสภาวะสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากการจัดพิธีในแต่ละครั้งอาจต้องใช้สิ่งของต่าง ๆ ในการเซ่นไหว้ทำพิธี เงินจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญในการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่าง ๆ ต่อการจัดทำพิธีในแต่ละครั้ง ของเซ่นไหว้หรือองค์ประกอบการจัดพิธีจึงมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ยังคงไว้ถึงหัวใจหลักของการจัดพิธีนั้นคือการระลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งจากข้อมูลที่ค้นพบได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ สัจจารักษ์ (2556: 196) ได้กล่าวไว้ว่า “อัตลักษณ์ต่าง ๆ ของชาวเลมอแกนในปัจจุบันนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก โดยอัตลักษณ์ด้านการตั้งถิ่นฐานและลักษณะที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และอาหารการกิน ที่อยู่ในสภาพสูญหายไปแล้ว อัตลักษณ์ที่อยู่ในสภาพที่ยังคงอยู่ ได้แก่ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ภาษาและศิลปะการจักสาน ส่วนอัตลักษณ์ที่อยู่ในสภาพใกล้จะสูญหาย ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต สังคมและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวเลมอแกนและกลุ่มชนอื่น ๆ ด้านความเชื่อ พิธีกรรม และระเบียบประเพณีเช่น พิธีฉลองเสาวิญญาณบรรพบุรุษ เหน่เอ็นหล่อโบบึง ศิลปะการเล่นดนตรี การร่ายรำและการขับร้อง”

จากการศึกษาความรู้พิธีเหน่เอ็นหล่อโบบึงกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะงายามจังหวัดระนอง โดยแบ่งขอบเขตเนื้อหาออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ที่มาของประเพณี พิธี “เหน่เอ็นหล่อโบบึง” พิธีเหน่เอ็นหล่อโบบึงเป็นพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นมีระยเวลานานกว่าร้อยปี เป็นพิธีกรรมที่ยึดโยงจิตใจของคนในชุมชนมอแกนที่เกิดขึ้นจากความเชื่อในดวงวิญญาณชั่วร้ายและนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่าการนับถือผี โดยมีพิธีเซ่นไหว้อาหารคาวหวาน พิธีปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย และร่วมกันเฉลิมฉลองกันในเวลากลางคืน โดยแท้จริงแล้วพิธีเหน่เอ็นหล่อโบบึงอาจแฝงนัยสำคัญของการรวมตัวลูกหลานมอแกนที่ได้อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ มาร่วมกันสนุกสนานเปรียบเสมือนเป็นการพักผ่อนจากการใช้ชีวิตในทะเลมาตลอดปี ซึ่งในชุมชนมอแกนเกาะพะงายาม จังหวัดระนอง ไม่ได้มีการจัดพิธี “เหน่เอ็นหล่อโบบึง” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2558

จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เด็กรุ่นหลังมอแกนไม่รู้จักประเพณีที่สำคัญของชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องในด้านของที่มาและความเชื่อของ กัญชพร ต้นทอง (2565 : 13) ผลการวิจัยพบว่า “ชาวมอแกนในจังหวัดพังงามีวิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ มีการใช้ชีวิตที่ต้องผูกพันกับท้องทะเล ลม พ้า อากาศ ชาวมอแกนมีความเชื่อในเรื่องของภูตผี และวิญญาณบรรพบุรุษ โดยในเดือนเมษายนของทุกปีกลุ่มชาวเลที่อยู่กระจัดกระจายตามเกาะต่าง ๆ จะมารวมตัวกันที่หมู่เกาะสุรินทร์เพื่อประกอบพิธี “ลอยเรือ” เพื่อบวงสรวงผีและวิญญาณบรรพบุรุษ และเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ปลอดภัยและแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง การฉลองพิธีประกอบไปด้วยการเข้าทรง เสี่ยงทาย เช่นไหว้วิญญาณ การเล่นดนตรีและร้องรำทำเพลง ซึ่งถือว่าเป็นการลอยความทุกข์และโรคภัยไข้เจ็บให้พ้นจากครอบครัวและชุมชน”

ช่วงที่ 2 ข้อมูลหลักเกี่ยวกับพิธี “เหน่เอ็นหลอโบง” การจัดพิธีเหน่เอ็นหลอโบง เกิดขึ้นในเดือนห้าทางจันทรคติ โดยในอดีตมีการจัดพิธีเหน่เอ็นหลอโบงขึ้นถึง 9-7 วัน แต่ในปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของคนในชุมชนมากขึ้นเหลือเพียง 1-3 วัน และในปัจจุบันเหลือเพียง 1 วันเท่านั้น ซึ่งระยะเวลาในการจัดงานแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเช้า-บ่าย จัดเตรียมของเพื่อใช้ในพิธี ช่วงเย็นโดยประมาณ 5 โมง เป็นช่วงของการทำพิธีเหน่เอ็นหลอโบง โดยมีออลละดูตีเป็นผู้เริ่มพิธี ช่วงค่ำหลังจากพิธีเสร็จแล้ว เป็นช่วงของการเฉลิมฉลองของคนในชุมชน ในการทำพิธีสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ช่วง 1) ช่วงของการเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษ 2) ช่วงของวิญญาณบรรพบุรุษรับของเซ่นไหว้ 3) ช่วงของการปิดเป่าโรคภัยให้กับลูกหลาน 4) ช่วงรำรอบศาล 5) ช่วงการส่งวิญญาณชั่วร้าย โดยในช่วงของการทำพิธีเซ่นไหว้อาหารคาวหวาน ออลละดูตีหรือร่างทรงวิญญาณ จะเป็นเสมือนตัวแทนวิญญาณบรรพบุรุษที่ได้มารับและกินของเซ่นไหว้และตรวจดูความครบถ้วนของอาหารของเซ่นไหว้ในพิธีอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามความเหมาะสม แต่ยังคงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ นั่นคือ ขนมหวาน 9 อย่างและอาหารสุก/ดิบ

ช่วงที่ 3 การสืบทอดของประเพณีเหน่เอ็นหลอโบง เป็นการสืบทอดประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ไม่มีแบบบันทึกใด ใช้การสั่งสมประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เด็กมอแกนรุ่นใหม่จึงรู้เพียงว่าเป็นประเพณีไหว้ผี และในปัจจุบันยังประสบปัญหาของการขาดผู้สืบทอด ออลละดูตี หรือผู้นำทางจิตวิญญาณที่สื่อกับบรรพบุรุษเพราะการรับช่วงต่อจะต้องเป็นผู้รับพิธีสืบทอดกันทางเชื้อสายของ ออลละดูตีเท่านั้น แต่เนื่องจากการย้ายถิ่นฐานของคนรุ่นหลังส่งผลให้การสืบทอดขาดการรับช่วง และหากมีการรับการสืบทอดเป็นออลละดูตีต่อ จะต้องได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมอแกนร่วมกันอย่างถูกต้อง

จากข้อมูลของผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลศึกษาพิธีแห่น้ำเย็นหล่อโองกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้มีความแตกต่างทางด้านการจัดประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ซึ่งจากข้อมูลที่ค้นพบได้มีความแตกต่างกับงานวิจัยของนายณัฐพล สุขสำราญ (2563: 95) ได้กล่าวว่า "ในวันที่ 3 เป็นวันสุดท้ายของพิธีแห่น้ำเย็นหล่อโอง ซึ่งเป็นพิธีลอยเรือ หรือที่ชาวมอแกนรู้จักกันในชื่อ 'ก่าบางแห่ลอย' ซึ่งมีการแห่เรือไปรอบหมู่บ้าน เพื่อให้คนในหมู่บ้านมีโอกาสทำบุญโดยการใส่เงินหรือข้าวของต่าง ๆ ลงไปในเรือ หลังจากนั้นจะมีเรือลำใหญ่ของชาวมอแกนเข้ามานำเรือ 'ก่าบาง' ที่ได้สร้างขึ้นในวันที่สองของพิธีลอยกลางทะเล เพื่อปิดเป้าทุกขโศกและสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากครอบครัวและชุมชน และตามความเชื่อของชาวมอแกนจะมีการใส่เล็บและตัดผมเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ รวมถึงใส่ของใช้ภายในครัวเรือนลงไปในเรือ 'ก่าบาง' เพื่อให้ปีศาจหรือภูตผีที่อยู่อาศัยไม่ต้องรบกวนลอยไปลอยมาอย่างโดดเดี่ยวในทะเลตามความเชื่อเดิมของชาวมอแกน" ชาติพันธุ์มอแกนมี ไม่มีศาสนา มีเพียงความเชื่อในวิญญาณ การนับถือวิญญาณบรรพบุรุษจึงเป็นสิ่งเดียวในการยึดเหนี่ยวจิตใจ การจัดพิธีแห่น้ำเย็นหล่อโองเพื่อระลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษจึงเป็นประเพณีประจำปีของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ตามเกาะใหญ่ เช่น เกาะสุรินทร์ ได้มีการจัดประเพณีประจำปีโดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันเพื่อเป็นการระลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษแต่อาจมีความแตกต่างกันออกไปของในด้านของพิธีกรรม หรือบริบทการจัดงาน พิธีแห่น้ำเย็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ได้มีความแตกต่างจากมอแกนเกาะสุรินทร์อยู่หลายประการ เช่น การทำพิธีจะเสร็จสิ้นภายในวันเดียว หลังจากนั้นจะเป็นช่วงเวลาของการเฉลิมฉลองตามวันและเวลาความเหมาะสมของคนในชุมชน หรือ พิธีลอยเรือก่าบาง ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยามจังหวัดระนองไม่ได้มีพิธีการลอยเรือก่าบางเพื่อการสะเดาะเคราะห์แต่จะมีพิธีการปักธงนำทางสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากหมู่บ้านโดยจะต้องทำในช่วงเย็นหลังจากเสร็จพิธีปักเป้าสิ่งชั่วร้ายให้กับลูกหลาน ซึ่งจะต้องทำก่อนพระอาทิตย์ตกดิน โดยการนำหมากพลู ฐูปเทียน ไบจากยาเส้นไปวางไว้บนยอดโขดหินบริเวณแหลมทะเล เพื่อให้อยู่ไกลจากหมู่บ้านออกไป ในด้านของอาหาร เช่น ไหว้ยังคงมีความคล้ายกันคือต้องมีขนมมงคล 9 อย่าง แต่พิธีแห่น้ำเย็นหล่อโองของเกาะพยามจะต้องมีการไหว้ของสุกใช้เช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษและของดิบ ใช้เช่นไหว้วิญญาณชั่วร้าย ต่างจากมอแกนเกาะสุรินทร์ที่ใช้ไก่สุก 2 ตัว คือไก่ตัวผู้ 1 ตัว และไก่ตัวเมีย 1 ตัว วัฒนธรรมประเพณีขั้นตอนอาจมีความแตกต่างกันไป แต่ยังคงมีวัตถุประสงค์เดียวกันในการจัดพิธีขึ้นนั้นคือการระลึกถึงบรรพบุรุษ

2. จากการศึกษาการนำรูปแบบทฤษฎี SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi มาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้พิธีแห่น้ำเย็นหล่อโองกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยพบว่าการจัดการความรู้ในครั้งนี้เป็นการบินที่องค์ความรู้ที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน การรื้อฟื้นประเพณีที่ไม่ได้ถูกจัดขึ้นกว่าระยะเวลาเกือบสิบปี ได้เป็นการเรียนรู้และการสร้างองค์ความรู้รูปแบบใหม่ในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์เพื่อให้เด็กมอแกนในชุมชนได้เรียนรู้และสามารถเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง นำไปสู่การปรับตัวของคนในชุมชนในโดยได้มีการรับออลังงูตีจากเกาะข้างเคียงที่ได้มีการและการให้ความสำคัญกับพิธีเห่นเ็นหล่อโงงขึ้นอีกครั้งโดยการได้มีการจัดประเพณีขึ้นในปีถัดไป โดยได้มีการจัดการความรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization)

การเรียนรู้พิธีเห่นเ็นหล่อโงงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกิดขึ้นในรูปแบบของการสังสรรค์ ประสพการณ์จากรุ่นสู่รุ่น ความรู้จึงถูกฝังอยู่ในตัวบุคคลที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาให้เห็นได้ เป็นแบบลายลักษณ์อักษร เนื่องจากมอแกนไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเองมีเพียงภาษาพูดกันเฉพาะกลุ่มเท่านั้น การค้นคว้าศึกษาต่อในเรื่องต่าง ๆ ของคนรุ่นหลัง จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ และในปัจจุบันบุคคลที่มีองค์ความรู้ได้ลดน้อยลงไปจากชุมชน ส่งผลให้องค์ความรู้พิธีเห่นเ็นหล่อโงงสูญหายตามไปในระยะเวลาเกือบ 10 ปี ดังนั้นการรวบรวมองค์ความรู้จึงเกิดได้จากการถ่ายทอดความรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวและแบ่งปันประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้นและออกแบบสัมภาษณ์โดยปรับแก้กับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ซึ่งคำถามที่สามารถบอกเล่าให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่มทั้งหมดจำนวน 17 คน โดยผู้วิจัยพบว่า การไม่ได้จัดพิธีเห่นเ็นหล่อโงงมาเป็นระยะเวลานานส่งผลต่อการให้ข้อมูลในรูปแบบการสัมภาษณ์รายบุคคล เนื่องจากเกิดความหลงลืมบ้างในรายละเอียดบางอย่าง อาจให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น การตั้งของเซ่นไหว้ ซึ่งการสัมภาษณ์แบบกลุ่มหรือการโยนคำถามเดียวกันจากประสบการณ์เดียวกันสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคำตอบที่ไปในทิศทางของความเป็นจริงที่สุด ความรู้ในตัวบุคคลเมื่อได้ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวอย่างเป็นขั้นตอนจึงสะท้อนให้เห็นถึงรายละเอียดขององค์ความรู้ในพิธีเห่นเ็นหล่อโงงได้ชัดแจ้งยิ่งขึ้น นำไปสู่การเกิดการแลกเปลี่ยนและพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคคลจนกลายเป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และกลายเป็นความรู้ชัดแจ้งได้ในที่สุด

2. การสกัดความรู้ (Externalization)

เมื่อต้องค้นหาความรู้จากการสังสมประสบการณ์ภายในบุคคลที่ได้เกิดจากกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันแล้ว ผู้วิจัยจึงนำความรู้มารวบรวม คัดเลือก จัดหมวดหมู่ให้เป็นไปวัตถุประสงค์และเรียบเรียงความรู้มาวิเคราะห์จัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและบันทึกในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์ เพื่อให้ความรู้ที่อยู่ภายในบุคคลกลายเป็นความรู้ที่ชัดเจน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น การบันทึกในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ พิธีเห็นเอ็นหล่อโบบของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้บันทึกจากสถานการณ์จริงเพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราวจากรูปแบบของนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยการร้อยพันประเพณีพิธีเห็นเอ็นหล่อโบบขึ้นมา นั้น ผู้วิจัยพบว่า พิธีเห็นเอ็นหล่อโบบในปัจจุบันอาจไม่ได้มีความถูกต้องตามหลักการในการจัดพิธีดังเช่นในอดีต แต่กลับสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนของประเพณีที่อาจไม่ได้เกิดจากการบอกเล่าแลกเปลี่ยนกันเท่านั้น ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนพิธีเห็นเอ็นหล่อโบบไปตามบริบทการเป็นอยู่แต่ยังคงดำรงซึ่งความเชื่อ เช่น การปรับเปลี่ยนวันเวลาในการพิธีให้เหมาะสมกับคนในชุมชน การปรับเปลี่ยนเครื่องเซ่นไหว้ตามความเหมาะสม เช่น น้ำผึ้งป่า หนึ่งในของเซ่นไหว้ที่สำคัญ ในอดีตจะต้องเป็นน้ำผึ้งที่รังผึ้งหรือเป็นน้ำผึ้งตามธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงไปหรือหาได้ยากขึ้น จึงได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นการซื้อน้ำผึ้งตามท้องตลาดมาทดแทนเพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเชื่อในด้านของความอุดมสมบูรณ์ของป่า สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของคนในชุมชนและประเพณีพิธีเห็นเอ็นหล่อโบบที่อาจจะถูกลดทอนหรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทในชีวิตมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการสะท้อนความรู้ที่ชัดเจนของพิธีเห็นเอ็นหล่อโบบในครั้งนี้จึงอาจไม่ใช่สิ่งที่ครบถ้วนที่สุดดังพิธีกรรมในอดีต แต่เป็นบันทึกเหตุการณ์และสะท้อนให้เห็นข้อมูลในการจัดประเพณีพิธีเห็นเอ็นหล่อโบบในรูปแบบปัจจุบัน ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญและกำลังสูญหายไปจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม จังหวัดระนอง

จากการประเมินประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์ “พิธีเห็นเอ็นหล่อโบบ ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยผู้รู้ในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ด้านเนื้อหา ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ด้านคุณค่าและประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ($\bar{X} = 4.97$, S.D. = 0.04)

จากการประเมินประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์ “พิธีเห็นเอ็นหล่อโบบ ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง” โดยบุคคลสำคัญภายนอกชุมชนความคิดเห็นโดยแบ่งเป็นราย

ด้านประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ด้านคุณค่าและประโยชน์โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.27) จากการประเมินประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์สามารถแสดงให้เห็นถึงการนำความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคลให้กลายเป็นความรู้ที่ชัดเจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเกิดการเรียนรู้และส่งต่อความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัศมีลภัส กัลยาณเลิศ (2565 : 125) "ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีวงจรความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอกะเหรี่ยงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 5 มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.37) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยทฤษฎีวงจรความรู้มีระดับสูงที่สุดที่สถิติสำคัญที่ระดับ .05"

3. การผนวกความรู้ (Combination)

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมีการเรียนรู้ที่เห็นเด่นชัดคืออิงจากรุ่นสู่รุ่น มีองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์ การจัดการความรู้ที่เห็นเด่นชัดคืออิงจากรุ่นสู่รุ่น มีการเรียนรู้อากการสังเกต การจดจำและทดลองปฏิบัติจนนำไปสู่ความชำนาญ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และการดำรงชีวิต จึงส่งผลกระทบต่อความเชื่อและประเพณีที่สำคัญ บุคคลผู้มีความรู้ในชุมชนลดน้อยลงจนอาจนำไปสู่การสูญหายของวัฒนธรรมและประเพณี การนำความรู้ภายในบุคคลมาแลกเปลี่ยนและรวบรวมทำให้เป็นความรู้ที่ชัดเจนมีการจดบันทึกและผลิตเป็นสื่อวีดิทัศน์เป็นการช่วยไม่ให้เกิดการสูญหายขององค์ความรู้และสามารถเกิดการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้นำสื่อวีดิทัศน์ที่เห็นเด่นชัดคืออิงจากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนมอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง ให้คนภายในชุมชนได้ดู ผู้วิจัยพบว่า สื่อวีดิทัศน์ช่วยให้เด็กมอแกนรุ่นใหม่ที่ไม่รู้จักประเพณีของตนเองได้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น โดยสื่อวีดิทัศน์ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้เรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านสื่อแม้ว่าเนื้อหาของสื่ออาจไม่ได้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์หรือรายละเอียดทั้งหมดของประเพณี แต่สื่อวีดิทัศน์ได้เป็นสื่อกลางในกระบวนการสอบถามถึงประเพณีชาติพันธุ์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดการพูดคุยถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ทำให้การเรียนรู้แบบเดิมจากรุ่นสู่รุ่น ถูกถ่ายทอดในอีกรูปแบบหนึ่งคือการใช้สื่อวีดิทัศน์ในการเรียนรู้บอกเล่าเรื่องราวแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สอนเด็กรุ่นลูกหลานให้เห็นถึงประเพณีที่น่าภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง และเป็นการสร้าง

ให้เห็นคุณค่าของประเพณีเหน็บแน่นหลอโง่งที่มีความเชื่อในการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษนำไปสู่แนวความคิดในชุมชนที่ต้องการจัดพิธีเหน็บแน่นหลอโง่งขึ้นอีกในปีถัดไป

4. การฝังหรือการผนึกความรู้ (Internalization)

จากการนำความรู้ในตัวบุคคลจัดกระทำให้เป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจน จัดเก็บในรูปแบบลายลักษณ์และสื่อวีดิทัศน์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่นสู่รุ่น และนำไปสู่การจัดการความรู้แบบใหม่ให้กับชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ต้องเป็นแหล่งความรู้ที่เด็กในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเกิดการตั้งคำถามต่อประเพณีของตนเองเพื่อส่งต่อให้เกิดการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา นั่นคือ กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในชุมชนเกาะพยาม ที่เด็กสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของตนเองได้จากสื่อวีดิทัศน์ "พิธีเหน็บแน่นหลอโง่ง" ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนและเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาเรื่องนี้ผ่านกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนของ SECI Model ที่กล่าวมา ซึ่งนักศึกษาจึงมีการเรียนรู้ตามกระบวนการ SECI Model ที่สำคัญและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง (2562: 69) ซึ่งได้กล่าวว่า "ผลของนวัตกรรมวงจรกิจกรรมการจัดการความรู้ SECI Model ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ตามกระบวนการ SECI Model 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) ผู้เรียนได้เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งความรู้หลากหลาย ทักษะการทำงานร่วมกัน (2) ขั้นการสร้างความรู้ชัดแจ้ง (Externalization) ด้วยการสะท้อนความรู้ที่มีอยู่ภายในตนเองออกมา เช่น การพูด (3) ขั้นการรวมความรู้ (Combination) เป็นการนำความรู้ชัดแจ้งมาบันทึกหรือจัดหมวดหมู่ในรูปแบบเอกสารรวมความรู้ และจัดเก็บเป็นคลังความรู้ (Knowledge Asset) และ (4) ขั้นการนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาปฏิบัติ (Internalization) เป็นทักษะหรือความสามารถของผู้เรียนและกลายเป็นความรู้ฝังลึกในตัวผู้เรียนต่อไป โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านผลของนวัตกรรมวงจรกิจกรรมการจัดการความรู้ SECI Model ภาพรวมอยู่ในระดับมาก"

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการจัดการความรู้ประเพณี "พิธีเหน็บแน่นหลอโง่ง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยามจังหวัดระนอง ในทฤษฎี SECI โดย Ikujiro Nonaka และ Takeuchi เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลหรือความรู้ภายในที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์จนเกิดเป็นความรู้ความชำนาญแต่ไม่ได้มีการถ่ายทอดออกมาให้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการบันทึกไว้เป็นสื่อกลาง จากกระบวนการข้างต้นผู้วิจัยได้นำ

ผู้รู้ในชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้ซึ่งองค์ความรู้ที่จะนำไปทำให้เกิดการเรียนรู้แบบหมุนเวียน เพื่อลดการสูญหายขององค์ความรู้ ซึ่งได้จัดเก็บความรู้ให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนโดยการบันทึกในรูปแบบของตัวหนังสือ และจัดบันทึกเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของสื่อวีดิทัศน์ เพื่อบันทึกเหตุการณ์และข้อมูลในการจัดพิธีเห่นเ็นหล่อโอง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคม วิถีชีวิตการเป็นอยู่นำไปสู่การตัดทอน ละเว้นของวัฒนธรรมและประเพณี ในอนาคตอาจมีการสูญหายของประเพณีพิธีเห่นเ็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม เพราะกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่ได้มีการจดบันทึกข้อมูลเนื่องจากมอแกนมีเพียงภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน การเรียนรู้จึงเกิดจากการสังสมประสบการณ์เท่านั้น

ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

จากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา การจัดการประเพณีเห่นเ็นหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

1. ในการฟังตัวกับชุมชนและการเก็บข้อมูลองค์ความรู้จากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ผู้วิจัยจะต้องมีความเข้าใจถึงพฤติกรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อเป็นการปรับตัวเข้ากับกลุ่มเป้าหมาย โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะนำไปสู่การเกิดความไว้วางใจในการให้ข้อมูลที่เป็นจริง
2. การเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะต้องมีความรู้ในหัวข้อที่สัมภาษณ์เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการพูดคุย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นมากที่สุด
3. การจดบันทึกภาษามอแกนหรือคำเฉพาะถิ่นที่สำคัญเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาเขียนได้อย่างถูกต้อง
4. ควรมีการวางแผนในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นขั้นตอนอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดคำถามซ้ำซ้อนในหัวข้อเดิม ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเพณีเห่นเ็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยาม จังหวัดระนอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมอแกนในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านเฉพาะเจาะจง ในด้านของบทเพลงที่ใช้ในการทำพิธีเห่นเ็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

2. กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะพยามควรร่วมมือกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีเหนือน้ำ หล่อโบงที่ใกล้จะสูญหายหรือที่ได้สูญหายไปแล้ว โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนทำให้เกิดความเข้มแข็งในวัฒนธรรมของตนเอง โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือชุมชนภายนอกโดยมีคนในชุมชนมอแกนเป็นผู้ประสานกับหน่วยงาน

3. โรงเรียนในชุมชนเกาะพยาม ควรมีการให้ความรู้หรือการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าให้กับเด็ก ๆ มอแกนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของตนเอง

บรรณานุกรม

- กัญชพร ต้นทอง. (2565). การศึกษาอัตลักษณ์ประเพณีเหนือนอนหล่อโบงวิถีชีวิตของชาวมอแกนเพื่อสร้างสรรค์ผลงานผ่านมิติการแสดง. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 16(3), 11-30.
- โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย. (2559). การจัดการระบบศูนย์ข้อมูล และการสนับสนุนผู้นำในการวางแผนสร้างเครือข่ายสื่อสารและรณรงค์ระดับพื้นที่ของชนเผ่าพื้นเมือง. เชียงใหม่: มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม.
- ฐาปนี เลขานันท์, & จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์. (2015). การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. บรรณศาสตร์ มศว, 8(1), 12-25.
- ณปภัช ชัยมงคล, & อารีรุ่งเรือง, ศุภชัย. (2558). การศึกษาการบริหารจัดการความรู้กิจกรรมทางการศึกษาศิลปะของพิพิธภัณฑ์บ้านจิมทอมป์สัน. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 16(2), 91-100.
- ณัฐพล สุขสำราญ. (2563). พิธีห่อเอ็นหล่อโบง: การสืบทอดและดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ณ หมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา. (ศิลปศาสตรบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์.
- ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง. (2562). ผลของนวัตกรรมวงจรจัดการความรู้ SECI Model เพื่อพัฒนาระบบงานการเรียนรู้วิชาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ, 3(2), 69-88.
- นฤมล อรุโณทัย. (2556). ชีวิตพวกเราชาวทะเล ก่ามอย อองกลางมอแกน กามี อูร์กาลาไว้ย: *We, the sea people*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นฤมล อรุโณทัย. (2557). อูร์กาลาไว้ย มอแกน และมอแกน ผู้เชี่ยวชาญทะเลแห่งเกาะและชายฝั่งอันดามัน. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นฤมล อรุโณทัย, พลาเดช ณ ป้อมเพชร, อรุณ แก้วจัตุรัส ฟาเทอร์, & จีระวรรณ บรรเทาทุกข์. (2549). วิถีชีวิตมอแกน. กรุงเทพฯ: โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล อรุโณทัย, & ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2557). ทักษะวัฒนธรรมชาวทะเล : ร้อยเรื่องราวชาวทะเล

- มอแกน มอแกลน และคูร์กลาไว้ย ผู้กล้าแห่งอันดามัน (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- บุญดี บุญญาภิจ, & สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2549). การจัดการความรู้--จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 3 ed.): กรุงเทพฯ : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้ *Knowledge Management*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เนท.
- ภราดร จินดาวงศ์. (2549). การจัดการความรู้ *KM = Knowledge management the experience*. กรุงเทพฯ ซีดับบลิวซี พรินติ้ง.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาศิลปศาสตร์. (2557). การจัดการความรู้ : ประมวลสาระชุดวิชา 13734 (Vol. พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เยาวลักษณ์ สุวรรณแห. (2566). การถ่ายทอดความรู้ด้วย SECI Model เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาข้าวเสียและเครือข่ายอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. วารสาร อินทนิลทักษิณสาร, 18(1), 174.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). การจัดการความรู้ SECI Model ฉบับพิสดาร. Retrieved 9 กรกฎาคม 2566 http://www.kmi.trf.or.th/Exciment/Experence/SECI_Model_Vichan.pdf
- สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). แนวทางการจัดการความรู้ (*Knowledge Management*). Retrieved from
- สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งและป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงเทคนิค เรื่อง "อ่านน้ำจ๋าลม อ่านฟ้าจ๋าดาว". นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สมเกียรติ สัจจรักษ์. (2554). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน. (คู่มือ นิพนธ์), มหาวิทยาลัยศิลปากร, สาขาวิชาการศึกษาดนตรีและศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์
- สมเกียรติ สัจจรักษ์. (2556). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อรักษาอัตลักษณ์ชาวเลมอแกน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 5(1), 192-201.
- สุวิทย์ วงษ์บุญมาก. (2015). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมหินอ่อนพรานกระต่าย อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร.
- อนัญพรธรณ ไชยพิริยะกุล. (2564). แนวทางการจัดการความรู้ต้นแบบการเป็นผู้นำจิตอาสา

กรณีศึกษา เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. วารสารวิจัย
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(3), 188-199.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644

ที่ อว 8718.1/2095

วันที่ 1 ตุลาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะสังคมศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวปราณีสา แซ่ลิ้ม นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง “การจัดการความรู้ พิธี “เหนเอ็นหลอโบง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกษพยาม จ.ระนอง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์ ดร.สายชล ปัญุชิต เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์องค์ความรู้ประเพณีเหนเอ็นหลอโบงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 082 741 3241

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวปราณีสา แซ่ลิ้ม และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานบริหารและธุรการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 15644
 ที่ อว 8718.1/2095 วันที่ 1 ตุลาคม 2564
 เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญ
 เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวปราณิสสา แซ่ลิ่ม นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญาโท เรื่อง “การจัดการความรู้ ทักษะ “เหนือเหนือล่อง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จ.ระนอง” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติกรณ์ นพอุดมพันธุ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิธีทัศน์เพื่อการศึกษาแบบสารคดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตา ตัญญ์เมธการ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์องค์ความรู้ประเพณีเหนือเหนือล่องของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ทั้งนี้ นิสิตได้ติดต่อประสานงานเบื้องต้นกับบุคลากรของท่านแล้ว และจะประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 082 741 3241

จึงเรียนมาเพื่อขอบความอนุเคราะห์บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวปราณิสสา แซ่ลิ่ม และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ศาสตราจารย์ ดร.เอกปัญญาสกุล

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์และเครื่องมือในการดำเนินวิจัย

- แบบสัมภาษณ์ “ประเพณี พิธีแห่เทียนหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง”
- แบบประเมินความเที่ยงตรง (IOC) ของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เรื่อง ประเพณีพิธีแห่เทียนหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง
- แบบสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ในการให้ข้อมูล “ประเพณีแห่เทียนหล่อโอง”
- แบบประเมินประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เทียนหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง”

**แบบสัมภาษณ์ “ประเพณี พิธีแห่เทียนหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม
จังหวัดระนอง”**

ชื่อโครงการวิจัย : การจัดการความรู้ พิธีแห่เทียนหล่อโอง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม
จังหวัดระนอง

ชื่อผู้สัมภาษณ์..... วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เวลา : สถานที่ :

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ : อายุ :

คำถามในการสัมภาษณ์

1. ท่านเคยได้เข้าร่วมประเพณีแห่เทียนหล่อโอง หรือไม่

* หากเคยเข้าร่วม จำนวนกี่ครั้ง และท่านคิดว่าประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร

* หากไม่เคยเข้าร่วม ท่านคิดว่าประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร

.....
.....

2. ประเพณีแห่เทียนหล่อโองในกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง ไม่ได้ถูกจัดมาเป็น
ระยะเวลากี่ปี เพราะเหตุใด

.....
.....

3. ประเพณีแห่เทียนหล่อโองจัดขึ้นในช่วงไหนของปีและจัดขึ้นจำนวนกี่วัน

.....
.....

4. ท่านเคยมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดพิธีแห่เทียนหล่อโองนี้อย่างไรบ้าง

.....
.....

5. ให้ท่านเล่าถึงเหตุการณ์อธิบายลำดับขั้นตอนของประเพณีแห่เอ็นหล่อโงอย่างละเอียด

.....

.....

6. สิ่งของที่ต้องใช้ในพิธีแห่เอ็นหล่อโงมีอะไรบ้าง

.....

.....

7. ปัจจุบันประเพณีแห่เอ็นหล่อโงมีความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างไปจากแต่ก่อนหรือไม่
อย่างไร

.....

.....

8. ความแตกต่างของพิธีแห่เอ็นหล่อโงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และมอแกลนมีความเหมือน
และแตกต่างกันอย่างไร

.....

.....

9. ท่านคิดว่าความสำคัญในประเพณีแห่เอ็นหล่อโงคือสิ่งใด

.....

.....

10. ท่านได้สืบทอดองค์ความรู้ประเพณีแห่เอ็นหล่อโงมาจากใคร ด้วยรูปแบบวิธีการใด

.....

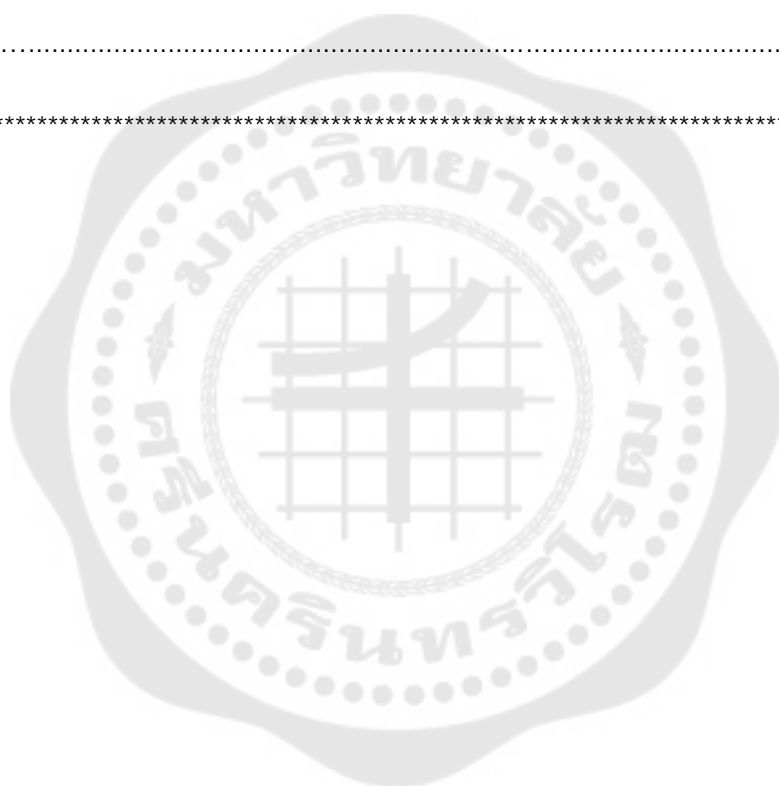
.....

11. ท่านได้มีการบอกกล่าวหรือส่งต่อองค์ความรู้ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงแก่บุตรหลานหรือบุคคลอื่นบ้างหรือไม่ อย่างไร

.....
.....

12. ท่านต้องการให้ลูกหลานมอแกนรู้จักประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....

แบบประเมินความเที่ยงตรง (IOC) ของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

เรื่อง ประเพณีพิธีแห่เทียนหล่อโบก ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถาม

- +1 = มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
 0 = ไม่แน่ใจว่าข้อสอบถามนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่
 -1 = ไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท่านว่าข้อความมีความสอดคล้องหรือถูกต้องเพียงใด

ตารางผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบสัมภาษณ์ การจัดการ
 ความรู้พิธีแห่เทียนหล่อโบก ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

คำสัมภาษณ์	วัตถุประสงค์	ค่าความคิดเห็น ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่			IOC	แปลผล
		+1	0	-1		
ช่วงที่ 1. ที่มาของประเพณี พิธี “แห่เทียนหล่อโบก”						
1.ท่านเคยได้เข้าร่วม ประเพณีแห่เทียนหล่อโบก หรือไม่	เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ในข้อมูลและบ่งบอกถึง ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล					
2.ปัจจุบันประเพณีแห่เทียน หล่อโบกของกลุ่มชาติพันธุ์ มอแกน เกาะพยามไม่ได้ ถูกจัดมาเป็นระยะเวลาที่ปี เพราะเหตุใด / และส่งผล กระทบต่อตนเองหรือชุมชน หรือไม่ อย่างไร	เพื่อสอบถามถึงระยะเวลาที่ ไม่ได้จัดพิธีแห่เทียนหล่อโบก และความเชื่อที่มีต่อประเพณี					

คำสัมภาษณ์	วัตถุประสงค์	ค่าความคิดเห็น ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่			IOC	แปลผล
		+1	0	-1		
3.อดีตและปัจจุบัน ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง จัดขึ้นในช่วงไหนของปีและ จัดขึ้นจำนวนกี่วัน	เพื่อให้ทราบถึงวันเวลาและ การเปลี่ยนแปลงระยะเวลาใน การจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองจาก อดีตจนถึงปัจจุบัน					
ช่วงที่ 2 ข้อมูลหลักเกี่ยวกับพิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”						
4.ท่านเคยมีบทบาทหรือมี ส่วนร่วมในการจัดพิธีเหน็บ เอ็นหล่อโองนี้อย่างไรบ้าง	เพื่อสอบถามถึงหน้าที่ความ รับผิดชอบของแต่ละบุคคล และการจัดเตรียมพิธี					
5.ให้ท่านเล่าถึงเหตุการณ์ อธิบายลำดับขั้นตอนและ ความสำคัญของประเพณี เหน็บเอ็นหล่อโองอย่าง ละเอียด	เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอน รายละเอียด ช่วงเวลาต่าง ๆ และความสำคัญในการจัดพิธี					
6.สิ่งของที่ต้องใช้ในการพิธีเหน็บ เอ็นหล่อโองมีอะไรบ้างและ มีความหมายหรือสำคัญ อย่างไร	เพื่อให้ทราบถึงของที่ใช้ในการ ทำพิธีความหมายและ ความสำคัญของเครื่องเส้นไหม ที่ใช้ในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโอง					
7.ปัจจุบันประเพณีเหน็บเอ็น หล่อโองมีความ เปลี่ยนแปลงหรือแตกต่าง ไปจากแต่ก่อนหรือไม่ หาก เปลี่ยนแปลงไปท่านคิดว่า สาเหตุหรือปัจจัยใดที่ทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลง	เพื่อให้เล่าถึงเรื่องราวในอดีต ในการจัดประเพณีเหน็บเอ็น หล่อโอง แสดงให้เห็นถึงความ เปลี่ยนแปลง และสาเหตุของ การเปลี่ยนแปลงประเพณี					

คำสัมภาษณ์	วัตถุประสงค์	ค่าความคิดเห็น ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่			IOC	แปลผล
		+1	0	-1		
8.ความแตกต่างของพิธี เหน็บเอ็นหล่อโองของกลุ่ม ชาติพันธุ์มอแกน และมอ แกนมีความเหมือนและ แตกต่างกันอย่างไร	เพื่อให้ทราบถึงความเหมือน และแตกต่างกันของแต่ละ พื้นที่ในการจัดประเพณีเหน็บ เอ็นหล่อโอง					
ช่วงที่ 3 การสืบทอดของประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง						
9.ท่านคิดว่าสังคมภายนอก ควรเข้าใจประเพณีนี้ อย่างไร	เพื่อให้ทราบถึงความต้องการ ในการในการเผยแพร่ประเพณี เหน็บเอ็นหล่อโอง					
10.ท่านได้สืบทอดองค์ ความรู้ประเพณีเหน็บเอ็น หล่อโอง มาจากใคร ด้วย รูปแบบวิธีการใด	เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบวิธีการ สืบทอดองค์ความรู้ในการจัด ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง					
11.ท่านได้มีการบอกกล่าว หรือส่งต่อองค์ความรู้ ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง แก่บุตรหลานหรือบุคคลอื่น บ้างหรือไม่ อย่างไร	เพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ที่ ต้องการให้ลูกหลานหรือบุคคล อื่นรู้จักและเห็นความสำคัญใน การจัดประเพณีเหน็บเอ็นหล่อ โอง					
12.ท่านต้องการให้ ลูกหลานมอแกนรู้จัก ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง หรือไม่ เพราะเหตุใด	เพื่อให้ทราบถึงแนวความคิด ความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อการจัด ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองใน อนาคต					

แบบคำถามในการสัมภาษณ์ คำถามหลัก - คำถามรอง การจัดการความรู้ พิธี
“เหน็บเอ็นหล่อโอง” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ช่วงที่ 1. ที่มาของประเพณี พิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

1. ท่านเคยได้เข้าร่วมประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโอง หรือไม่ (คำถามหลัก)

- ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองเป็นประเพณีอย่างไร จัดขึ้นเพราะอะไร (คำถามรอง)

* หากเคยเข้าร่วม จำนวนกี่ครั้ง และท่านคิดว่าประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร

* หากไม่เคยเข้าร่วม ท่านคิดว่าประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่ออะไร

หมายเหตุ* เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือในข้อมูลและบ่งบอกถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

2. ปัจจุบันประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยามไม่ได้ถูกจัดมาเป็นระยะเวลากี่ปี เพราะเหตุใด / และส่งผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชนหรือไม่ อย่างไร (คำถามหลัก)

- ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองมีการจัดขึ้นทุกปีหรือไม่ หากไม่ได้จัดจะส่งผลอย่างไร (คำถามรอง)

3. ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองจัดขึ้นในช่วงไหนของปีและจัดขึ้นจำนวนกี่วัน (คำถามหลัก)

- วัน เวลา ในการจัดประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโองจะอยู่ในช่วงไหนของปี (คำถามรอง)

ช่วงที่ 2 ข้อมูลหลักเกี่ยวกับพิธี “เหน็บเอ็นหล่อโอง”

4. ท่านเคยมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดพิธีเหน็บเอ็นหล่อโองนี้อย่างไรบ้าง (คำถามหลัก)

- มีการแบ่งทำหน้าที่อะไรบ้างในการจัดประเพณี และท่านมีหน้าที่อะไรบ้าง (คำถามรอง)

5. ให้ท่านเล่าถึงเหตุการณ์อธิบายลำดับขั้นตอนและความสำคัญของประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบงอย่างละเอียด (คำถามหลัก)

- ในแต่ละวันของการจัดประเพณีมีการทำอะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร (คำถามรอง)

6. สิ่งของที่ต้องใช้ในพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงมีอะไรบ้างและมีความหมายหรือสำคัญอย่างไร (คำถามหลัก)

- สิ่งสำคัญที่สุดในการใช้ในพิธีคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร และต้องเตรียมสิ่งใดบ้างในการจัดประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบง (คำถามรอง)

7. ปัจจุบันประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบงมีความเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างไปจากแต่ก่อนหรือไม่ หากเปลี่ยนแปลงไปท่านคิดว่าสาเหตุหรือปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (คำถามหลัก)

- ท่านคิดว่าความเชื่อหรือความศรัทธาในการจัดพิธีมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ หากมีการเปลี่ยนแปลงเพราะเหตุใด (คำถามรอง)

8. ความแตกต่างของพิธีเหน่เอ็นหล่อโบงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และมอแกลนมีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร (คำถามหลัก)

- กลุ่มชาติพันธุ์มอแกลน จัดประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบงในช่วงเดียวกับมอแกนหรือไม่ และมีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรบ้าง (คำถามรอง)

ช่วงที่ 3 การสืบทอดของประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบง

9. ท่านคิดว่าสังคมภายนอกควรเข้าใจประเพณีนี้อย่างไร (คำถามหลัก)

- ท่านอยากให้สังคมภายนอกรู้จักประเพณีนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด (คำถามรอง)

10. ท่านได้สืบทอดองค์ความรู้ประเพณีเหน่เอ็นหล่อโบง มาจากใคร ด้วยรูปแบบวิธีการใด (คำถามหลัก)

- พ่อแม่หรือคนในชุมชนมีใครสอนหรือบอกต่อถึงความสำคัญของประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงนี้ให้แก่ท่านหรือไม่ (คำถามรอง)

11. ท่านได้มีการบอกกล่าวหรือส่งต่อองค์ความรู้ประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงแก่บุตรหลานหรือบุคคลอื่นบ้างหรือไม่ อย่างไร (คำถามหลัก)

- ท่านคิดว่าต่อไปลูกหลานมอแกนจะรู้จักหรือสามารถจัดประเพณีนี้เองได้หรือไม่ เพราะเหตุใด (คำถามรอง)

12. ท่านต้องการให้ลูกหลานมอแกนรู้จักประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงหรือไม่ เพราะเหตุใด (คำถามหลัก)

- หากต่อไปลูกหลานมอแกนไม่รู้จักประเพณีเหน็บเอ็นหล่อโบริงท่านจะรู้สึกอย่างไร (คำถามรอง)

แบบสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ในการให้ข้อมูล “ประเพณีเหน่เอิ้นหล่อโบบง”

ผู้สังเกต : วันที่ เดือน พ.ศ.....

เวลา : สถานที่ :

ข้อสังเกต	พฤติกรรม
การให้ข้อมูล	
การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	
การถกเถียงกันถึงความแตกต่าง	
การเสนอความคิดเห็น	

หมายเหตุ*

.....

หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติดังนี้

1. การสังเกต : สังเกตเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม พฤติกรรม
2. การซักถาม : ซักถามอย่างไม่เป็นทางการในสิ่งที่ไม่เข้าใจที่พบจากการสังเกต
3. การแลกเปลี่ยน : ตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการถกเถียง และแสดงความคิดเห็น
4. การจดบันทึก : จดบันทึกในระหว่างการสังเกตหรือในภายหลังการสังเกต

แบบประเมินประสิทธิภาพสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เทียนล่องโพง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

เกาะพะยาม จังหวัดระนอง”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ชื่อ / สกุล.....ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 แบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อวีดิทัศน์ “พิธีแห่เทียนล่องโพง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพะยาม จังหวัดระนอง”

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตามความคิดเห็น

รายการประเมิน	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปรับปรุง
1.ด้านเนื้อหา					
1.1.ความถูกต้องสมบูรณ์ของพิธีแห่เทียนล่องโพง					
1.2.ความน่าสนใจของการนำเสนอเนื้อหาพิธีแห่เทียนล่องโพง					
1.3.เนื้อหาในการจัดประเพณีพิธีแห่เทียนล่องโพงมีความเข้าใจง่าย					
1.4 เนื้อหาในการนำเสนอพิธีแห่เทียนล่องโพงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหมายนัยสำคัญของการจัดพิธีได้					

รายการประเมิน	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ปรับปรุง
2. ด้านองค์ประกอบด้านต่าง ๆ					
2.1 ความถูกต้องของภาพการเล่าเรื่อง					
2.2 รูปภาพประกอบสามารถสื่อความหมาย และมีความสอดคล้องกับเนื้อหา มีความชัดเจน					
2.3 ความเหมาะสมของเวลาในการนำเสนอ					
3. ด้านคุณค่าและประโยชน์					
3.1 ช่วยให้สามารถเข้าใจพิธีเห็นเอ็นแอลโงได้					
3.2 ช่วยดึงดูดความสนใจต่อพิธีเห็นเอ็นแอลโงได้					
3.3 ช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ภาคผนวก ค
ตัวอย่างสื่อวีดิทัศน์พิธีแห่เอ็นหล่อโบง ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม
จังหวัดระนอง

ภาพบรรยากาศหมู่บ้านสูงในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยามจังหวัดระนอง

ภาพการให้สัมภาษณ์ตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จังหวัดระนอง

ภาพเสาหล่อโบบ่งที่ถ่ายทอดความรู้สึกให้เห็นถึงภาพการกำลังมองดูหลานที่ได้มาเข้าร่วมพิธี

ภาพเครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบบ่งของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยามจังหวัดระนอง

ภาพบรรยากาศของลุงตีกำลังสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อเริ่มพิธีเหน็บเอ็นหล่อโบนง

ภาพบรรยากาศของลุงร่วมร้องรำรอบศาลาไปพร้อมกับลูกหลานอย่างสนุกสนาน

การจัดพิธีให้วัยตาย

ภาพการให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญของพิธีเหน่เอ็นหล่อโปง
ด้วยเสียงภาษามอแกนโดยมีคำแปลเป็นภาษาไทย

พิธีกรรมเหน่เอ็นหล่อโปง ไม่ใช่พิธีที่จะสามารถจัดการได้ง่ายๆ

ภาพบรรยากาศการนำธงดำตัวแทนของวิญญาณชั่วร้ายไปปักไว้ยังหัวแหลมกลางทะเลที่อยู่ไกล
ออกไปจากหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

ภาคผนวก ง
หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรองคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณา
โครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

MF-04-version-2.0
วันที่ 18 ต.ค. 61

หนังสือยืนยันการยกเว้นการรับรอง
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เอกสารนี้เพื่อแสดงว่าคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยนี้)

ชื่อโครงการวิจัย : การจัดการความรู้ ทิศ "แผนแม่บทห้อง" ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะพยาม จ.ระนอง
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย : นางสาว ปราณีสา แซ่ลิ้ม
หน่วยงานต้นสังกัด : คณะศิลปกรรมศาสตร์
รหัสโครงการวิจัย : SWUEC-G-208/2564X

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายยกเว้น (Research with Exemption from SWUEC)

วันที่ยืนยัน : 27 พฤษภาคม 2564
ยืนยันโดย : คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการรับรองโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, the Belmont Report, CIOMS Guidelines และ the International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

ออกให้ ณ วันที่ 2 มิถุนายน 2564

(ลงชื่อ).....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิรกกุล)
กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....
(แพทย์หญิงสุวิพร กัทรสุวรรณ)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรม
สำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/X/G-208/2564

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ปราณิสา แซ่ลิ้ม
วัน เดือน ปี เกิด	5 มีนาคม 2539
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลตรัง จังหวัดตรัง
วุฒิการศึกษา	โรงเรียนอนุบาลตรัง โรงเรียนสภาราชนิจังหวัดตรัง มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา
ที่อยู่ปัจจุบัน	100/9 หมู่ 6 ถนนกันตัง ตำบลควนปริง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

